

TANULMÁNYOK

Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert*

**KODIFIKÁCIÓS JAVASLATOK
A BTK. XIII. FEJEZETÉHEZ**

II. RÉSZ

**Járművezetés ittas
vagy bódult állapotban**

Javaslat:

A.

188. § (1) Aki úgy vezet vasúti vagy légi járművet, úszólétesítményt vagy közúti járművet, hogy szervezetében legalább 0,50 gramm/liter véralkohol-koncentrációt, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt eredményező alkohol, vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke van, és e magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés, büntett miatt

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést

b) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált

d) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Nem büntethető az, akinek szervezetébe a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke gyógyszer fogyasztásából származóan, a gyógyszerhez rendszeresített betegtájékoztatóban meghatározott mennyiségben került, és az ott nem tilalmazott időszakban vállalkozott a vezetésre, kivéve, ha az orvos a vezetési tilalom tekintetében másképpen rendelkezett.

1. Tapasztalatunk szerint a jogalkalmazók és a szakértők határozott véleménye, hogy e bűncselekmény tényállásának megfogalmazása módosuljon, és az eredeti normaszövegben írt, „szesz italból befolyásolt állapot”, valamint „a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt” állás jogi terminológiáit az egyes vezetési képességre hátrányosan ható szerekre, illetve szercsoportokra vonatkoztatott egzakt, mennyiségi megfogalmazás váltsa fel.

Az eredeti – befolyásoltságra utaló – megfogalmazás bizonyításelméleti anomáliákhoz vezetett. A hatályos normaszöveg rendelkezése alapján, az elkövető meghatározott időpontra vonatkoztatott alkoholtól, vagy egyéb szertől származó egyéni befolyásoltságát kellett vizsgálni, illetve megállapítani. A befolyásoltság egzakt módon közvetlenül nem mérhető, arra csak más mért adatokból, a szervezetből különböző módszerrel kimutatott alkohol mennyisége, illetve egyéb szer mennyisége és minősége alapján lehet következtetni. E következtetési folyamat esetenként számos bizonytalansági tényezőt tartalmaz.

Tudományosan bizonyítottnak kell tekintenünk azt, hogy az egyes központi idegrendszerre ható, a vezetési képességet hátrányosan befolyásoló szerek anyagcsere folyamata személyenként és esetenként egyedi jelleget is mutathat. Etilalkohol és legális, a vezetési képességre hátrányosan ható szerek (gyógyszerek) esetében az anyagcsere folyamatok és a hatásmechanizmusok jellemzői általánosan jól meghatározhatóak, ugyanakkor az esetek jelentős részében nem kizárható az sem, hogy ezek a konkrét terheltnél eltérőek. Illegális, a vezetési képességre hátrányosan ható szerek (kábitószer, egyéb pszichotróp anyagok) esetében, ezek elméletileg végtelen száma, és a tényleges klinikai tapasztalatok ehhez képest elenyésző volta miatt, a bizonytalanság még nagyobb. Egy szer vagy szerkombináció adott személyre, adott időpontra vonatkoztatott, következtetéses alapon meghatározott befolyásoló hatásának ítéleti bizonyosságú meghatározhatósága számos esetben

* Dr. Fülöp Ágnes: Országos Kriminológiai Intézet, tudományos munkatárs

Prof. Dr. Irk Ferenc: az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója, főtanácsos

Dr. Major Róbert: a Rendőrtiszti Főiskola Közlekedésrendészeti Tanszékének a vezető helyettese, főiskolai adjunktus

aggályossá válhatott. Az aggályt az ítélkezési gyakorlat akként oldotta fel, hogy alkohol esetében a befolyásoltság kialakulását 0,8 g/l vérből kimutatható etilalkohol esetén vélelmezte. A megfogalmazás hatályos módja azonban, a befolyásoltság bizonyíthatósága miatt a jogvédelem érvényesülésének több, kevesebb akadályát képezte.

A vezetési képességre hátrányos hatást gyakoroló szerek melletti vezetések általában kiemelt veszélyt jelentenek a közlekedés biztonságára. E kiemelt veszély megállapítható az adott szer, adott személyre vonatkoztatott, konkrét hatásának igazolása nélkül is. A magatartás, a befolyásoltság létrejöttének reális veszélye esetén is eléri a kriminalitásnak azt a szintjét, amely indokolja a büntetőjogi következményeket. A bűncselekményi tényállásban azokat az értékeket kell meghatározni, amelyek az orvos szakértői tapasztalatok alapján az emberek nagy részénél a biztonságos vezetésre való képességet már károsan befolyásolják.

A diszpozícióban az egyes szerekre vonatkozottan, azokat a mérhető értékeket kell megjelölni, amelyek már nagy valószínűséggel az egyéni befolyásoltság kialakulásához is vezetnek. A meghatározást a kimutathatóság egyes módszereihez, és az ott alkalmazott mértékegységekhez igazodva célszerű megtenni.

2. Ennek megfelelően alkoholfogyasztás esetén a bűncselekmény megállapíthatóságához a 0,5 gramm/liter ezrelék véralkohol koncentráció törvényi meghatározását javasoljuk. Ezzel egyező javaslatot tett *Dr. Varga Tibor* az ETT Elnöke, aki által közölték szerint: „Az Európai Unió, de a világ valamennyi fejlett országának jogalkotásában megfigyelhető tendencia, hogy az elmúlt évtizedekben a gépjárművezetés közben szankcionálni rendelt véralkohol-koncentráció csökkentése történik meg. Így Svédországban 0,2 g/l, a német anyanyelvű államokban 0,5 g/l a határérték, egyedül az Egyesült Királyságban tartják a korábbi 0,8 g/l határértéket.” A 0,5 g/l véralkohol-koncentráció bűncselekményi minősítését megalapozó gyakorlat nem idegen a hazai jogalkalmazástól sem. BH 1985/91. „Az igen enyhe fokú (0,5–0,8 ezrelék) alkoholos befolyásoltság ellenére is megállapítható az ittas járművezetés, ha az alkoholos befolyásoltság tényét akár a vezetés során tanúsított elkövetői magatartás, akár a klinikai tünetek tükrözik”. 0,5 g/l véralkohol-koncentráció mellett az orvos szakértés is feltételezi az igen enyhe befolyásoltságot. A befolyásoló szerek veszélyessége, az ittas vezetések visszaszorítására való törekvés indokolja az érték alacsonyabb, jelenlegi jogalkalmazástól sem idegen meghatározását.

Ezzel összefüggésben levegőalkohol meghatározási módszerek esetén a 0,25 milligramm/liter érték jogszabályi meghatározása szükséges. Szakértői vizsgálatok és tudományos kísérletek igazolták, hogy a lebomlási túlsúly szakaszában mért levegőalkohol-koncentráció 2,0–2,1 állan-

dó szorzószám alkalmazásával feleltethető meg a véralkohol-koncentrációnak.

A vezetési képességre hátrányosan ható legális és illegális szerek (gyógyszerek és kábítószer, valamint pszichotróp anyagok) esetében a vezetési képességre hátrányos hatás – mennyiségtől függetlenül – általánosan már akkor vélelmezhető, ha ezen anyagok, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke a szervezetéből kimutatható. E szerek köre a kábítószerrel visszaélés szempontjából releváns anyagok körével egyezően, az 1965. évi 4. tvr.-rel kihirdetett, New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezményben, valamint az 1988. évi 17. tvr.-rel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyv végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott anyagok, valamint az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, 1971. február 21. napján aláírt egyezmény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott anyagok. A meghatározás az értelmező rendelkezések között került elhelyezésre.

A módosító javaslatban írt anyagok szervezetből való kimutathatósága esetén, alkoholhatásnál az írt vér- illetve levegőalkohol koncentráció elérése esetén a befolyásoltság egyben megdönthetetlen módon vélelmezett.

3. Az így meghatározott szerekkel kapcsolatban a következők megállapítása is indokolt: a jelzett jogszabályokban felsorolt anyagok olyan gyógyszereknek is összetevői, melyet az emberek nem elhanyagolható hányada alkalmaz. Ezen gyógyszerek egy részénél a vezetés vagy teljes mértékben, vagy időszakosan tilalmazott. Az ilyen gyógyszerek rendelése esetén az orvos köteles tájékoztatni a beteget annak a vezetési képességre gyakorolt kedvezőtlen hatásáról illetve a vezetés tilalmáról. Az orvos által nem tilalmazott időszakban és előírt mértékben szedett gyógyszer hatása alatti vezetés véleményünk szerint nem lehet büntetőjogilag üldözött.

Az egyes gyógyszerekhez mellékelt beteg-tájékoztatók tartalmazzák a járművezetés tilalmát. Mivel a beteg-tájékoztatóban írt tilalom nem egyénre és konkrét kórképre meghatározott, ezért az orvos a beteg-tájékoztatóban foglaltaktól eltérően is rendelkezhet. A szükséges gyógyszeres kezelés alatt álló, e gyógyszer szedése folytán a közlekedésben hátrányosan nem befolyásolt személyek vezetésének bűncselekménnyé tétele nem indokolt. E cselekményeket a büntetőjogi üldözés köréből mindenképpen ki kell vonni. E vonatkozásban tehát büntethetőséget kizáró rendelkezés kodifikálására teszünk javaslatot. A büntethetőséget kizáró körülmény megállapításánál, a gyógyszert használó személy tudattartamának vizsgálatánál legcélszerűbb a beteg-tájékoztató rendelkezéséből kiindulni. Aki a beteg-tájékoztatóban írt tilalom ideje alatt, vagy az

ott meghatározott mennyiségtől eltérő gyógyszer használata mellett vállalkozott a vezetésre, akkor sem mentesül a büntetőjogi következmények alól, ha a gyógyszert terápiás jelleggel alkalmazza. A betegtájékoztató beszerzése bizonyítástechnikai szempontból problémamentes. A bármilyen gyógyszer bevitelét követően járművezetésre vállalkozótól elvárható, hogy a bevitt szer, vezetési képességekre gyakorolt hatásáról autentikus forrásból (betegtájékoztató, kezelőorvos, gyógyszerész) tájékozott legyen. Az ismeret hiánya miatt tévedésre alappal hivatkozni nem lehet. Az adott rendelkezéstől az is várható, hogy az érintett gyógyszerek csomagolása a vezetési tilalomra vonatkozó, jól látható jelzéssel lesz ellátva.

Az orvos – az egyéni kívánalmaknak megfelelően – egyéni terápiát is előírhat, vagy rendelkezhet másképpen a vezetési tilalomról is. Ilyen tartalmú védekezés esetén a gyógyszert rendelő orvos meghallgatásával bizonyítás vehető fel. A helytelen orvosi tájékoztatás esetén, a beteg – normaszövegben is megjelenően – quasi tévedése miatt mentesül, az orvos foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt felelősségre vonható.

A (3) bekezdés alkalmazása esetén az elkövető természetesen nem minden esetben marad büntetlen. A baleset okozásában megnyilvánuló maradékcselekményért felelősséggel tartozhat, ami könnyű testi sértés okozása esetén szabálysértés, súlyosabb eredmény előidézése esetén a közúti baleset gondatlan okozása vétségének megfelelő alakzata.

4. Hatályos szabályozásunkhoz képest a leglényegesebb változtatási javaslat, hogy a mértékekkel meghatározott alkohol hatás esetén, a jelzett értékeknek nem a vezetés idején kell a vérben, illetve a kilélegzett levegőben megjelenni. A bűncselekmény megvalósulásához elegendő az, hogy a vezető szervezetében a meghatározott értékek előidézésére alkalmas etilalkohol van.

Az orvosszakértői gyakorlatban jelenleg általánosan elfogadottak szerint: „az alkoholfogyasztást közvetlenül követően a felszívódási szakban annak bizonytalanságai miatt a visszszámolás természetudományosan nem megalapozott.” Ez azt jelenti, hogy konkrét vér- illetve levegőalkohol-érték, a felszívódási túlsúly idején megvalósított vezetés esetén, az elkövetés idejére nem számítható. E tételt érvényesülése miatt nem elhanyagolható számú ügy végződött teljes vagy részleges felmentéssel, ha a terhelt védekezése – a mintavételt követően – az volt, hogy közvetlenül a vezetés előtt fogyasztott alkoholt. Ugyanakkor szakértői vizsgálatokkal igazolható, hogy felszívódási szakban a felszívódó alkohol vezetési képességre kedvezőtlen hatása kialakul.

Dr. Varga Tibor módosító javaslatunkhoz adott előkészítő anyagában rámutatott: „A problémát nemzetközileg különböző módon oldják meg. A német jog szerint ittas gépjárművezetés esetén azt kell vizsgálni, hogy a szervezetben lévő

alkoholmennyiség milyen véralkohol koncentráció előidézésére alkalmas, függetlenül attól, hogy annak fogyasztása mikor történt, és az felszívódott-e. Az Egyesült Királyságban és Svédországban a gyakorlat a cselekményt követően egy órán belül mért vér-, vagy levegőalkohol koncentrációt veszi alapul, és ennek megfelelően vélelmezi a cselekménykor fennálló értéket függetlenül attól, hogy a fogyasztás mikor történt.” Az ETT Elnöke a német szabályozási logika átvételét javasolja. Bizottságunk ugyancsak erre tesz javaslatot.

A hatályos normaszöveg alapján az ittas vezetések kapcsán kialakult bizonyítási gyakorlat szerint az eljárás eredményességét nagyban növeli, ha a terheltől kétszeri mintavételre kerül sor, és gyakori orvosszakértői vélemény beszerzése is a vezetés idejére szakértőileg vélelmezhető véralkohol-koncentráció vonatkozásában. A tervezet szerinti diszpozíció elfogadása esetén a bizonyítási költségek csökkenése is várható, hiszen az ott írt értékek egyszeri mérése esetén a terhelt cselekménye tényállásszerű. Orvosszakértői vélemény beszerzése az alkohol anyagcserére legfeljebb büntetékiszabási vonatkozásaiban válhat szükségessé. A módosító javaslat elfogadása esetén kétszeri mintavétel csak akkor indokolt, ha a vezetőtől a bűncselekményi tényállásban írtaknál alacsonyabb értékeket mérnek – a vezető cselekménye tehát legalább szabálysértés megállapítására alkalmas, ugyanakkor az eset összes körülményei alapján (pl. az eljárás alá vont nyilatkozata, hatóság észlelése) alapos a gyanú arra, hogy a szervezetében magasabb – bűncselekmény megállapítására alkalmas alkoholmennyiség van.

5. A tényállásban szereplő járművek tekintetében megszüntetjük a különböztetést a vasúti és a légi közlekedés, valamint a vízi és a közúti közlekedés között a gépi meghajtásra utalás tekintetében. Annak ellenére, hogy a vízi, valamint a közúti közlekedésben a nem gépi meghajtású járművek (csónak, kajak, kenu, szörf, ... kerékpár) vezetése annyira hétköznapivá vált, hogy ezen járművek ittas vezetését a büntetőjog eszközeivel látszólag nem érdemes kezelni, a büntetőjogi védelmet mégis az indokolja, hogy a magatartás személyi sérülést eredményez.

A tényállásban szereplő járművek fogalmi meghatározása az adott közlekedési ágazat alapjogszabálya, az ágazati törvény alapján történik:

5/a. A vízi-közlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 87. szakaszának 41. pontja értelmében:

vízijármű: vízen való közlekedésre, szállításra, illetve más úszólétesítmény továbbítására szolgáló – úszómunkagépnek, úszóműnek és egyéb úszólétesítménynek nem minősülő – úszólétesítmény.

A hatályos törvényszöveg tartalmazza e mellett az úszó munkagép megjelölést is, mely a fenti törvényhely 36. pontja értelmében:

úszómunkagép: a vízimunka végzésére alkalmas úszólétesítmény, amely rendeltetésénél fogva nem végez áru fuvarozást, illetőleg személyszállítást.

Ez a két fogalom azonban nem tartalmazza az egyéb úszóműveket és az egyéb úszólétesítményeket.

Mindezekre tekintettel javasoljuk, hogy a vízi közlekedéssel kapcsolatos eszköz legtágabb megfogalmazása kerüljön a törvénybe, melyet a fenti törvényhely 37. pontja tartalmaz:

úszólétesítmény: víziközlekedésre, vízben való munkavégzésre és azokkal összefüggő tevékenység folytatására alkalmas úszóképes eszköz, szerkezet, berendezés.

Az úszólétesítmény magában foglalja tehát a vízijármű, és az úszó munkagép fogalmát is, ám e két járműkörön kívül tartalmaz néhány igen speciális eszközt, melyek tényállásban való szerepeltetése a teljesség igényét szolgálja. Ezt a fogalmat tartjuk elfogadhatónak, természetesen a gépi meghajtásra utaló korábbi szűkítés nélkül.

5/b. A légi-közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény 71. szakasz 5. pontja értelmében:

légijármű: a légiközlekedés eszköze (pl. me-rev- vagy forgószárnyú repülőgép, sárkányrepülő, szabadon repülő személyzetes léggömb; léghajó; jogszabályban légijárműnek minősített repülőmodell; nem kizárólag mentési célt szolgáló ejtőernyő; személyzet által vezetett egyéb repülőeszköz.

Ez a fogalom magában foglal minden olyan légi közlekedéssel kapcsolatos eszközt, mely tekintetében a büntetőjogi védelem indokolt.

5/c. A vasútról szóló 1993. évi XCV. törvény 15. szakaszának f) pontja értelmében: *vasúti jármű*: a vasúti pályán, az iparvágányon és az üzemi vágányon közlekedő vontató, vontatott és önjáró jármű.

[A meghatározásban szereplő fogalmak értelmezése szintén a 15. szakaszban található: „a) vasúti pálya: a sínpálya, a hozzá tartozó – jogszabályban vagy hatósági előírásban megállapított – védő (biztonsági) földterülettel; valamint a magasvasút, a függőpálya és a sífelvonó esetében a hordozásukra és mozgásirányuk vezérlésére szolgáló tartószerkezet, kötél és sín, ideértve ezek tartozékait és az elhelyezésükre szolgáló földterületet; c) iparvágány: a közforgalmú vasúti pályát és a vasúti szolgáltatást igénybe vevő telephelyét összekötő sínpálya; d) üzemi vágány: a vasúti pályának (símpályának) az a része, amelyet nem személyszállítás, illetve árutovábbítás céljára létesítenek (pl. javítóvágány).] Ez a fogalom is – hasonlóan a légi jármű fogalmához – tökéletesnek tekinthető.

5/d. A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény 47. szakasz c) pontja értelmében:

Közúti jármű: közúti szállító vagy vontatóeszköz (ideértve az önjáró és vontatott munkagépet is); az egyes járműfajták meghatározására a köz-

úti közlekedés szabályairól szóló jogszabályban (KRESZ) foglaltak az irányadók.

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet (KRESZ) 1. számú függeléke II. részének b) pontja értelmében: *Gépjármű*: olyan jármű, amelyet beépített erőgép hajt. A mezőgazdasági vontató, a lassú jármű, a segédmotoros kerékpár és a villamos azonban nem minősül gépjárműnek.

Ez a fogalom a védeni kívánt életviszony szempontjából – elsősorban a felsorolt kivételek miatt – nem elfogadható. A fenti jogszabályhely a) pontja – az 1988. évi I. törvénnyel azonos módon, ám kivételeket felsorolva – határozza meg a jármű fogalmát:

Jármű: közúti szállító- vagy vontatóeszköz, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépet is. A mozgáskorlátozottak közlekedésére szolgáló, emberi erővel tolt vagy hajtott kerekesszék és a gépi meghajtású kerekesszék – ha sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél gyorsabban haladni nem képes, továbbá a gyermekkocsi és a talicska – azonban nem minősül járműnek. Az ilyen eszközökkel közlekedő személyek gyalogosoknak minősülnek.

[Természetesen a jelenleg készülöben lévő „új KRESZ” esetlegesen bevezetett új fogalmihoz a későbbiekben igazodni kell. Reméljük, hogy ezen új jogszabály feloldja azokat a gyakorlati problémákat, melyek ma a jármű fogalmából adódnak, például kézikocsi-e, azaz jármű-e a bevásárlóközpontok parkolójában (vagyis közforgalom elől el nem zárt magánúton) tolt bevásárlókocsi, jármű-e a motoros roller, a görkorcsolya, gördeszka stb.]

6. A közúti közlekedési ágazat tekintetében a „közúton gépi meghajtású jármű” szövegrész helyébe nem a „közúton jármű”, hanem a „közúti jármű” szövegrész kerül, így az elkövetés helyére, mint szituációs ismérvre való utalás megszűnik.

Hatályos törvényünk szerint az ittas vagy bódult járművezetés vétsége csak közúton követhető el, de ha személyi sérülés történik – akár csak könnyű személyi sérülés is – hatályos törvény 191. §-a (1) bekezdésének értelmező rendelkezéséből következően a cselekmény büntetendő közúton, közforgalom elől el nem zárt magánúton, és közforgalom elől elzárt magánúton is, sőt bármilyen köz- illetve magánterületen is. Ez az értelmező rendelkezés beolvad az alapesetbe, hiszen a javaslat szerinti alapesetben is történik személyi sérülés, ezért a közúton kitétel feleslegessé válik.

A közúton elkövetett ittas vezetések által megvalósított cselekményeknek a jelenleg hatályos szabályozás, valamint a javaslat szerinti összehasonlítását (azok szabálysértés, illetve bűncselekmény voltát) a 4. számú melléklet mutatja be.

7. A jogszabálysöveg tervezett módosítása nem érinti azt a jogelméleti kívánalmat, hogy

közlekedési baleset bekövetkezése esetén, a balesettel beszámítható okozati összefüggésben álló közlekedési szabály megszegésének – a megdönthetetlen módon vélelmezett – alkoholos befolyásoltság miatt kell megvalósulnia. Az egzakt értékek tényállási megjelenése tehát nem eredményezheti az ittas vezetése során bekövetkezett balesetekért, illetve annak eredményeiért a büntetőjogi felelősség e tényállás szerinti automatikus megállapítását.

8. Az elsődlegesen előterjesztett „A” javaslat a vétségi alakzat köréből – a büntetőjogi üldözés hatálya alól – kivieszi a személyi sérüléses balesettel nem járó ittas és bódult vezetések elbírálását. A személyi sérüléses eredménnyel nem járó ittas és bódult vezetések szabálysértési hatáskörbe utalását az egységes elbírálás követelménye teszi alapvetően indokolttá. A szabálysértési hatóság és a bíróság szankcionálási gyakorlata között ugyanis lényeges távolság mutatkozott. A vétségekért alkalmazott jogkövetkezmények nem követték súlyukban a szabálysértési szankciókat, annál inkább enyhébb képet mutattak.

Ez a megoldás harmonizál leginkább az európai megoldásokkal, hiszen a következmény nélküli ittas vezetés sehol sem büncselekmény, legfeljebb akkor, ha a járművezető magatartásával veszélyhelyzetet hoz létre. Annak ellenére, hogy látszólagos enyhítéről van szó, valójában a nulla-tolerancia elvét nem adjuk fel. Ezzel Európában szinte egyedülálló a megoldás, hiszen még Svédországban is határértékként a 0,2 ezreléket adták meg, de a legtöbb országban 0,5 ezrelék a határérték, mely alatt a járművezetés nem tilalmazott.

A javaslat szerint bírósági hatáskörben marad minden személyi sérüléssel is járó ittas vagy bódult vezetés. Ezzel megmarad ezen üldözött magatartások szabálysértés – vétség – büntett súlyszerinti osztályozása. Bírói hatáskörben marad a sértő eredmény büntetőjogi beszámíthatóságának – büntető jogelméleti ismereteket igénylő – jogi megítélése. Szintén bírósági hatáskörbe kerül a két éven belüli ismételt elkövetés esetén lefolytatott eljárás.

Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy jelentősen csökkenne az ügyészségek és a bíróság-

ok leterheltsége, országosan ez legalább 10 000-rel kevesebb ügy érkezését jelentené. 2002-ben a közúti járművezetésben ismertté vált ittas vezetések száma 13 318 eset volt, egyéb közlekedési ágazatban ez összesen 9 cselekményt jelent. Tapasztalat szerint a cselekmények kisebb hányada jár más személy könnyű sérülésével.

A közúton megvalósított ittas járművezetés büncselekmények és azok eredményének szám szerinti alakulását az 5 számú melléklet mutatja be.

9. A javaslat szerint szabálysértést valósítana meg minden olyan ittas és bódult vezetés, ahol nem történt baleset, illetve „csak” személyi sérüléssel nem járó baleset történt. Mivel a korábbi szabálysértésekhez képest lényegesen magasabb alkohol értékek is megjelennek, ezért a szabálysértési jogkövetkezmények rendszerének a tágítása mindenképpen indokolt.

A szabálysértési törvény alapvető módosítása nélkülözhetetlen a bódult állapotban való vezetés tekintetében, hiszen ma ilyen szabálysértés nincs.

A szabálysértési alakzat is tartalmazza a gyógyszerek hatóanyagaira vonatkozó büntethetőséget megszüntető okot.

Indokoltnak tartjuk továbbá, hogy a „többszörös visszaeső” jellegű elkövetések elzárással is büntethetők legyenek. Tekintettel erre, a szabálysértést, a szabálysértésekről szóló törvénybe szükséges beemelni, vagyis az egyes szabálysértésekről szóló kormányrendelet 42. szakasza megszűnne és a szabálysértési törvény 156/B. szakasszal egészülne ki.

„156/B. § (1) Aki vasúti vagy légi járművet, úszólétesítményt, továbbá közúton vagy a közforgalom elől el nem zárt magánúton járművet úgy vezet, hogy

a) szervezetében szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van,

b) a szervezetében a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiaiilag aktív bomlásterméke van

penzbírsággal sújtható, és a szabálysértési hatóság járművezetéstől eltiltást alkalmazhat.

(2) Az a) pont esetében a penzbírság és a járművezetéstől eltiltás a vér- vagy légalkohol koncentrációhoz igazodik:

<i>véralkohol(g/l)</i>	<i>légalkohol (g/l)</i>	<i>penzbírság (Ft)</i>	<i>eltiltás (hónap)</i>
<i>0,31–0,50 között</i>	<i>0,31–0,50 között</i>	<i>50 000</i>	<i>2</i>
<i>0,51–0,80 között</i>	<i>0,31–0,50 között</i>	<i>70 000</i>	<i>4</i>
<i>0,81–1,50 között</i>	<i>0,31–0,50 között</i>	<i>90 000</i>	<i>6</i>
<i>0,51–2,50 között</i>	<i>0,31–0,50 között</i>	<i>110 000</i>	<i>8</i>
<i>2,51–0,50 között</i>	<i>1,26–1,75 között</i>	<i>130 000</i>	<i>10</i>
<i>3,51 felett</i>	<i>1,76 felett</i>	<i>150 000</i>	<i>12</i>

(3) *A b) pont esetében a pénzbírság és a járművezetéstől eltiltás a vér- vagy vizelet hatóanyagtartalmához igazodik.*

(4) *Gépi meghajtású jármű vezetése esetén a (2) bekezdésben meghatározottak helyett eggyel súlyosabb jogkövetkezmények alkalmazandók.*

(5) *Különös méltánylást érdemlő esetben a (2) bekezdésben meghatározottak helyett két fokozattal enyhébb jogkövetkezmények is alkalmazhatóak.*

(6) *Nem büntethető az, akinek szervezetébe a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke gyógyszer fogyasztásából származóan, a gyógyszerhez rendszeresített betegájékoztatóban meghatározott mennyiségben került, és az ott nem tilalmazott időszakban vállalkozott a vezetésre, kivéve, ha az orvos a vezetési tilalom tekintetében másképpen rendelkezett.*

(7) *Az (1) bekezdés a)–b) pontjában meghatározott szabálysértés miatt közúti határátkelőhelyen a határőrség helyszíni bírságot szabhat ki.*

(8) *Aki vasúti vagy légi jármű, úszólétesítmény, továbbá közúton vagy a közforgalom előtt el nem zárt magánúton jármű vezetését az (1) bekezdésben meghatározott állapotú személynek engedi át 150 000 forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.*

(9) *Akivel szemben a szabálysértési hatóság az elkövetést megelőző két éven belül az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt büntetést szabott ki vagy intézkedést alkalmazott, elzárással is sújtható. Ebben az esetben az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik.*

Az orvostudomány mai állása szerint sajnos nem lehet a (2) bekezdésben meghatározottaknak megfelelően a kábítószeres tekintetében – még anyag-főcsoportonként sem – értékhatárokhoz kötött büntetési tételeket meghatározni. Amennyiben az orvostudomány ezt meg tudja oldani, indokolt a (3) bekezdés eszerinti módosítása.

Meggyőződésünk szerint hatékony visszatartó ereje lenne az olyan szabálysértési jogkövetkezményeknek, melyeknél a jogalkalmazó mérlegelési joggal nem rendelkezvén, meghatározott tudatos cselekmények elkövetése esetén előre meghatározott „fix” büntetéseket szabhat csak ki.

Felvethető akár a mérlegelést nem tűrő jogkövetkezmény-alkalmazás egyéniesítésének hiánya, illetőleg az elv alkotmányellenessége. Meggyőződésünk szerint olyan fokban társadalomra veszélyes szabálysértésről van szó, hogy a bírság elkerülése érdekében felhozott védekezéseket, „enyhítő körülményeket” figyelmen kívül kell hagyni. Kimentő ok, csak a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 8. szakasza szerinti felelősséget kizáró okok lehetnek. Az „Ön dönt: iszik vagy vezet” elv gyakorlati megvalósulását csak egy ilyen jellegű jogkövetkezmény

segítheti elő. A mérlegelés átkerül a járművezetőhöz: neki kell mérlegelni a cselekmény elkövetésekor, hogy mit kockáztat.

Az abszolút határozott szankció alkalmazása nem idegen sem az Európai Unió, sem más európai ország, sőt a magyar jog gyakorlatától sem. Példaként felhozzuk a menet közbeni mobiltelefon használatot, melynek szankcionálása számos európai országban abszolút határozott módon megadott pénzbüntetéssel szankcionált. A részletes adatokat a 6. számú melléklet tartalmazza. Magyar példának az építésügyi bírságról szóló 43/1997. KTM rendeletet hozzuk fel, mely szintén mérlegelést nem tűrő módon szabályozza a kiszabandó bírság összegét. A rendelet 3. szakasza szerint: „A bírság mértéke a szabálytalanul létrehozott építmény vagy építményrész esetében az e rendelet 1., 2. és 3. számú melléklete szerint számított építményértéknek engedély nélküli építés esetében 50%-a, engedélytől eltérő építés esetében 40%-a, engedély nélkül végzett bontás esetén 20%-a.” A mellékletek, pedig tételesen határozzák meg a kiszámításra kerülő bírság alapját.

Javaslat:

B.

188. § (1) *Aki úgy vezet vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetőleg közforgalom előtt el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet, hogy a szervezetében legalább 0,50 gramm/liter véralkohol-koncentrációt, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt eredményező alkohol, vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer, avagy annak biológiailag aktív bomlásterméke van, vagy e magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*

(2) *A büntetés, büntett miatt*

a) *három évig terjedő szabadságvesztés, ha a büncselekmény súlyos testi sértést,*

b) *öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a büncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,*

c) *két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a büncselekmény halált*

d) *öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a büncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.*

(3) *Aki úgy vezet nem gépi meghajtású úszólétesítményt vagy nem gépi meghajtású közúti járművet, hogy a szervezetében legalább 0,50 gramm/liter véralkohol-koncentrációt, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt eredményező alkohol, vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiai-*

lag aktív bomlásterméke van, és a (2) bekezdésben meghatározott következményt idézi elő, az ott tett megkülönböztetés szerint büntetendő.

(4) Nem büntethető az, akinek szervezetébe a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke gyógyszer fogyasztásából származóan, a gyógyszerhez rendszeresített betegtájékoztatóban meghatározott mennyiségben került, és az ott nem tilalmazott időszakban vállalkozott a vezetésre, kivéve, ha az orvos a vezetési tilalom tekintetében másképpen rendelkezett

A másodikként előterjesztett javaslatunk egyetlen lényeges ponton tér el az A) pont alatt ismertetettektől. A további kisebb eltérések is erről a töről fakadnak. A B) pont szerinti tervezet a bűncselekmény alapesetében [188. § (1) bek.] helyezi el azokat a cselekményeket is, amikor az alany szervezetében olyan minőségű vagy mennyiségű szer (etilalkohol, illetve más pszicho-aktív anyag) van, amely az orvosszakértői tapasztalat szerint általában alkalmas a vezetési képesség hátrányos befolyásolására.

Az A) és B) pont alatt ismertetett változat azonos elemeiből eredően:

1. E javaslatban is megjelenik a releváns anyagok, illetve szerek egzaktan mérhető mennyiségi vagy kimutatható meghatározásának az igénye. Így az A/1. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

2. E javaslat az elsővel azonos módon jelöli meg a közlekedés biztonságára veszélyesnek ítélt szereket és anyagmennyiségeket, etilalkohol esetében mind a vér-alkohol, mind a levegő-alkohol vonatkozásában, mind a vezetési képességet hátrányosan befolyásoló szerek vonatkozásában. Így az A/2. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

3. Az egyes gyógyszerek hatása alatt elkövetett vezetésekkel kapcsolatban véleményünk és a kodifikációs javaslatunk ugyancsak az A) pontban jelzettekkel egyezően, azonos indokok alapján került előterjesztésre. Így az A/3. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

4. Álláspontunk változatlan tekintetben is, hogy nem szükséges az alkoholhatást a vezetés idejére vonatkoztatottan vizsgálni, a megkívánt alkoholérték előidézésére alkalmas mennyiség szervezetben léte a büntetőjogi üldözéshez elegendő. Így az A/4. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

Az A) és B) pont alatti változat eltérő elemeiből eredően:

5. E változatban a szituációs ismérvek köre lényegesen eltér az A) pontban megjelöltektől. Ezt az teszi indokolttá, hogy valamely agyag hatása alatti vezetés társadalomra való veszélyességét eddig is eltérően értékelte a büntetőjog az egyes közlekedési ágazatokban, a vezetett jármű jellege, illetve a közúti forgalomban

pedig a vezetés megvalósulásának a helye alapján is. Mivel a B) pont alatti javaslat, az alapeseti megítélést – a fent írt eltérésekkel – magáévá tette e tekintetben is, főszabályszerűen a szituációs ismérveket át kellett venni.

Kisebb fogalmi módosítást vált szükségesé a vízi közlekedés körében a releváns járművek meghatározásánál, valamint a közúti vezetés esetén a forgalom elől el nem zárt magánutak szabályozási körbe vonásánál.

6. A szabálysértési alakzat A) pontban jelöltektől eltérő megítélése miatt szükséges volt, hogy a hatályos álláspontot tükröző koncepció – az egységesen változtatni javasolt elemek átvezetésével – a hatályos Btk. 188. § (3) bekezdésének rendelkezését átvegye.

7. A tényállásban szereplő járművek tekintetében fenntartjuk a különböztetést a vasúti és a légi közlekedés, valamint a vízi és a közúti közlekedés között tekintetben, hogy az előbbi ágazatokat veszélyesebbnek ítélve büntetni rendeljük a nem gépi meghajtású járművek tényállásszerű vezetését, míg az utóbbiaknál, csak a gépi meghajtású járművek ilyen vezetése alapozza meg a bűncselekményt. A vízi, valamint a közúti közlekedés annyira hétköznapivá vált (csónak, kajak, kenu, szörf, ... kerékpár), hogy ezen járművek ittas vezetését a büntetőjog eszközeivel nem érdemes kezelni, az ilyen magatartásoknak szabálysértésnek kell maradniuk.

Azonban feléled a büntetőjogi védelem, ha a nem gépi meghajtású közúti, vagy vízi jármű tényállásszerű vezetésével legalább súlyos testi sérülést okoznak.

A tényállásban szereplő járművek fogalmi meghatározása az adott ágazatra vonatkozó normák alapján történik, mely az A) változathoz írt magyarázat 5. pontjában kifejtésre került.

8. A közúti közlekedési ágazat tekintetében javaslatunk szerint a „közúton gépi meghajtású jármű” szövegrész helyébe „közúton, illetőleg közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású jármű” szövegrész kerül.

Ezzel jelentősen kiterjesztjük a büntetőjogi védelem körét. Míg a hatályos törvény szerint az ittas vagy bódult járművezetés vétsége csak közúton követhető el, a javaslat értelmében elkövethető közforgalom elől el nem zárt magánúton is, de közforgalom elől elzárt magánúton – figyelemmel a széleskörű magánautonómiára – továbbra sem. Ezzel a hely, mint szituációs ismérv kitévőül a normaszövegben.

A javaslat ezen része nem érinti a (3) bekezdésben meghatározottakat, illetőleg a fejezet értelmező rendelkezéseit tartalmazó, 191. § (1) bekezdését, mely szerint a bűncselekmény megállapítható közforgalom elől elzárt magánúton is, amennyiben személyi sérülés történt. Tehát egyedül a közforgalom elől el nem zárt magánút esetében van változás, amit az ilyen területek rohamos növekedése indokol.

A közúton elkövetett ittas vezetések által megvalósított cselekményeknek a jelenleg hatályos szabályozás, valamint a javaslat szerinti összehasonlítását (azok szabálysértés, illetve bűncselekmény voltát) a 4. számú melléklet mutatja be.

9. A jogszabályszerző tervezett módosítása nem érinti azt a jogelméleti kívánalmat, hogy a közlekedési baleset bekövetkezése esetén a balesettel beszámítható okozati összefüggésben álló közlekedési szabály megszegésének – a megdönthetetlen módon vélelmezett – alkoholos befolyásoltság miatt kell megvalósulnia. Az egzakt értékek tényállási megjelenése tehát nem teszi lehetővé az ittas vezetések során bekövetkezett balesetekért, illetve annak eredményeiért a büntetőjogi felelősség e szakasz alapján való automatikus megállapítását.

A javasolt módosítások a bűncselekmények jelenleg hatályos elnevezését nem érintik.

Javaslat:

C)

188. § (1) Aki úgy vezet vasúti vagy légi járművet, úszólétesítményt vagy közúti járművet, hogy a szervezetében legalább 0,50 gramm/liter véralkohol-koncentrációt, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt eredményező alkohol van és e magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, avagy úgy vezet vasúti vagy légi járművet, úszólétesítményt vagy közúton, illetőleg közforgalom elől el nem zárt magánúton járművet, hogy a szervezetében a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke van, vagy e magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés, büntett miatt

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést

b) öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált

d) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki úgy vezet nem gépi meghajtású úszólétesítményt vagy nem gépi meghajtású közúti járművet, hogy a szervezetében a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke van, és a (2) bekezdésben meghatározott következményt idézi elő, az ott tett megkülönböztetés szerint büntetendő.

(4) Nem büntethető az, akinek szervezetébe a vezetési képességre hátrányosan ható szer, vagy annak biológiailag aktív bomlásterméke gyógyszer fogyasztásából származóan, a gyógyszerhez rendszeresített betegájékoztatóban meghatározott mennyiségben került, és az ott nem tilalmazott időszakban vállalkozott a vezetésre, kivéve, ha az orvos a vezetési tilalom tekintetében másképpen rendelkezett.

Harmadikként előterjesztett javaslatunk lényegében az A) és B) pontban előterjesztettek – lehetséges és szükséges mértékű – kombinációjával született. Lényege szerint a személyi sérüléssel nem járó ittas vezetések szabálysértése minősülnének, még a vezetési képességre hátrányos hatást gyakorló egyéb szerek esetén, a cselekmény testi épséget sértő eredmény bekövetkezése nélkül is bűncselekmény maradna. E megoldást tartalmilag az teheti indokoltá, ha az egyéb szerhatások alatti vezetés jogalkalmazói megítélése súlyosabb lenne, mint a szeszes ital hatása alatti vezetéseké. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy hatályos szabályozásunk a vezetési képességet hátrányosan befolyásoló szerek vonatkozásában erre az álláspontra helyezkedett. Ezt demonstrálja az a körülmény is, hogy a „bódult” vezetésnek nem volt szabálysértési alakzata.

Az A) B) és C) pont alatt ismertetett változat azonos elemeiből eredően:

1. E javaslatban is megjelenik a releváns anyagok, illetve szerek egzaktan mérhető mennyiségi vagy kimutatható meghatározásának az igénye. Így az A/1. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

2. E javaslat az elsővel azonos módon jelöli meg a közlekedés biztonságára veszélyesnek ítélt szereket és anyagmennyiségeket, etilalkohol esetében mind a vér-alkohol, mind a levegő-alkohol vonatkozásában, mind a vezetési képességet hátrányosan befolyásoló szerek vonatkozásában. Így az A/2. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

3. Az egyes gyógyszerek hatása alatt elkövetett vezetésekkel kapcsolatban véleményünk és a kodifikációs javaslatunk ugyancsak az A) pontban jelzettekkel egyezően, azonos indokok alapján került előterjesztésre. Így az A/3. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

4. Álláspontunk változatlan tekintetben is, hogy nem szükséges az alkoholhatást a vezetés idejére vonatkoztatottan vizsgálni, a megkívánt alkoholérték előidézésére alkalmas mennyiség szervezetben léte a büntetőjogi üldözéshez elegendő. Így az A/4. pontban írtakat, minden tekintetben, e körben is fenntartjuk.

5. A „C.” javaslat a vétségi alakzat köréből – a büntetőjogi üldözés hatálya alól – kiveszi a személyi sérüléssel nem járó ittas vezetések elbírálását. A személyi sérüléssel nem járó ittas vezetések elbírálását. A személyi sérüléssel nem járó ittas vezetések elbírálását. A személyi sérüléssel nem járó ittas vezetések elbírálását.

nem járó ittas vezetések szabálysértési hatáskörbe utalását az egységes elbírálás követelménye teszi indokolttá. A szabálysértési hatóság és a bíróság szankcionálási gyakorlata között ugyanis lényeges távolság mutatkozott. A vétségekért alkalmazott jogkövetkezmények nem követték súlyukban a szabálysértési szankciókat, annál inkább enyhébb képet mutattak.

A javaslat szerint a szabálysértést valósítana meg az A/9. pontban írtaknak megfelelően minden olyan ittas vezetés, ahol személyi sérüléssel járó baleset nem történt. Mivel a korábbi szabálysértésekhez képest lényegesen magasabb alkohol értékek is megjelennek, ezért a szabálysértési jogkövetkezmények rendszerének a tágítása mindenképpen indokolt.

Bírósági hatáskörben marad azonban minden személyi sérüléssel is járó ittas vagy bódult vezetés. Ezzel megmarad ezen üldözött magatartások szabálysértés – vétség – büntett súlyszerinti osztályozása. Bírói hatáskörben marad a sértő eredmény büntetőjogi beszámíthatóságának – büntető jogelméleti ismereteket igénylő – jogi megítélése.

A vezetési képességet hátrányosan befolyásoló szer hatása alatt történt vezetés a „C” javaslat szerint is annak baleseti következményeitől függetlenül büncselekmény maradna. Ezt a kábítószeres és pszichotrop anyagok közlekedés biztonságára gyakorolt fokozott veszélyessége indokolja.

A javasolt módosítás a büncselekmény alapeseti minősítését nem érinti. Az (1) bek.-ben írt cselekmény javasolt megnevezése továbbra is ittas (bódult) járművezetés vétsége.

Járművezetés tiltott átengedése

Javaslat:

A)

189. § (1) Aki vasúti vagy légi jármű, úszólétesítmény, avagy közúton, illetőleg közforgalom elől el nem zárt magánúton közúti jármű vezetését ittas vagy bódult állapotban lévő, **illetve pszichikai, vagy fizikai állapota miatt a biztonságos járművezetésre képtelen állapotban lévő, avagy olyan személynek engedi át, aki erre jogosító engedéllyel nem rendelkezik vagy hatósági határozat alapján vezetési tilalom hatálya alatt áll, és magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból testi sértést, maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.**

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a büncselekmény halált, kettőnél több ember halálát vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Nem büntethető járművezetés tiltott átengedése miatt, aki a Btk. 188. § (3) bekezdésben írt személynek engedi át a jármű vezetését.

1. E cselekmény vonatkozásában bizottságunk alapkonceptiója, hogy a cselekmény valamennyi alakzatánál enyhüljön a cselekmény fenyegetettsége. Ennek indoka az, hogy a járművezetést alkalmatlan személynek átengedő közvetett módon veszélyezteti a közlekedés biztonságát, míg a közvetlen veszélyt a vezetésre alkalmatlan állapotban lévő személy ezen állapota, vagy ilyen állapotára visszavezethető magatartása teremti meg. Hatályos szabályozásunk a közúti balesettel azonos büntetési tételeket helyezett kilátásba. (Eltérés csak a halálos közúti baleset gondatlan okozásának a körében volt, ahol a büntetési tétel alsó határa magasabb volt a járművezetés tiltott átengedése körében érvényesülőnél.) E büncselekménynél a vezető teremt közlekedési szabályszegésével közvetlen veszélyhelyzetet. Az ezt megelőző átengedő magatartás bár a veszélyhelyzet kialakulásával és az esetleges közlekedési esemény bekövetkezésével okozati összefüggésbe hozható, azonban ez az összefüggés távolinak tekinthető.

Az okozatosság távoli jellege elsődlegesen a bűnösség körében kap hangsúlyt. Az átengedő bűnössége egy balesethez vezető közlekedési eseményre csak általános jellegű lehet, az átengedő ugyanis csak egy későbbi balesethez vezető szabályszegés absztrakt lehetőségét ismerheti fel, és nem annak konkrét megvalósulási formáját. 2002-ben járművezetés tiltott átengedése miatt – alap és minősített esetben elítéltek száma 174 fő volt. Az elítéltek közül mindössze 10 terheltet ítélte a bíróság szabadságvesztésre. Ezen elítélések közül 8 esetben a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását próbaidőre felfüggesztette, 8 esetben közérdekű munkát, 135 (!) esetben pénzbüntetést, és 21 esetben intézkedést, illetve önállóan mellékbüntetést alkalmazott.

Meggyőződésünk szerint a javasolt módosítás nem eredményezi e cselekmények elszaporodását, a cselekmények száma eddig is igen kicsi volt, amely – megítélésünk szerint – az elkövetési forma ritkával és nem a fenyegetettség mértékével áll összefüggésben. (2002-ben az ismertté vált tiltott átengedések száma 235 eset volt.)

2. Ugyanakkor szükségesnek és indokoltnak tartottuk az átengedés körének a bővítését. Bizonyíthatóan jelentősen elszaporodott azoknak a cselekményeknek a száma, amikor a vezetéstől ideiglenesen, vagy végleges hatállyal eltiltott továbbra is részt vesz a közúti közlekedésben. Az ilyen magatartás nemcsak a végrehajtás sérelmét jelenti, hanem tényleges veszélyt jelent a közlekedés biztonságára. A bevonás hatálya alatt állók, vagy eltiltottak közlekedési magatartásuk vagy más körülményük miatt időszakos veszélyt

jelentenek a közlekedés biztonságára, ezért közlekedési részvételük sem kívánatos.

3. Az eddigi gyakorlattól eltérően teszünk javaslatot arra, hogy a jogosultsággal nem rendelkezők részére történő járművezetés átengedése is tilalmazott legyen. A vezetési jogosultsághoz szükséges jogszabályi és technikai ismeretek csak a szakszerű vezetési képzés keretében sajátíthatók el. Az egészségügyi alkalmasság csak orvosi hatósági eljárás keretében ellenőrizhető, így a jogosító engedély hiánya a potenciális veszély olyan fokát képviseli, mely az átengedő felelőségét megalapozza.

4. A járművek körének megváltoztatására, illetőleg a közúti közlekedési ágazat tekintetében a hely, mint szituációs ismérv kiterjesztésére a járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekménynél adott magyarázatok az irányadóak.

5. A minősítő eredmények körében a testi sértéses eredmények együttes szabályozására teszünk javaslatot. E körben a meghatározott vagylagos büntetési tételkeret – meggyőződésünk szerint – kellő differenciálási lehetőséget nyújt.

6. A (3) bek. szabályozása a bódult járművezetés körében meghatározottakkal áll összefüggésben.

7. Az „A.” javaslat a vétségi alakzat köréből – a büntetőjogi üldözés hatálya alól – kiveti a személyi sérüléses balesettel nem járó átengedések elbírálását. A személyi sérüléses eredménnyel nem járó tiltott átengedések szabálysértési hatáskörbe utalását – az ittas vezetéshez hasonlóan – az egységes elbírálás követelménye teszi indokolttá. A szabálysértési hatóság és a bíróság szankcionálási gyakorlata között ugyanis lényeges távolság mutatkozott. A vétségekért alkalmazott jogkövetkezmények nem követték súlyukban a szabálysértési szankciókat, annál inkább enyhébb képet mutattak.

A „A.” változatnak elfogadása, természetesen csak a járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekmény „A.” vagy „C.” változatának elfogadása mellett lehetséges.

B)

189. § (1) Aki vasúti vagy légi jármű, gépi meghajtású úszólétesítmény, avagy közúton, illetőleg közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású jármű vezetését ittas vagy bódult állapotban lévő, **illetve pszichikai, vagy fizikai állapota miatt a biztonságos járművezetésre képtelen állapotban lévő, avagy olyan személynek engedi át, aki erre jogosító engedéllyel nem rendelkezik vagy hatósági határozat alapján vezetési tilalom hatálya alatt áll, vagy e magatartásával másnak vagy másoknak gondatlanságból könnyű testi sértést okoz, vétséget követ el és pénzbüntetéssel büntetendő.**

(2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést, maradandó fogyatékkosságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált, kettőnél több ember halálát vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(4) Nem büntethető járművezetés tiltott átengedése miatt, aki a Btk. 188. § (4) bekezdésben írt személynek engedi át a jármű vezetését.

Az „A.” és „B.” javaslat közötti alapvető különbség – az ittas vezetés javasolt szabályozásához hasonlóan – az, hogy a személyi sérüléssel nem járó jogellenes magatartásokat szabálysértésként vagy bűncselekményként (vétségként) kívánja-e üldözni.

Az adott kérdésben az ittas vagy bódult vezetések és a járművezetés tiltott átengedése vonatkozásában – megítélésünk szerint – egységes elképzelés szükséges. Ebből eredően jelen cselekmény kapcsán előterjesztett „B.” javaslat csak az ittas vagy bódult járművezetések körében előterjesztett „B.” javaslat elfogadása esetén válik relevánssá.

A jogi indokolással összefüggésben álláspontunkat valamennyi pont esetében az „A.” pont alatt írtakkal egyezően tartjuk fenn.

A 188. § B) vagy C) illetve a 189. § B) változatának támogatása esetén:

Tiltott járművezetés

Javaslat:

189/A. § Aki úgy vezet vasúti, vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton illetőleg közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású közúti járművet, hogy hatósági határozat alapján az adott közlekedési eszközre vonatkozó vezetési tilalom hatálya alatt áll, illetve pszichikai, vagy fizikai állapota miatt a biztonságos járművezetésre képtelen állapotban van, – amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg – vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

1. Bizonyíthatóan jelentősen elszaporodott azoknak a cselekményeknek a száma, amikor a vezetéstől ideiglenesen, vagy végleges hatállyal eltiltott továbbra is részt vesz a közúti közlekedésben. Az ilyen magatartás nemcsak a végrehajtás sérelmét jelenti, hanem tényleges veszélyt jelent a közlekedés biztonságára. Az bevonás hatálya alatt állók, vagy eltiltottak közlekedési magatartásuk

vagy más körülményük miatt időszakos veszélyt jelentenek a közlekedés biztonságára, ezért közlekedési részvételük sem kívánatos.

2. A javaslat nem tartalmazza azt a fordulatot, amikor a vezető erre jogosító engedély nélkül vesz részt a közlekedésben. Az ilyen járművezetők nagy többsége képes a jármű biztonságos vezetésére, csak valamilyen oknál fogva vezetői engedélyt nem szerzett. Ezen cselekmények kevésbé veszélyesek a közlekedés biztonságára és a társadalomra, mint a már valamilyen deviánsviselkedéssel veszélyhelyzetet létrehozó, és emiatt a járművezetéstől eltiltott járművezetők forgalomban való részvétele.

3. A bűncselekmény szubszidiárius jelleggel került megfogalmazásra, tehát csak akkor követhető el, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg a tiltott járművezetés következtében. A súlyosabb bűncselekmény a balesetokozás, a közlekedési veszélyeztetés, vagy a járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekmények lehetnek.

A tiltott járművezetés bűncselekménnyé nyilvánításának kérdésében való döntés – véleményünk szerint – szorosan kapcsolódik a személyi sérüléssel nem járó az ittas vagy bódult állapotban elkövetett vezetések és járművezetések súly szerinti megítéléséhez. Amennyiben e cselekmények személyi sérüléssel nem járó esete szabálysértéssé minősül, a büntetőjogi keretek – e cselekmény megkonstruálásával történő tágítása – nem indokolt.

**A bűncselekmény javasolt elnevezése: 189/A. §
Tiltott járművezetés vétsége.**

Cserbenhagyás

Javaslat:

A)

190. § (1) Ha a személyi sérülés veszélyét reálisan magában hordozó közlekedési balesettel érintett jármű vezetője a helyszínen nem áll meg, illetve onnan eltávozik, mielőtt meggyőződne arról, hogy valaki megsérült-e, vagy az életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszély miatt segítségnyújtásra szorul-e, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a közlekedési balesettel érintett jármű vezetője nem nyújt tőle elvárható segítséget a baleset következtében sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.

(4) A büntetés büntett miatt három évig, a (3) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a veszélyhelyzetet az elkövető vétkesen idézi elő, vagy ha a segítségnyújtásra egyébként is köteles.

(5) A (3) bekezdés esetét kivéve nem büntethető a balesettel érintett jármű vezetője, ha még a sértett helyszínen tartózkodásának ideje alatt kötelezettségének teljesítése érdekében a baleset helyére önként visszatér, feltéve, hogy a cserbenhagyáson túl nem tett olyat, amely a baleset eredeti körülményeinek a feltárását megnehezíti.

(6) Az (1) bekezdés esetén a büntetés korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető, ha a cserbenhagyó a balesetet követő 24 órán belül, – mielőtt a hatóság személyazonosságát megállapította volna, – a hatóságnál önként jelentkezik feltéve, hogy a cserbenhagyáson túl nem tett olyat, amely a baleset eredeti körülményeinek a feltárását megnehezíti.

1. A cserbenhagyás tervezett normaszövege alapesetében a jelenlegi cserbenhagyás vétségének meghatározását tartalmazza kisebb kiegészítéssel. A módosítás lényege az, hogy a baleset jellegénél utalunk arra a joggyakorlatban elfogadott feltételre, hogy a baleset körülményeinek olyannak kell lennie, amely a személyi sérülés veszélyének a reális lehetőségét magában hordozza. (BH 1987: 262. sz. határozat)

A tényállás kiegészítését szükségessé teszi az is, hogy e nélkül, a KRESZ 58. § (1)–(2) bek. megszegését önmagában bűncselekménnyé tennénk. Jelenleg hatályos rendelkezéseink között sincs olyan tényállás, ahol a KRESZ szabályszegés önmagában bűncselekmény lenne, mindig van valami többletelem a közlekedési szabály megszegése mellett, ami miatt magasabb a cselekmény társadalomra való veszélyessége az egyszerű normaszegésnél.

A tényállás kiegészítéssel nyelvtanilag is jelzetté válik a tárgyi, logikai összhang a jelenlegi cserbenhagyás vétsége és segítségnyújtás elmulasztásának bűncselekménye között.

2. A közlekedési ügyekben alkalmazott gyakorisága és a cserbenhagyással fennálló szoros logikai kapcsolata miatt indokoltnak láttuk, hogy a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekmény közlekedési megnyilvánulási módjai egységes szerkezetben, a közlekedési bűncselekmények fejezetében nyerjenek szabályozást. Ezzel megszüntethető a cserbenhagyás kiegészítő szubszidiárius szabályozástechnikai megoldása, amely a vonatkozó rendelkezéseket, egységes szerkezetben, közérthetőbben szabályozza. A tervezett sza-

bályozási mód lehetőséget nyújt arra, hogy a törvényi szövegben megjelenjen az e tárgyban kiadott – elsődlegesen a közlekedési cselekmények körében érvényesülő – jogegységi határozat is.

3. A (2) bekezdés a KRESZ 58. § (1) bekezdés második fordulatának, illetve a hatályos Btk. 172. § (1) bekezdés adaptációját jelenti. A büntetési tétel igazodik a segítségnyújtás elmulasztásának az alapesetében meghatározottakhoz.

A (3) bekezdés ugyancsak a 172. § minősített esetének változatlan szövegű adaptációja. Közlekedési vonatkozását az jelöli, hogy a cselekmény megnevezése a cserbenhagyás megjelölést tartalmazza.

Javaslatunk tehát, a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekmény alanyi köréből kiemeli a közlekedési balesettel érintett járművezetőket, és ezek cselekményét a cserbenhagyás tényállásába helyezi el.

4. A (4) bekezdés a veszélyhelyzetet előidéző által elmulasztott segítségnyújtási kötelezettséget ülteti közlekedési környezetbe. Figyelembe véve a Legfelsőbb Bíróság 2/1999. jogegységi határozatában írtakat. A határozat rendelkezése szerint: „Ha a személyserüléssel járó vagy a sértett életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzetet az elkövető vétkesen idézi elő, de nem nyújt tőle elvárható segítséget a rászorultnak, cselekménye a segítségnyújtás elmulasztásának alapeseteként [Btk. 172. § (1) bek.] és nem annak büntetési alakzata [Btk. 172. § (3) bek.] szerint minősül.” Véleményünk szerint a normaszöveget szükséges a jogegységi határozat rendelkezései szerint aktualizálni. A Jogegységi határozat előtt általánosan érvényben volt joggyakorlat „valójában, tárgyi jellegű (objektív) felelősséget állapított meg, amikor a különös segítségnyújtási kötelezettség elmulasztásáért az elkövetőt akkor is felelőssé tette, ha magát a veszélyhelyzetet vétkesen magatartásával idézte elő. Az objektív felelősség azonban kiküszöbölhetetlen ellentétben áll a Btk. 10. §-ában megfogalmazott alapelvvel: „bűnösség nélkül nincs büntetőjogi felelősség”. Ezért az ítélezési gyakorlatban nem érvényesülhet.” (részlet a határozat indokolásából)

A javaslat megfogalmazásánál a „vétkes” kifejezés használatára tettünk javaslatot. A kifejezés a bíróságokra jelenleg is kötelező jogegységi határozat megszövegezésének az átvételét jelenti. Megjegyzést érdemel, hogy az a terminológia az anyagi büntetőjogi szabályozás terminológiájában nem használt. Esetleg alkalmazható terminológiák még: „felróhatóan”, „beszámíthatóan”, amelyek ugyan csak nem alkalmazottak az eddig ismert tényállásokban. Valamely terminológia alkalmazása azért is szükséges, mert felhívja a figyelmet a baleseti eseményért való felelősség elkülönült elemzésének a szükségességére.

5. Az (5) bekezdés büntethetőséget kizáró okként értékeli a helyszínre való „ésszerű időben

történő” visszatérést. Tapasztalat ugyanis az, hogy a baleset hatása a járművezetők egy részénél olyan pszichés állapotot okoz, amely noha nem meríti ki a kóros elmeállapot keretében értékelhető tudatzavar mértékét, azonban befolyásolja az azonnali helyes döntés meghozatalát. Szem előtt kell tartani azt is, hogy a kriminalitás egy napjainkban elterjedt formájában a megállási kötelezettséget teljesítő járművezetők váltak áldozattá. E körülmények miatt indokoltnak látunk büntetlenséget biztosítani annak, aki a helyszínre, még a jogtárgy sérelem reparálhatósága idején visszatér. A jogtárgy sérelem addig reparálható, illetve enyhíthető, amíg a sértett a helyszínen tartózkodik, tehát részére a jogszabályban elvárt segítség még nyújtható. Véleményünk szerint a jogszabályban előírt kötelezettség utólagos teljesítését nem szünteti meg, ha közben más (jellemzően egészségügyi szolgáltatás) a sértettnek a segítségnyújtást megkezdte.

Joggyakorlati tapasztalataink szerint, a helyszínről való elmenetelt követően az eredetileg is meglévő alkoholhatás miatt, és annak bizonyíthatóságának a megghiúsítása érdekében gyakran fogyasztanak a vezetők utólag alkoholt, a büntetlenséget csak annak a visszatérőnek a számára célszerű biztosítani, aki a helyszínről való eltávozáson túlmenően nem tett semmi olyat, amely a baleset eredeti körülményeinek a feltárását megnehezíti. A javaslat a közúti közlekedés körében összhangban áll a KRESZ 58. § (4) bekezdésének rendelkezésével.

A büntetlenség természetesen nem illetheti meg azt, akinél a segítségnyújtás elmulasztása akár a sértett azonnali, akár későbbi halálát eredményezte.

6. További büntethetőséget megszüntető okként került megfogalmazásra a javaslat (6) bekezdése. Ennek indoka már nem a segítségnyújtás lehetőségének megteremtésében rejlik, hanem abban a társadalmi érdekekben, hogy a bűncselekmény miatt megindult eljárás ne kössön le aránytalanul nagy apparátust, és lehetőleg a károsult kára is megtérüljön. Természetesen itt csak a személyi sérüléssel nem járó balesetekről lehet szó. Egy anyagi káros baleset helyszínét elhagyó járművezető felkutatására ugyan annyi energiát kell fordítani, mint egy halált okozó cserbenhagyás büntetett elkövető járművezető felkutatására. Ha azonban egy önként jelentkezési lehetőséget biztosítunk azoknak, akik a balesetkor pánikba estek, vagy más bűncselekmény illetve szabálysértés leplezése érdekében nem álltak meg a baleset helyszínén, és ezzel a lehetőséggel élnek is, akkor nemcsak a nyomozóhatóságot tehermentesítettük, hanem a károsult kárának megtérülését is elősegítettük.

Megjegyzendő, hogy a látszattal ellentétben, ezen büntethetőségi akadályok nem ösztönzik a járművezetőt a baleset helyszínének elhagyásá-

ra, hiszen nem az esetleges balesetért való felelősség, vagy más bűncselekmény, vagy szabálysértés miatti felelősség tekintetében mentesül a büntetés alól, hanem kizárólag a cserbenhagyás tekintetében. Amelyik járművezető a baleset helyszínét elhagyja, az nem ezért a mentesülési lehetőségért teszi ezt, ha a kimentési lehetőség nem állna fenn, akkor is elhagyná a helyszínt. Amennyiben pedig a járművezető a helyszínen marad, cserbenhagyásért való felelősségének kérdése fel sem merülhet.

Javaslat:

B)

190. § (1) Ha a személyi sérülés veszélyét reálisan magában hordozó közlekedési balesettel érintett jármű vezetője a helyszínen nem áll meg, illetve onnan eltávozik, mielőtt meggyőződne arról, hogy valaki megsérült-e, vagy az életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszély miatt segítségnyújtásra szorul-e, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a közlekedési balesettel érintett jármű vezetője nem nyújt tőle elvárható segítséget a baleset következtében sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.

(4) A büntetés büntett miatt három évig a (3) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a veszélyhelyzetet az elkövető a közlekedés biztonságára különösen veszélyes közlekedési szabályszegéssel idézi elő, vagy ha a segítségnyújtásra egyébként is köteles.

(5) A (3) bekezdés esetét kivéve nem büntethető a balesettel érintett jármű vezetője, ha még a sértett helyszínen tartózkodásának ideje alatt kötelezettségének teljesítése érdekében a baleset helyére önként visszatér, feltéve, hogy a cserbenhagyáson túl nem tett olyat, amely a baleset eredeti körülményeinek a feltárását megnehezíti.

(6) Az (1) bekezdés esetén a büntetés korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető, ha a cserbenhagyó a baleset követő 24 órán belül, – mielőtt a hatóság személyazonosságát megállapította volna, – a hatóságnál önként jelentkezik feltéve, hogy a cserbenhagyáson túl nem tett olyat, amely a baleset eredeti körülményeinek a feltárását megnehezíti.

A „B” javaslat egyetlen ponton tér el az „A” javaslattól, ezért az „A” javaslathoz tett magyarázatokat a 4. pont kivételével teljes egészében fenntartjuk.

A (4) bekezdés jelen megfogalmazása szerint is megőrizzük a 2/1999. Jogegységi határozat szellemiségét, ám mellőzzük annak szó szerinti átvételét. Tesszük ezt azért, mert a kisebb súlyú, nehezen megítélhető szabályszegésekre visszavezethető balesetek esetén nem tartjuk indokoltnak a súlyosabb jogkövetkezmény alkalmazását. Ezzel feloldható az az alapprobléma is, hogy az elkövető szándékos bűncselekményért való felelőssége attól függ, hogy a veszélyhelyzet kialakulásában való véttségét utólag megállapítják-e vagy sem. Ha azonban a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegés miatt következik be a baleset, akkor – annak jellegére (a közlekedési környezetre, a járművek relációjára, a szabálysértés mértékére) tekintettel – a járművezető számára objektív felismerhető a saját szabályszegése vagy annak reális lehetősége. Ezért aggálymentesen megállapítható lesz a járművezetőnek a szándékoskossága a „veszélyhelyzetet előidéző általi elkövetettségre”, mint szituációs jellegű minősítő körülményre is.

A közlekedés biztonságára különösen veszélyes közlekedési szabályszegések a 187. §-nál kifejtettek alapján kerülnek meghatározásra, így a közlekedési fejezet méginkább koherens egységet képez.

Értelmező rendelkezések

191. § (1) A 185. és 187. §-ok rendelkezéseit kell alkalmazni akkor is, ha a közúti járművezetés szabályainak megszegése nem közúton okoz sérülést vagy halált.

(2) A 185–187. §-ok alkalmazásában nem tekintendők közlekedési szabályoknak a gyalogosokra és utasokra vonatkozó rendelkezések.

(3) A közlekedés biztonságára különösen veszélyes közlekedési szabályszegést az követ el, aki a kilométer/órában meghatározott, vagy jelzőtáblával kilométer/órában jelzett sebességhatárokat jelentősen túllépi, vagy súlyosan megszegi a gyalogosátkelőhelyen való közlekedés szabályait, illetve az előzés szabályait a szembejövő forgalom sérelmére, avagy figyelmen kívül hagyja forgalomirányító fényjelző készülék, valamint a fénysorompó tilos jelzését.

(4) A 188. § alkalmazásában vezetési képességre hátrányosan ható szer:

a) az 1965. évi 4. tvr.-rel kihirdetett, New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezményben, valamint az 1988. évi 17. tvr.-rel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyv végrehaj-

tására kiadott jogszabályban meghatározott anyagok,

b) az 1979. évi 25. tvr.-rel kihirdetett pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. február 21. napján aláírt egyezmény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott *anyagok*.

1. Továbbra is fenntartandónak tartjuk, hogy a közúti közlekedés szabályainak megszegésével személyi sérülést okozó járművezető, akkor is közlekedési bűncselekményért feleljen, ha a magatartása nem közúton okoz személyi sérülést. A járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekménynél javasolt változások miatt, ez a szabály csak a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset gondatlan okozása bűncselekményekre vonatkozhat. [191. szakasz (1) bekezdés]

2. A közlekedési bűncselekmények fejlődéstörténete azt mutatja, hogy a közlekedési bűncselekmények közül a veszélyeztetési tényállások és a balesetokozások a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésből fejlődtek ki, oly módon, hogy a közlekedési szabályok, mint foglalkozási szabályok – specialitásuk miatt – kiemelésre kerültek, és önálló tényállásként fogalmazódtak meg.

A korabeli bírói gyakorlat arra az álláspontra helyezkedett, hogy foglalkozási szabály alatt, olyan tevékenységre vonatkozó előírásokat kell érteni, mely tevékenység folytatásához állami engedélyre van szükség. Ez végigvonul a fejlődéstörténeten, és a hatályos szabályozás is kiveszi az alanyi körből a közlekedés azon résztvevőit, akik engedély, illetve vizsga nélkül vehetnek részt a közlekedésben. Ezen személyek a gyalogosok és az utasok, akik tehát közlekedési szabályszegésük ellenére közlekedési bűncselekményt nem követhetnek el, magatartásuk személy elleni bűncselekménynek minősülhet. Ezt az elvet továbbra is fenntartandónak ítéljük. [191. szakasz (2) bekezdés]

3. A közúti baleset gondatlan okozása bűncselekmény kapcsán kifejtettekre tekintettel az értelmező rendelkezések között tartjuk szükségesnek felsorolni, a közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályszegéseket. [191. szakasz (3) bekezdés]

A fejezethez fűzött valamennyi módosító javaslatunkban arra törekedtünk, hogy a jogszabály szövege az azt alkalmazók számára egyértelmű eligazításul szolgáljon. A közlekedés biztonságára különösen veszélyes szabályok köre is csak látszólagosan tartalmaz olyan fogalmi elemeket, amelyek további jogalkalmazói értékelést igényelnek. Az itt írt meghatározások a joggyakorlat alapján konkrét tartalommal tölthetők ki.

A sebességhatárookra vonatkozó konkrét szabályok jelentős megsértése: a KRESZ-ben számszerűen meghatározott sebességkorlátokra vonatkozik [pl. 14. § (1) bek. d) pont, 26. § (1), 39. § (1) bek.] nem érinti a relatívan meghatározott sebességkorlátokat [pl. 25. § (1) bek. 26. § (4) bek.]. A jelentős megsértés fogalmát a gyakorlat napjainkra meghatározta, az a szabálysértési joggal összhangban alkalmazható: lakott területen a megengedett legnagyobb sebesség 50%-os túllépése, míg lakott területen kívül a megengedett sebesség 30%-os túllépése alapozza meg a minősítő körülmény megállapíthatóságát.

A javaslat a szembe jövő forgalom sérelmére az előzés során elkövetett szabályszegések és a gyalogos átkelőhelyen való közlekedés szabályainak megsértése esetén csak súlyos fokú közlekedési szabályokat kívánja a 187. § (3) bekezdésben meghatározott minősített eset szerint büntetni. E körben a súlyos szabályszegés tartalmi meghatározása alapvetően a jogalkalmazásra vár. E körben a súlyos szabályszegés értelmezhetősége vonatkozásában, csak példálózó javaslatot teszünk.

A szembe jövő forgalom sérelmére megvalósított előzés szabályainak súlyos megsértése: A minősített eset alkalmazása a KRESZ 34. § (1) bek. a) pontjának megszegése esetén jön számításba. A súlyos megsértés értelmezésére javasoljuk azt az esetet, ha a szabálytalan előzés a zavaráson, mint elkövetési magatartáson túlmutatva, a jogosultnál legalább az elsőbbségi jog megsértésével is jár.

A gyalogos-átkelőhelyen való közlekedés szabályainak megszegése: A minősített esetkör a KRESZ 43. § (1), (2) és (3) bek. esetén jön számításba. A javaslattevők szerint célszerű általában ebbe a körbe vonni a KRESZ 43. § (3) bek. pusztá megsértését, amely a jelenlegi gyakorlat szerint is súlyos szabályszegés. Gondos mérlegelést igényel azonban a minősített eset rendelkezéseinek alkalmazása a gyalogos-átkelőhelyek megközelítésére vonatkozó relatív sebességtúllépések esetén. A megengedett meghaladó sebességgel közlekedés esetén azonban a szabályszegés – véleményünk szerint – mindenképpen megállapítható.

A javaslattevők véleménye szerint minősített esetet megalapozó szabályszegés minden esetben a forgalomirányító jelzőlámpa, valamint a fénysorompó tilos jelzésének figyelmen kívül hagyása. (E szabály a KRESZ 9. §-nak tiltó rendelkezéseit érinti.)

4. Hatályos kódexünk a 188. §-ban szabályozott járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekmény kapcsán adós maradt a járművezetési képességre hátrányosan ható szer definíálásával, melyet pótolni javasolunk.

Táblázat a 188. § „A” változatához

		felelősségre vonás jellege	Javasolt felelősségre vonás
A terület jellege	kimenetel	Járművezetés ittas vagy bódult állapotban (0,80 ezrelék felett)	Járművezetés ittas vagy bódult állapotban (0,50 ezrelék felett)
Közút	nincs sérülés	188. § (1)	<u>Szabálysértés</u>
Közút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Közút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)
Megnyitott magánút	nincs sérülés	szabálysértés	szabálysértés
Megnyitott magánút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Megnyitott magánút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)
Elzárt magánút	nincs sérülés	fegyelmi ügy	fegyelmi ügy
Elzárt magánút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Elzárt magánút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)

Táblázat a 188. § „B” változatához

		felelősségre vonás jellege	Javasolt felelősségre vonás
A terület jellege	kimenetel	Járművezetés ittas vagy bódult állapotban (0,80 ezrelék felett)	Járművezetés ittas vagy bódult állapotban (0,50 ezrelék felett)
Közút	nincs sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Közút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Közút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)
Megnyitott magánút	nincs sérülés	szabálysértés	<u>188. § (1)</u>
Megnyitott magánút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Megnyitott magánút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)
Elzárt magánút	nincs sérülés	fegyelmi ügy	fegyelmi ügy
Elzárt magánút	könnyű sérülés	188. § (1)	188. § (1)
Elzárt magánút	súlyosabb eredmény	188. § (2)	188. § (2)

5. számú melléklet

A járművezetés ittas vagy bódult állapotban bűncselekmény előfordulási adataira az a jellemző, hogy szinte valamennyi elkövetés a közúti közlekedés körében történik. A vasúti, légi vagy vízi közlekedés körében minden évben mindösszesen tíz alatt van az elkövetések száma. A közúti elkövetések számát mutatja a következő táblázat:

Év	Közúti jármű ittas vezetése	Ebből				
		Súlyos testi sértést okozó	Maradandó fogyatékos-ságot okozó	Halált okozó	Halálos tömegszerencsétlenséget okozó	„Sima ittas vezetés”
1980	12 339	418	29	106	5	11 781
1981	12 950	444	46	105	2	12 353
1982	13 028	441	42	110	4	12 431
1983	14 586	462	48	126	4	13 946
1984	13 912	458	36	103	1	13 314
1985	13 254	403	43	137	6	12 665
1986	14 858	414	49	110	5	14 280
1987	13 984	384	34	90	2	13 474
1988	13 275	413	36	98	0	12 728
1989	13 940	490	38	130	1	13 281
1990	17 636	703	66	192	6	16 669
1991	21 533	726	74	227	9	20 497
1992	24 707	699	71	195	6	23 736
1993	21 470	546	37	159	9	20 719
1994	19 682	434	46	113	6	19 083
1995	17 181	453	40	112	5	16 571
1996	13 197	402	44	93	1	12 657
1997	12 912	339	42	97	4	12 430
1998	13 039	406	37	108	4	12 484
1999	12 623	342	33	87	4	12 157
2000	11 669	319	36	76	6	11 232
2001	11 621	324	31	69	1	11 193
2002	13 318	335	22	94	5	12 852

A menet közbeni mobiltelefon használat szankcionálása:

	Büntetés helyi pénznemben	Büntetés Európában
Belgium	Minimum 25 Euro	Minimum 25 Euro
Dánia	500 dkr	67 Euro
Németország	30 Euro	30 Euro
Finnország	kein Verbot	kein Verbot
Franciaország	Minimum 22 Euro	Minimum 22 Euro
Görögország	59 Euro	59 Euro
Nagy-Britannia	Nincs jogkövetkezmény	Nincs jogkövetkezmény
Olaszország	Minimum 32 Euro	Minimum 32 Euro
Írország	Nincs jogkövetkezmény	Nincs jogkövetkezmény
Luxemburg	Maximum 74 Euro	Maximum 74 Euro
Norvégia	500 NKr	64 Euro
Hollandia	138 Euro	138 Euro
Ausztria	Minimum 21 Euro	Minimum 21 Euro
Lengyelország	Minimum 100 ZI	Minimum 27 Euro
Portugália	Minimum 25 Euro	Minimum 25 Euro
Svédország	Nincs jogkövetkezmény	Nincs jogkövetkezmény
Svájc	100 sfr	67 Euro
Szlovákia	10 000 SIT	45 Euro
Spanyolország	Maximum 91 Euro	Maximum 91 Euro
Csehország	Minimum 1000 Kc	Minimum 31 Euro
Magyarország	Maximum 30 000 Ft	Maximum 125 Euro

Látható, hogy jónéhány ország alkalmaz abszolút határozott szankciórendszert.

NÉHÁNY SZEMPONT A GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJ SZABÁLYOZÁSÁHOZ

1. Nemzetközi tendenciák a gazdasági bűncselekmények elleni küzdelemben

Közhelyszámba menő megállapítás, hogy a gazdasági bűnözést szerte a világon a szervezett bűnözés egyik legjellemzőbb megnyilvánulásaként kezelik. Európában viszonylag korán belátták, hogy a szervezett bűnözésnek jócskán vannak ugyan a gazdasági kriminalitáson kívül eső formái, ám maga a gazdasági bűnözés mindig szükségképpen szervezett kereteket ölt, és átlépi a nemzeti határokat.

Ezúttal csak azokat a fontosabb európai törekvéseket tekintem át, amelyek e felismerés jegyében születtek.

1.1. Az integrációs folyamat felgyorsulása

1973-ban az Európai Igazságügyi Miniszterek 8. Konferenciáján, Stockholmban felvetették, hogy a gazdasági bűnözés korábban nem ismert – elsősorban nemzetközi – formái egységes fellépést sürgetnek. Már ekkor szükségesnek tartották az Európa Tanács ezzel foglalkozó ajánlásának kidolgozását.

Három évvel később Strasbourgban, a Kriminológiai Kutató Intézetek vezetőinek 12. Tanácskozásán (CDPC) a vitát *Cosson, Kellens, Leigh és Tiedemann* gazdasági bűnözésről készült előzetes referátuma segítette, s az ott hozott döntés alapján *Bolle* vezetésével 1977-ben különbizottság kezdte meg a kérdés részletes, valamennyi tagállam bevonásával történő vizsgálatát. Az előkészítő munka a gazdasági bűncselekmények kereteinek kijelöléséhez hasznos szempontokat nyújtott, így a Miniszteri Bizottság néhány éves munka után megfogalmazhatta a legjellemzőbbnek vélt tendenciákat és elkövetési magatartásokat. Megszületett az *ET Miniszteri Bizottságának a gazdasági bűnözésről szóló R/81/12. számú ajánlása*¹

A következő évtized munkája már elsősorban egyes jellemző bűncselekmény-csoportok, vagy bűnözési formák sajátos vonásait vizsgálta.

Egyebek mellett

– egyezményt dolgoztak ki a *pénzmosás* megakadályozására, a bűncselekményből származó termékek felkutatására, lefoglalására és elkobzására vonatkozóan,²

– szintén egyezmény, majd kiegészítő jegyzőkönyv született a *bennfentes értékpapír-kereskedelem* elleni harc jegyében,³

– Ajánlás fogalmazta meg a *számítógépes bűnözés* elleni harc eszközeit.⁴ Az ajánlást nemrégiben egy átfogó Informatikai Egyezmény követte.

Az utóbbi években további fontos dokumentumok születtek, pl. a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközök* hamisítása vagy a *pénzhamisítás* elleni hatékonyabb küzdelem érdekében.

A hazai kodifikációra hatást gyakorló nemzetközi dokumentumok köréből újszerűsége és jelentősége okán feltétlenül ki kell emelni az EK első közös büntető jogszabály tervezetét, amely a *Corpus Juris Europae* címet kapta. Témánk szempontjából az ennek kapcsán folyó munka azért jelentős, mert a kódex a közösséget károsító bűncselekmények elleni fellépést szabályozza, s így főként gazdasági büntetőjogi és bűnüldözési kérdések megoldását célozza.

A tervezet több éves bizottsági munka után 1996-ban készült el, anyagi és eljárásjogi szabályokat valamint részletes indokolást tartalmaz.

A folyamatos korszerűsítési igények és a jelenleg is zajló viták talán nem odázzák el hosszú időre a normaszöveg hatályba lépését, s erre utal az is, hogy a megfelelő szervezetek (Európai Bíróság, Európai Ügyészség) munkájának érdemei megkezdése, az EU rendőrségének, az EUROPOLNAK 1998-as létrehozását követően már valóban csak rövid idő kérdése. Átszervezték és igyekeztek hatékonyabbá tenni az UCLAF-ot is, melynek utódszerveként 1999 májusától független hivatal, az OLAF jött létre, erősítve a tagállamok közötti vertikális bűnügyi együttműködést.

A nemzetközi kooperáció elkerülhetetlenségének ténye ellenére mégis kár lenne óvatos kritika nélkül kezelnünk a Corpus Juris valamennyi rendelkezését, és nem is szabad a kódexet a legkorszerűbb egyetemes európai elvek gyűjtő-dokumentumaként kezelnünk. Mindvégig figyelemmel kell lenni arra, hogy sajátos, nemzeti érdekek sérelmével is járó bűncselekmények korlátozott hatókörű nemzetközi kezeléséről van szó.

Az azonban tény, hogy a Corpus Juris is kezelhetővé teszi az erősödő integrációs törekvéseket, s azt az igényt, hogy hazai szabályozásunk kellő védelmet nyújthasson a gazdasági és

*Dr. Tóth Mihály: egyetemi tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK, Büntető- Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék vezetője

¹ Recommendation No.R. (81) 12 on Economic Crime

² Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the proceeds from Crime. Az egyezményt a 2000. évi CI. törvénnyel hirdettük ki.

³ Convention on Insider Trading, Protocol to the Convention on Insider Trading; Explanatory Report on The Convention on Insider Trading and its Protocol

⁴ Recommendation No.R. (89) 9 on Computer-related Crimes.

a vagyon elleni bűnözés internacionális formái ellen is.

1.2 Néhány európai állam szabályozásának vázlata

Az itt következő vázlatos tallózásban néhány ország gazdasági büntetőjogi szabályozásának lényegét igyekszem felvázolni, s helyenként – a §-szám feltüntetésével – csak egy-két olyan tényállást ismertetek, amelyek általában eltérnek a magyar megoldástól, vagy merőben más szemléletet tükröznek.

1.2.1 A német modell⁵

Németországban a gazdasági bűncselekmények szabályozásának tradicionális – a XX. század elején elfogadott – szisztémáját követik. A rendszer kialakításakor, majd továbbfejlesztése során, a múlt század '60-as, '70-es éveiben abból indultak ki, hogy

– a gazdasági bűncselekmények igen sokszínűek, s ezért egyetlen törvényben (a Btk.-ban) történő kezelésük szükségképpen szerkezeti és rendszerbeli problémákat okoz,

– bizonyos típusú gazdasági deliktumok annyira szorosan kötődnek egyes háttérnormákhoz, hogy azok nélkül értelmezhetetlenek, végül

– egy-egy terület részletes mögöttes normáinak rendszerébe – sokszor mintegy a közigazgatási szankciókat illetve bírságokat kiegészítendő – szervesen beletartoznak a büntetőjogi előírások is.

Ennek megfelelően a német jogban a gazdasági bűncselekmények csak kisebb részben a Btk.-ban, nagyjából több „szak”-törvényben olvashatók, s ezek együttesen képezik a gazdasági büntetőjog tárgyát.

Mint azonban látni fogjuk, e széttagolt rendszert ma már számos bíráló érzi.

a) A német Btk.-ban a következő – elsősorban a német fogalomrendszer szerint gazdasági bűncselekménynek (is) tekinthető – deliktumok szerepelnek:

- csalás,
- számítógépes csalás,
- adatok jogellenes megváltoztatása,
- számítógépes kártevés,
- szubvenció-csalás,
- tőkebefektetési csalás,
- biztosítási csalás,
- szolgáltatások csalárd megszerzése (§ 265a.)

(Aki valamely automata készülék, közhasználatú távközlési berendezés vagy közlekedési eszköz igénybevétele révén nyerhető, illetve más berendezés használatára által nyújtott szolgálta-

tást, továbbá valamely rendezvényen való részvételi jogosultságot az ellenérték megfizetése nélkül, csalárd módon megszerez...)

- hitelezési csalás,
- hűtlen kezelés,
- visszaélés csekkel vagy hitelkártyával,
- pénzmosás,
- csődbüntett,
- számviteli köteleességek megsértése,
- hitelező jogtalan előnyben részesítése,
- pénzhamisítás,⁶
- hamis pénz kiadása,
- bélyeghamisítás,
- bankkártya, illetve csekkhamisítás (Fälschung von Vordrucken für Euroschecks und Euro-scheckkarten).

b) Az állami bevételek biztosítását előíró törvényben (Abgabeordnung):

- adócsalás,
- zártörés (§ 372.),

(Aki a vámhatóság értesítése nélkül, tilalom ellenére valamely dolgot az országba behoz, átvisz, vagy kivisz...)

– üzletszerűen, erőszakkal, vagy csoportosan elkövetett csempészet,

- vámmorgazdaság.

c) A Kft.-kről szóló törvényben:

- valótlan adatszolgáltatás,
- titoktartási kötelezettség megsértése.

d) A részvénytársaságokról szóló törvényben:

- valótlan adatszolgáltatás,
- valótlan felvilágosítás adása,
- köteleességszegés veszteségrendezésnél, eladósodásnál, vagy fizetéseképtelenség esetén (§ 401.),

(Aki

1. az igazgatótanács tagjaként az alaptőke felét meghaladó veszteség esetén a közgyűlés összehívását és tájékoztatását elmulasztja, vagy

2. az igazgatótanács tagjaként, vagy a társaság szervezőjeként... a csődeljárás vagy bírósági kényszerjegyzési eljárás kezdeményezését elmulasztja...)

– hamis letétbe helyezési bizonyítvány kiállítása vagy meghamisítása (§ 402.),

(Aki közgyűlési vagy a rendkívüli közgyűlési szavazati jog igazolására szolgáló hamis részvényletéti igazolást készít, vagy ilyen igazolást meghamisít...)

- beszámolási kötelezettség megsértése,
- titoktartási kötelezettség megsértése

⁵ Erre vonatkozóan igen alapos és részletes tanulmány olvasható Wolfgang Heinz tollából „A gazdasági bűncselekmények rendszere és felosztása a német jogban” címmel (II. német-magyar büntetőjogi és kriminológiai kollokvium, KJK–OKKrl, Budapest, 1994. 147. old.)

⁶ A pénzhamisítást és a felsorolásban azt követő bűncselekményeket a német szakirodalom általában nem tekinti „gazdasági bűncselekménynek”, Ulrich Sieber pl. „a német gazdasági büntetőjogi szabályok gyűjteménye” című előadásának mellékletében az említett bűncselekményeket nem is tüntette fel, ide sorolta viszont a környezetet károsító bűncselekményeket.

e) *A tőzsdéről szóló törvényben:*

- bennfentes értékpapír-kereskedelem,
- árfolyam és hirdetési csalás,
- tőzsdei spekulációra felhívás (§ 89.),

(Aki vagyoni haszonszerzés végett, rendszeresen olyan személyt, aki nem tartozik saját társaságához, tapasztalatlanságát vagy könnyelműségét kihasználva tőzsdei spekulációra buzdít...)

- árfolyamjegyzék jogosulatlan terjesztése,

f) *A tisztességtelen verseny tilalmáról szóló törvényben*

- tiltott hirdetés (§ 4.),

(Aki abból a célból, hogy kedvező ajánlat látszatát keltse, nagy nyilvánosság előtt valótlan, vagy megtévesztő adatokat közöl gazdaságilag jelentős tényekről, így különösen áruk, vagy szolgáltatások jellemzőiről, eredetéről, gyártásuk módjáról, áráról, megrendelésük helyéről, kiváló minőségéről, az eladás okáról, vagy céljáról, valamint a készletek nagyságáról...)

- alkalmazott megvesztegetése,
- üzleti rágalmozás (§ 15.),

[(1) Aki más gazdasági tevékenységéről, tulajdonosi vagy vezetői mivoltáról, az általa készített árukról vagy szolgáltatásokról olyan valótlan tényeket állít vagy híresztel, amelyek alkalmasak az üzletmenet károsítására...]

(2) Ha az (1) bekezdésében említett valótlan adatokat valamely társaság alkalmazottja, vagy megbízottja közli, az üzem tulajdonosa, vagy vezetője is büntetendő az alkalmazott vagy a megbízott mellett, feltéve, hogy a cselekmény elkövetéséről tudott]

- üzleti vagy üzemi titok megsértése,
- üzleti titoksértésre felhívás, vagy vállalkozás.

1.2.2. *A francia szabályozás*

A francia Btk. (Code Penal) nem ismeri a gazdasági bűncselekmények fogalmát. Néhány, a

magyar Btk. terminológiája szerinti gazdasági bűncselekmény szerepel ugyan a törvényben (pl. a pénzmosás: C.P. 222–38., 324–1. és köv.), ezek száma azonban elenyésző. A legtöbb „gazdasági bűncselekmény” Franciaországban is szétszórva, különböző törvényekben található. Az adóbűncselekmények pl. az adójogszabályokban (Code général des impôts) olvashatók, a fogyasztói érdekeket sértő tetteket a Fogyasztóvédelmi törvényben (Code de la Consommation) szereplő bűncselekmények szabályozzák. A csödbüntett a Kereskedelmi törvényben (Code de Commerce), a számvitel rendjének megsértése és a „társasági bűncselekmények” a még 1935-ben készült (1967-ben módosított) társasági törvényerejű rendeletben és a Kereskedelmi törvényben található.

A magyar szabályozástól eltérően igen szigorú büntetőjogi konzekvenciái vannak a versenyjogi szabályok megsértésének – ezeket a Kereskedelmi törvénybe foglalt államfői rendeletek (legutóbb a 2000–912. számú „ordonnance”) részletezik.

A széttagoltság jóval nagyobb mint az NSZK-ban, hiszen a különféle csalás-típusokat is (köztük azokat, amelyek nálunk gazdasági bűncselekményként szerepelnek, pl. „állami dotáció megtévesztéssel történő megszerzése”) külön törvények rendelik büntetni, s ezek száma közel tucatnyi. Jellemző, hogy a piramisjáték szervezése vagy a tőkebefektetési csalás mellett önálló jogszabályban fenyegetik büntetéssel, pl. a „lakások bérleti jogának csalárd megszerzése érdekében kifejtett megtévesztést” is.

Noha az összehasonlítás nyilván kockázatos, talán mégis érdekes megvizsgálni a Franciaországban gazdasági (a mi terminológiánk szerint inkább gazdálkodás körében elkövetett) bűncselekménynek tekintett szétszórót deliktum-csoport arányait. Az arányok érzékeltetése érdekében feltüntettem az ismertté vált lopásokat és orgazdaságokat is.

Év	Összes ismertté vált bűncselekmény	Gazdálkodás körében elkövetett bűncselekmények	Lopások száma (beleértve az orgazdaságot)	A gazdálkodás körében elkövetett bűncselekmények összébűnözésen belüli aránya
1996	3 559 617 (+0,96%)	310 910	2 331 000	8,7%
1997	3 493 442 (–1,86%)	295 511	2 244 301	8,4%
1998	3 565 32 (+2,06%)	287 415	2 291 404	8,0%
1999	3 567 864 (+0,07%)	295 734	2 252 528	8,2%
2000	3 771 849 (+5,72%)	352 164	2 334 696	9,3%
2001	4 061 792 (+7,69%)	366 208	2 522 346	9,0%

Érdekes, hogy a gazdálkodás körében elkövetett deliktumok esetében az arányok – a nyilvánvaló terminológiai és felfogásbeli különbségektől eltekintve⁷ – közel azonosak a mi arányainkkal. A lopások és orgazdaságok aránya (kb. 60%) magasabb mint nálunk (kb. 50%).

Jellemző büntetési nem a pénzbüntetés és a szabadságvesztés, a minimum nincs szabályozva, a felső határ büncselekmény-fajtánként változó (pl. adócsalás esetén 5 év szabadságvesztés és 37 500 euró, a versenyjogi szabályok megsértése esetén 4 év és 75 000 euró).

1.2.3. A spanyol szabályozás

Az 1995. november 23-án elfogadott spanyol Btk. (Codigo Penal) – noha szintén kiegészül néhány a büntetőjog forrásaként is funkcionáló „melléktörvénnyel”⁸ – a gazdasági büncselekmények szabályozását tekintve is sokkal egységesebb, mint a francia vagy a német kódex. Jellemző, hogy az adóval kapcsolatos büncselekményeket is a Btk. tartalmazza. A törvény a mi hatályos szabályozásunkhoz hasonlóan fejezeteket és alcímeket tartalmaz, az egyes büncselekményeknek azonban nincs külön elnevezése.

A törvény XI. és XIII. fejezete a vagyon elleni és gazdasági büncselekményeket szabályozza. A hagyományos vagyon elleni deliktumok után szellemi és iparjogvédelmi alkotásokat védő, majd piac- és fogyasztóvédelmi büncselekményeket találhatunk. Ezután ún. „társasági büncselekmények” (los delitos societarios) következnek, amelyek részben eltérnek a mi hasonló tematikával jelölt büncselekményeinktől.

Ami hasonló: a *számveteli szabályok* megsértését fenyegető 290. §.

(Eszerint „az a vezető tisztségviselő, aki egy létező, vagy az alapítás folyamatában lévő társaság éves mérlegét, vagy más olyan okmányát, amely a társaság jogi vagy gazdasági viszonyait hivatott tükrözni, oly módon hamisítja meg, amely alkalmas arra, hogy a vállalkozásnak, az üzlettársaknak vagy harmadik személynek gazdasági hátrányt okozzon, 1–3 évig terjedő szabadságvesztéssel és 6–12 hónapi pénzbüntetéssel büntetendő).

A miénktől eltérő szabályok közül kiemelendő a társaságban betöltött „fiktív többséggel”, a „biankoaláírásokkal” a szavazati jog törvényellenes átruházásával, vagy más hasonló módon történő visszaélés (291. és 292. §)

A XIV. fejezet az „orgazdaság és a rokon büncselekmények” címet viseli, és itt szabályozza a törvény a mi fogalmaink szerinti bünpártolást és a *pénzmosást* is:

⁷ Franciaországban pl. gazdálkodás körében elkövetett büncselekménynek tekintik az építési szabályok megszegését és magát a „fekete munkát” is.

⁸ Jellemzően azonban ezek nem büncselekményeket állapítanak meg, inkább sajátos viszonyok, körülmények (pl. a közlekedés vagy terrorizmus elleni küzdelem) szabályozása kapcsán büntetőjogi kérdésekkel is foglalkoznak.

[301. § (1) Aki olyan dolgot, amelyről tudja, hogy súlyos büncselekményből származik, megszerez, átruház, vagy a dolog bűnös eredetének leplezése végett azzal bármely más cselekményt követ el ... 6 hónaptól 6 évig terjedő szabadságvesztéssel és a dolog értéke háromszorosáig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. A büntetést a tételkeret középértékét meghaladó mértékben kell kiszabni, ha a dolog kábítószert vagy pszichotrop anyag kereskedelmével függ össze.

(2) Ugyanígy büntetendő az (1) bekezdésben meghatározott dolog tényleges tulajdonságának, eredetének, helyzetének leplezése vagy eltitkolása.

(3) Ha a tettet súlyos gondatlanság terheli, 6 hónaptól 2 évig terjedő szabadságvesztéssel és a dolog értékének háromszorosáig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

(4) Az elkövető akkor is büntetendő, ha a cselekményt, amiből a dolgok származnak, részben vagy egészében külföldön követték el.]

A XIV. fejezet az „állami pénzügyek és a társadalombiztosítás elleni büncselekmények” (De los delitos contra la Hacienda Publica y contra la Seguridad Social) címet viseli. Itt a magyar szabályozáshoz hasonló deliktumok kaptak helyet. Figyelemre méltó, hogy az adócsalás miatt kiszabható büntetés alsó határa nagyságrenddel magasabb a magyar értékhatárnál.

1.2.4. Az osztrák megoldás

Az osztrák törvényhozás a gazdasági büncselekményeket – esetenként a terminológiai átfedéseket, s a vagyon elleni, a gazdasági, vagy a személyes érdekeket sértő deliktumok következtlen kategorizálását is vállalva – szintén érzékeltetőbben igyekszik a Btk.-ban elhelyezni. A büntetőtörvényben azonban nem fektetnek különös súlyt a védett jogtárgyak sajátosságainak megfelelő aprólékos kategorizálásra, mondhatjuk úgy is, hogy a gazdasági deliktumokat – kissé hasonlóan a hatályos magyar szabályozáshoz – jórészt „ömlesztve” kezelik. További sajátosság, hogy a jogellenes magatartások egy részét nem a büntetőjog, hanem pl. a közigazgatási vagy versenyjog körébe utalják. Az osztrák jogalkotás pl. külön törvényben kezeli az adókkal és járulékokkal kapcsolatos visszaéléseket.

Az *osztrák Btk.* a „gazdasági büncselekmény” kategóriáját mellőzi, a fogalmat Ausztriában csak kriminológiai értelemben használják.

A törvény

a) *idegen vagyon* ellen elkövetett büncselekménynek a következő deliktumokat tekinti:

– csalárd visszaélés az adatfeldolgozással (§ 148/a.),

[(1) Aki azért, hogy magának vagy másnak jogtalan előnyt szerezzen, számítógépes program létrehozásával, adatok bevitelével, megváltozta-

tásával vagy törlésével illetve az elektronikus adatfeldolgozás eredményének más módon történő befolyásolásával harmadik személynek kárt okoz...

A (2) esetében fokozatosan súlyosabb a fenyegettség bizonyos értékhatárokhoz igazodóan]

– a csalárd bukás (§ 156.),

[(1) Aki vagyónának egy részét eltitkolja, elrejt, elidegeníti, vagy megrongálja, fenn nem álló követelést beszámít vagy elismer, illetve vagyont bármely más módon színleg, vagy tényelegetesen csökkenti, s ezáltal legalább egy hitelezője kielégítését megghiúsítja, vagy csorbítja

(2)... Aki a csalárd bukással ... meghaladó kárt okoz...],

– a hitelező megkárosítása,

– hitelező kedvezményben részesítése,

– vétkes bukás,

– hitelező megkárosítása végrehajtás alá eső vagyonszűkítésével,

– hitelező megkárosítása végrehajtás alá eső vagyonszűkítésével, más személy javára,

– pénzmosás,

– lánc- vagy piramisjáték (§ 168a.).

(Aki olyan nyereséggel kecsegtető játékot, amelyben a részvevők betét ellenében az elkövető által ígért vagyoni előny reményében ugyanezen feltételek mellett további résztvevőket vonnak be, és amelyben a vagyoni előny megszerzése teljesen vagy részben mindenkor az adott további résztvevők magatartásától függ,

1. indít, vagy szervez,

2. összejövetelek, prospektusok révén, vagy más, sok résztvevő toborzására alkalmas módon terjeszt,

3. üzletszerűen elősegít.)

b) a *magánszféra* védelmét szolgáló bűncselekmények között szabályozza:

– az üzleti vagy üzemi titok megértését,

– az üzleti vagy üzemi titok kipuhatolását,

– az üzleti vagy üzemi titok kipuhatolását külföldi javára.

Külön fejezetben (az okirat-hamisításokat követően és az állam elleni bűncselekmények előtt) szabályozza a *pénzforgalom*, az értékpapírok és a bélyegek forgalmának *biztonsága ellen irányuló bűncselekményeket*:

(a magyar szabályozástól eltérően jóformán minden elkövetési típust külön tényállásba foglalva)

– a pénzhamisítást,

– a hamis pénz vagy fémértékét tekintve csökkentett pénz továbbadását,

– a pénzérmék fémtartalmának csökkentését és az ilyen érme továbbadását,

– a pénzérméből elvont fém megszerzését, elrejtését vagy értékesítését,

– a különösen védett értékpapírok hamisítását,

– a bélyeghamisítást.

1.2.5. A svájci szabályozás

A még 1937-ben elfogadott egységes svájci Btk. szerkezete és gondolatmenete az osztrákéval lényegében azonos, ezért csak fő vonalaiban ismertetem.

A törvény a II. fejezetben, a vagyon elleni deliktumok körében 1. alcímként – szűkebb értelemben vett vagyon elleni tetteként) szabályozza egyebek mellett

– a visszaélést csekkel és hitelkártyával,

– az áruhamisítást,

– a valótlan adatszolgáltatást a kereskedelmi nyilvántartás során,

– a munkabérből történő levonással kapcsolatos visszaélést,

– a bennfentes kereskedelmet (Ausnutzen der Kenntnis vertraulicher Tatsachen) és

– az árfolyammanipulációt (Art. 161–161 bis).

(Aki azért, hogy magának, vagy harmadik személynek jogtalan vagyoni előnyt szerezzen, a svájci tőzsdei értékpapírok árfolyamát megtévesztő információk tudatos terjesztésével vagy értékpapírok rosszhiszemű adásvétele révén jelentős mértékben befolyásolja.)

A 2. alcím keretében az üzemi és üzleti titok megsértését, a 3. alcímben pedig a csóddal és könyvvizsgálattal kapcsolatos bűncselekményeket olvashatjuk.

Külön fejezetben, a közérdeket sértő bűncselekmények egyik csoportjaként kapott helyet a pénz- és bélyeghamisítás, és feltétlenül megemlítendő sajátosság, hogy a *pénzmosás az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket szabályozó XVII. fejezetben található*.

Egy érdekes, bár kissé sommásnak minősíthető megoldás értelmében a svájci Btk. a vagyon elleni bűncselekmények fejezetében szereplő deliktumok lehetséges elkövetőinek körét egy alig néhány soros értelmező rendelkezéssel kiterjeszti a jogi személyek tagjaira, közreműködőire, akik akkor is felelnek, „ha a büntethetőséget megalapozó, vagy a felelősség mértékét növelő tulajdonságokkal nem a természetes személy, hanem az őket alkalmazó jogi személy rendelkezik”. (Art. 172.)

1.2.6. A finn szabályozás⁹

Kétségtelen, hogy vitatható lehet a finn Btk. rendszerét az előzőektől alapvetően eltérőnek tekinteni, mégis úgy érzem, hogy egységes törvény keretei között az általános gazdasági érdekek sajátos részterületekre bontása, az elkövetési tárgy, vagy jellemző elkövetési magatartás következetes alcsoportokba osztása markánsabban figyelhető meg, mint a korábban ismertetett megoldások esetében. Az adócsalás – a magyar megoldáshoz hasonlóan – szintén a Btk.-ban szerepel.

⁹ A finn Btk. – melynek utolsó jelentős módosítási módja 1992-ben, a törvény centenáriuma jegyében került sor – „finn nyelvű közlönyváltozatának” kivonatolt fordítása oktató kollégámnak, *Borbély Zoltánnak* köszönhető.

A nemzetgazdaság elleni bűncselekményeket szabályozó 29. fejezet tartalmazza az adócsalást, és ennek súlyosabb, illetve privilegizált formáját, valamint a járadékcsalás különböző alakzatait, beleértve a jogosulatlan járadék- és segélyfelhasználást is (5–8. §).

(Idetartozik egyebek mellett a járadékfizetési köteleesség kapcsán közölt megtévesztő információ, a segélyek mértékével és folyósításának időtartamával kapcsolatos hamis adatszolgáltatás. A „segély” fogalmába tartozik

- a törvény által meghatározott önkormányzati vagy más állami szektor által folyósított segély,
- az EU által nyújtott gazdasági támogatás,
- a kölcsönök, kamattámogatások és kezességvállalások, végül
- az önkormányzati hitelek.)

A pénzforgalom elleni bűncselekmények között, a 30. fejezetben kapott helyet

- a kereskedelmi (piaci) bűncselekmény,
- a tisztességtelen versenykorlátozás,
- a fogyasztóvédelmi bűncselekmény (ide tartozik az illegális pénzváltás, és az ahhoz kapcsolódó járulékos tettek is),
- a gazdasági (üzleti) kémkedés,
- az üzleti és üzemi titoksértés,
- az üzleti titok jogosulatlan, illetve visszaélés-szerű felhasználása,
- a gazdasági illetve foglalkozás körében elkövetett vesztegetés,
- a hivatali, illetve üzleti visszaélés,
- a könyvviteli, számviteli bűncselekmények és
- az importtal kapcsolatos számviteli kötelezettség megsértése.

A 36. fejezet a csalás és más tisztességtelen magatartások címet viseli.

(A csalás a finn Btk.-ban is célzatos, eredménybűncselekmény, s az elkövetési magatartás szintén ismerős: tévedésbe ejtés, vagy tévedésben tartás. A kár fogalmát azonban a gazdasági veszteség helyettesíti.

A deliktum sajátos „alfajaként” szabályozzák a „számítógépes csalást: értelmező rendelkezéssel terjesztik ki a tévedésbe ejtés eszközét „az elektronikus adatfeldolgozásra alkalmas adatokra”).

A 37. fejezet a pénzügyi bűncselekményeket tartalmazza, a pénzhamisítás különféle, igen cizellált válfajainak felsorolásával.

A 39. fejezetbe hitelezési bűncselekmények kerültek:

- a fedezetelvonás,
- (egyebek mellett „veszteséges gazdálkodás” folytatásával)
- a hitelcsalás,
- az adós által elkövetett (egyéb) bűncselekmények és

– az adósság visszafizetése érdekében elkövetett csalás.

A 46. fejezet az „EU és Finnország export-import, ár- és technológiai szabályainak megszegése és a csempészet” címet viseli, részletezése felesleges.

Végül az 51. fejezetben az értékpapírokkal kapcsolatos bűncselekmények olvashatók, ezek zömmel célzatosak.

(Itt szabályozzák pl. az értékpapír-titok megsértését, vagy a bennfentes kereskedelmet).

A jogi személyek büntetendősége körében érdekes intézmény az „*egyetemleges pénzbüntetés*”. Ez akkor alkalmazható, ha

- a jogi személy gondatlansága miatt rossz minőségű terméket állítottak elő,
- az elkövető a bűncselekményt a jogi személy működési körében követte el, illetve az elkövetés a jogi személy tevékenysége során történt.

Figyelembe kell venni a szándékosság fokát és a bűncselekmény következményét, valamint a bűncselekményből származó egyéb károkat. Ugyancsak figyelembe kell venni a jogi személynek a bűncselekmény következményeinek elhárítása érdekében tanúsított magatartását, vagy a kár felmérésében való tevékeny közreműködését. A jogi személy irányítása alatt álló elkövető esetében figyelembe kell venni a természetes és a jogi személy felelősségének arányát.

Az egyetemleges pénzbüntetés mértéke = az euró bevezetését megelőzően = 5000–5 millió finn márkáig terjedhet.¹⁰ A büntetés kiszabásánál – különösen gazdasági bűncselekmény elkövetése esetében – figyelembe kell venni a jogi személy anyagi helyzetét, nyereségét, illetve a cég piaci helyzetét és hitelképességét.

1.2.7. A svéd előírások

A svéd Btk. 9. fejezete „csalás és egyéb visszaélések”, a 10. fejezet „sikkasztás és más bizalom elleni bűncselekmények” a 11. fejezet „hitelezők elleni bűncselekmények”, végül a 14. fejezet „hamisítások” címen szabályoz egyes gazdasági illetve gazdálkodással összefüggő bűncselekményeket. A bűncselekmények megnevezése a törvényben nem szerepel, csupán tartalmi definíció olvasható. Szemben a finn törvénnyel itt is más törvényekre bízzák az adóval és járulékokkal kapcsolatos deliktumok szabályozását. Nem szabályozza a törvény a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos jogsértéseket sem.

A számítógépes csalás a csalás egyik sajátos eseteként szerepel (9. fejezet 1. szakasz).

(Csalás miatt büntetendő az is, aki számítógépes program vagy felvétel megváltoztatásával,

¹⁰ Egyébként a pénzbüntetés kiszabása Finnországban is napi tételes rendszerben történik. A napi tételek száma egytől százhusz napig terjed, egy napi tétel maximuma a mindenkori (éves) nettó átlagjövedelem 1/60 része lehet.

valótlan vagy hiányos információ szolgáltatásával illetőleg más módon automatikus információk feldolgozás eredményét jogtalanul, illetve úgy befolyásolja, hogy az számára előnyt, vagy más számára hátrányt eredményez.)

Figyelemre méltó a csődbüntett egyes formáinak igen alapos leírása – pl. a mi fogalmaink szerinti „ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon történő gazdálkodás” alakzatának részletezése.

(Hitelezők elleni bűncselekményt követ el az is, aki fizetése képtelensége, vagy ennek nyilvánvaló veszélye esetén kereskedelmi vagy üzleti tevékenységét tovább folytatja, s ennek során megfelelő hozam, illetve nyereség nélkül jelentős vagyontárgyakat használ fel, pazarló, vagy tékozló életmódot folytat, szerencsejátékban vesz részt, meggondolatlanul felelősséget vagy kezesi kötelezettséget vállal, illetve más hasonló cselekményt követ el, s ezáltal vagyontát szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból csökkenti. – 11. fejezet 3. szakasz)

A törvény ismeri a számvitel rendje megsértésének gondatlan alakzatát is.

Érdekes, hogy a svéd törvény bünteti a nálunk utójára az 1961. évi V. törvényben szereplő üzso-rát. (Aki szerződés, vagy egyéb jogviszony kapcsán más nehéz helyzetét, figyelmetlenségét, vagy az elkövetőtől függő helyzetét kihasználja azért, hogy olyan haszonra tegyen szert, amely nyilvánvalóan aránytalan az ellenszolgáltatáshoz képest, vagy amely esetében ellenszolgáltatásra egyáltalán nem kerül sor, pénzbüntetéssel vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ugyanígy büntetendő az is, aki gazdasági tevékenységhez kapcsolódó hitelnyújtás esetén az ellenszolgáltatáshoz képest aránytalanul magas kamatot vagy más gazdasági előnyt érvényesít. – 9. fejezet 5. szakasz.)

A svéd törvény *jogi személyek* által elkövetett bűncselekmények esetében kizárólag pénzbüntetés kiszabását teszi lehetővé, ha

– a bűncselekmény olyan szabály figyelmen kívül hagyása miatt történt, amely a gazdasági tevékenységre vonatkozó speciális kötelezettségeket állapított meg, és

– a tulajdonos nem tett meg minden tőle elvárhatót a bűncselekmény elkerülése érdekében.

Érdekes, hogy az egyébként igen részletes és precíz fogalmakkal operáló törvény itt mintha kissé elbizonytalanodna, vagy legalábbis meglehetősen nagyvonalúvá válik, a pénzbüntetést ugyanis mellőzhetővé teszi, ha „alkalmazása nyilvánvalóan ésszerűtlen lenne” (7. szakasz 2. pont), vagy ha azt „valamilyen különleges ok indokolja” (10. szakasz 3. pont).

1.2.8. Dánia előírásai

A dán Btk. – a többször módosított 1997. augusztus 12-i 648. sz. törvény – fejezetekre osz-

lik, alcímeket vagy bűncselekmény-címeket nem tartalmaz. A mieinkhez hasonló gazdasági bűncselekmények jelentős része, különböző fejezetekben található, s magyar szemmel nem is mindig világos a besorolás indokoltsága. Lényegesebb azonban, hogy a dán Btk. a vizsgált cselekménykört tekintve *egységes törvénynek tekinthető*: ha a büntető norma valamely szaktörvényhez kapcsolódik, az adott tényállás keretjogszabályként funkcionál.

Jó példa erre az adócsalás és a csempészet szabályozása:

289. § Aki [az Adó ellenőrzéséről szóló Tv. 13. § (1) bek. alapján] adócsalást követ el, ha a cselekménye különösen súlyos természetű, 4 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Így büntetendő az is aki, különösen súlyos természetű csempészetet követ el [a Vám Tv. 73. § (2) bek. alapján], vagy megszegi a Vám Tv. 73. § (3) bekezdésében foglaltakat.

A 16. fejezet – az ún. „közjogi hatáskör körében elkövetett bűncselekmények” – egyes deliktumai azokat is büntetéssel fenyegetik, akik valamely gazdasági tevékenység közhatalmi gyakorlása körében követnek el visszaéléseket.

Itt található, pl. az üzleti titoksértés sajátos kiemelt változata:

152/b. § Aki, kereskedelmi vagy üzleti tevékenységet közjogi kinevezéssel illetve felhatalmazással gyakorol vagy gyakorolt, és jogtalanul továbbít, felhasznál olyan titkos információt, amelyet kereskedelmi vagy üzleti tevékenységével kapcsolatban szerzett, és amely magánjogi érdek okán titkosnak minősül, pénzbüntetéssel, egyszerű elzárással vagy 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹¹

A 18. fejezet a pénzzel kapcsolatos bűncselekményeket – elsősorban a pénzhamisítást – szabályozza, a védjegybitorlás és az áru hamis megjelöléséhez hasonló bűncselekmény a 19. fejezetben [bizonyítékokkal (tanúsítványokkal) kapcsolatos bűncselekmények körében] olvasható.

Ez utóbbi a következőképpen rendelkezik:

176. § (1) Aki, abból a célból, hogy mást a kereskedelemben megtéveessen, jogellenes védjeggyel, vagy a termék eredetét, jellegét, minőségét vagy mennyiségét szavatoló hamis jelzéssel ellátott terméket használ fel, 3 évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy enyhítő körülmények esetén egyszerű elzárással büntetendő.

(2) Aki, olyan terméket használ fel, amelyet jogtalanul láttak el olyan bélyeggel, jelzéssel vagy leírással, amelyet a tárggyal kapcsolatos tény igazolására szántak, és amely a kereskedelem számára lényeges, 1 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy elzárással, enyhítő körülmények esetén pénzbüntetéssel büntetendő.

¹¹ A dán Btk. 33. §-a szerint a szabadságvesztés életfogytig, vagy 30 naptól 16 évig terjedhet. Ahol a törvény súlyosítást enged, a szabadságvesztés 20 évig tarthat. A 44. § szerint az egyszerű elzárás 7 naptól 6 hónapig tart.

(3) Aki olyan terméket használ fel, amelyen a jogszerűen elhelyezett bélyeget, vagy más jelzést eltorzították, eltávolították a (2) bekezdésben meghatározottak szerint büntetendő.

Érdekes, hogy a dán Btk. – a vizsgált törvények közül szinte egyedülálló módon – tartalmaz a mi „rossz minőségű termék forgalomba hozatala” nevű bűncselekményünkhöz hasonló tényállást, igaz, mint-hogy az előírás csak az élelmiszerekre vonatkozik, bízvást tekinthetjük ezt a mi terminológiánk szerinti közegészség elleni bűncselekménynek is.

A közösséget veszélyeztető bűncselekményeket szabályozó 20. fejezetben olvasható ezzel kapcsolatban a következő rendelkezés:

195. § Aki, olyan élelmiszert kínál eladásra, amelyről tudja, hogy hibásan gyártották, vagy megváltoztatták az összetételét, anélkül, hogy mindezt egyértelműen feltüntették volna a terméken, a hozzá tartozó címkén, a csomagolásán, illetve az árjegyzéken, pénzbüntetéssel vagy 3 hónapig terjedő egyszerű elzárással büntetendő).

A 22. fejezet egyes „üzleti (jellegű) bűncselekményeket” tartalmaz, köztük a mi tőkebefektetési

csalásunkhoz hasonló tényállást (202. §). Itt olvasható a tiltott szerencsejáték (és más hasonló jellegű, külön rendelkezésekkel tiltott játék, tehát minden bizonnyal a piramisjáték) tilalma is, amelyet csak üzletszerű elkövetés esetén büntetnek (203. §).

Külön fejezet szabályozza az ún. „szerzési” (28. fejezet) és az „egyéb” vagyoni elleni bűncselekményeket (29. fejezet), az előbbiben szerepel a csalás, a számítógépes csalás és a már említett adócsalás, valamint a csempészet, az utóbbiban pl. a csődbüntett dán változata, vagy a számvitel rendjének megsértése – amely csak „különösen súlyos körülmények esetén”, igaz, gondatlanul is büntetendő.

2. A magyar gazdasági büntetőjog fejlődésének főbb jellemzői a rendszerváltás éveitől napjainkig

2.1. Egyes kriminálstatisztikai adatok tanulságai az ezredforduló évtizedeiben¹²

2.1.1. Tekintsük át mindenek előtt a gazdasági és gazdálkodás körében elkövetett bűncselekmények összbűnözésen belüli arányainak alakulását.

év	a) összes ismerté vált bűncselekmény	b) gazdálkodással összefüggő bűn- cselekmények	c) b)-n belül a gaz- dasági bűncse- lekmények	b) aránya a)-n belül	c) aránya a)-n belül
1965	121 670	33 525*	2920	27,5%	2,3%
1970	121 000	25 167*	3749	20,6%	3,1%
1975	120 000	24 356*	2882	20,1%	2,4%
1980	130 470	13 345	5826	10,2%	4,4%
1985	165 820	10 546	4943	6,3%	2,9%
1989	225 400	12 884	8073	5,7%	3,5%
1990	341 070	15 543	9858	4,5%	2,8%
1991	440 370	11 133	8347	2,5%	1,8%
1992	447 210	15 248	9813	3,4%	1,9%
1993	400 930	16 441	6146	4,1%	1,5%
1994	389 450	15 961	4085	4,0%	1,0%
1995	502 040	17 973	5064	3,5%	1,0%
1996	446 050	21 559	5409	4,6%	1,1%
1997	514 400	25 567	6543	4,9%	1,2%
1998	600 621	33 180	13 454	5,5%	2,2%
1999	505 716	48 318	20 318	9,5%	4,0%
2000	450 673	44 261	10 886	9,8%	2,4%
2001	465 694	43 664	12 412	9,3%	2,6%
2002	420 782	48 149	14 248	11,4%	3,4%
2003	413 343	52 275	15 008	12,6%	3,6%

* 1965-ben, 1970-ben és 1975-ben „társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények”

¹² Az adatok a „Tájékoztató a bűnözésről”, a „Tájékoztató a bűn-
üldözésről” és az „Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató” című éves
kiadványokon alapulnak (BM–Legf. Ü. Számítástechnika-alkalmazási és
Információs Főosztálya)

Az Alkotmánybíróság 6/1992. számú határozatáig a Btk.-ban – és a statisztikai adatgyűjtések során – külön kategóriát képeztek a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett bűncselekmények. Ezek köre ugyan nyilván jelentősen eltért a mai „gazdálkodással összefüggő” bűncselekményektől, ám arányuk, súlyuk mégis hozzávetőlegesen azonos volt a mai korszerűbb kategóriáéval. Így az összevetés, az első néhány évben sem nyújt teljesen torz képet.

E szélesebb deliktum-csoport összbenyomásaiban a belüli aránya az utóbbi évtizedekben jól megfigyelhető módon „hullámvölgyként” írható le, előbb 10%-ról 3–4%-ra csökkent, az utóbbi években megint elérte, sőt meghaladja az 1980-as csúcst.

A szűkebb értelemben vett gazdasági bűncselekmények arányának az évszázad utolsó évtize-

dének elején tapasztalható „mélyrepülése” után szintén jól érzékelhető erősödés figyelhető meg: az utóbbi négy évben az arány folyamatosan nőtt, s több mint másfélszerese az előző tíz év átlagának.

2.1.2. Érdekes, és talán kellően még nem vizsgált sajátosság, hogy a közvéleményben erősen tartja magát a nézet: a gazdasági bűncselekmények üldözése jórészt sikertelen, jelentős ügyek a bíróságon „megdőlnek”, az ügyeskedők a felelősség alól kibújnak.

Ennek igazolására vagy cáfolására az egyik (bár távolról sem kizárólagos) módszer az ügyészi össz-vádereredményesség egybevetése a gazdasági bűncselekmények miatt emelt vádak eredményességével.

Év	vádereredményesség	
	összes bűncselekmény	gazdasági bűncselekmények
	%	
1991	97,88	97,72
1992	97,39	94,69
1993	96,88	92,73
1994	96,21	91,23
1995	96,04	92,77
1996	95,07	90,14
1997	94,61	90,42
1998	94,61	90,42
1999	94,40	91,46
2000	96,22	93,26
2001	96,51	93,26
2002	96,51	93,44

Látható, hogy a gazdasági bűncselekmények elkövetése miatt emelt vádak valóban alacsonyabb arányban követi az elmarasztalás, a különbség mértéke azonban a feltételezéseket nem teljesen igazolja: jóformán nem volt olyan év, ahol elérte volna az 5%-ot.

Kissé részletesebb bontásban a következő adatokat kapjuk.

Év	Gazdasági bcs. elkövetése miatt megvádoltak száma	Ebből			Vádereredményesség
		elítéltek aránya	felmentések aránya	megszüntetések aránya	
		%			
1991	2453	73,34	1,43	25,23	97,72
1992	1657	84,97	4,16	10,86	94,69
1993	1527	62,67	15,00	22,27	92,73
1994	1175	65,53	16,34	18,13	91,23
1995	1286	82,50	7,08	10,42	92,77
1996	1684	83,55	8,08	8,37	90,14
1997	1817	86,30	8,20	5,50	90,42
1998	2562	88,29	7,46	4,25	92,12
1999	3221	88,42	7,26	4,32	91,46
2000	3708	88,21	7,39	4,40	92,15
2001	4553	89,74	5,60	4,66	93,26

Óvatos következtetésként megemlíthető, hogy a felelősségre vonásokat követő marasztaló ítéletek aránya a '90-es évek második felének elején valóban igen alacsony volt, ám ez a tendencia az összбүнözés váderedményességét is érintette, nem állítható tehát, hogy a gazdasági бүнselekmények vádemelési és ítélkezési gyakorlata az általános tendenciáktól markánsan eltérne.

Sokkal inkább arról lehet szó, hogy néhány jelentős – nem is gazdasági, inkább gazdálkodással összefüggő vagyon elleni – бүнselekmény kapcsán született ítélet nem elégítette ki a közvé-

lemény várakozásait, e körülmények vezettek általánosításhoz.

Az azonban mégis tény, hogy a kimutatható eltérés más бүнselekmény kategóriákban kevésbé jelentős, s ez arra utal, hogy a gazdasági бүнбүнözés területén nélkülözhetetlen a nehezen megszerezhető, s karban tartható különleges szakértelem.

2.1.3. Végül, érdemes áttekintenünk az ismertté vált elkövetők és az elítéltek arányait ezúttal is összevetve az összбүнözés adatait a gazdasági бүнselekmények területével.

év	összes ismertté vált <i>elkövető</i>		összes <i>elítélt</i>		c) aránya a)-n belül (%)	d) aránya b)-n belül (%)
	a) valamennyi бүнselek- ményt elkövető	b) ezen belül gazdasági bcs.-t elkövető	c) valamennyi elítélt	d) gazdasági bcs.-ben elítélt		
1993	122 621	4146	73 366	884	59,8	21,3
1994	119 494	2571	78 328	734	65,5	28,5
1995	121 121	3106	79 406	1093	65,5	35,1
1996	122 226	3567	81 392	1435	66,5	40,2
1997	130 996	5050	82 098	1824	72,8	36,1
1998	140 083	5236	93 433	2456	66,6	46,9
1999	131 658	5452	97 753	2766	74,2	50,7
2000	122860	5606	89 443	3117	72,8	55,6
2001	120 583	6443	87 539	3970	72,5	61,6
2002	121 835	7392	91 573	4950	75,1	66,9

Az adatok még akkor is tanulságos következtetés levonására alkalmasak, ha tudjuk: az elkövető ismertté válását csak kb. 2 éves fáziskéséssel követheti marasztaló ítélet. Mindenek előtt leszögezhető, hogy az elkövetők számának változása általában igazodik az ismertté vált бүнselekmények számának változásaihoz: egy elkövetőre az utóbbi években átlagosan kb. 1,8 бүнselekmény jut. Látható az is, hogy az összes ismertté vált elkövetőkön belül a marasztaló ítélettel sújtottak aránya 65% és 75% között enyhe hullámzással stagnál, a gazdasági бүнelkövetők körében viszont számottevően kisebb arányú az elmarasztalás. Bár nem csak a marasztaló ítélet az eredményes munka fokmérője, az biztos, hogy a gazdasági бүнselekmények sajátosságai, vagy az e бүнselekmény-kategóriát érintő бүнбүнözési tevékenység specifikus vonásai nem igazolhatják tartósan a büntetőeljárások kimenetelében megmutatkozó markáns eltérést. Szerencsére a különbség fokozatosan csökken: míg a '90-es évek elején a gazdasági бүнelkövetők egyötödét ítéltek csak el, mára ez az arány, szinte évről évre megfigyelhető növekedés után az elkövetők mintegy kétharmadát érinti.

Az arányok viszonylagos stabilitását igazoló esetleges későbbi adatok birtokában megkockázt-

tható az a feltevés, hogy a бүнбүнöző és igazságszolgáltatási szervek munkája a kezdeti erős bizonytalanság után e területen is lassan alaposabbá válik.

2.2. A magyar „szakaszos törvényhozás” állomási és egyre érzékelhetőbb kudarca¹³

A következőkben röviden indokolt áttekinteni a rendszerváltó évek jogalkotásának a gazdasági бүнбүнözést érintő változásait.

¹³ A magyar gazdasági бүнбүнözés szabályozásának korábbi történetét már alaposan feldolgozták, itt, jegyzet formájában csak a II. Világháború utáni főbb *formai* korszakhatárokat tekintem át:

– az 1961. évi V. törvényt megelőző időszak: a tilalmak többségét „szétszórva”, különböző szaktörvényekben találjuk

– 1961–1978: a gazdasági бүнselekmények a Btk.-ba kerülnek, s három címet alkotnak, a gazdálkodás rendjét sértő büntettek, a pénz- és bélyeghamisítás, valamint a pénzügyi büntettek csoportját.

– 1978 – a '90-es évek fordulója: a gazdasági бүнselekmények a Különös rész rendszerében hátrébb kerülnek, a „gazdálkodási kötelelességeket sértő” бүнselekmények a gazdálkodás rendjét sértő бүнselekmények csoportjából kiválnak, s külön címet alkotnak, más, korábban itt szabályozott бүнselekmények (pl. a vesztegetés) pedig a védett jogtárgynak inkább megfelelő alcimbe kerülnek,

– 1990-től napjainkig ismét összeolvad a gazdálkodási kötelelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő бүнselekmények csoportja, a gazdasági бүнбүнözés gyakorlatilag teljesen kicserélődik.

Már a '80-as évek végén napirendre került a Btk. XVII. fejezetének reformja, ám ennek első kísérletei – pl. a Minisztertanácsához benyújtott 548. számú törvényjavaslat és annak elődei – mindezt igen óvatos, és felemás módon kísérelték meg.

Jellemző pl., hogy a vita inkább az *üzérkedés* bűncselekményének „korszerűsítéséről”, s nem hatályon kívül helyezéséről folyt,¹⁴ a *gazdálkodási kötelesség megszegése* bűncselekményének tényállásából csak „az ilyen rendelkezés kibocsátására jogosult szerv” szövegrészt kívánták kiiktatni, s a *népgazdaság szerveinek megtévesztését* materiális bűncselekményből veszélyeztetési normává kívánták átalakítani.

Az első, a fejezetet szemléletében és tartalmában is átalakító jogszabály az 1988. évi XII. törvény volt, amely a korábbi Gt. alapján a Btk.-ba iktatta a *gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének visszaélése* és az *alaptőke vagy törzstőke csorbítása* bűncselekményeket.

Ezt követte az 1990. évi VI. törvény a *tiltott értékpapír-kereskedelem* pönalizálásával, ami néhány év múlva (változatlan tartalommal) *bennfentes értékpapír-kereskedelemre* módosult.

Még ugyanebben az évben az 1990. évi LXXXVII. törvény korszerűsítette az *árrágítás* bűncselekményét (ezt néhány éven belül további három korszerűsítés követte).

Az 1992. évi XIII. törvény a gazdasági ellenőrzés megghiúsítása, a beruházási fegyelem megsértése és a pénzügyi fegyelem megsértése egyidejű hatályon kívül helyezése mellett beiktatta a *számviteli fegyelem megsértését*, a *csődbüntettet*, és a *hitelező jogtalan előnyben részesítését*.

Az 1993. évi XVII. törvény egyebek mellett

- hatályon kívül helyezte az *üzérkedést*, az üzletszerű pénzkölcsönzést, a jogosulatlan külkereskedelmi tevékenységet, a népgazdaság szerveinek megtévesztését,

- módosította az *árrágítást*, a *pénzhamisítást*, az engedély nélküli külkereskedelmi tevékenységet, a deviza-bűncselekményt és *adócsalást*,

- beiktatta a *nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák forgalmára vonatkozó kötelesség megszegését*, a *jogosulatlan gazdasági előny megszerzését*, a *munkanélküliek Szolidaritási Alapjába fizetendő munkaadói és munkavállalói járulék fizetési kötelesség megszegését*, és a *társadalombiztosítási, egészségbiztosítási vagy nyugdíjjárulék fizetési kötelesség megsértését*.

¹⁴ Íme egy részlet az egyik 1989 novemberében készült előterjesztésből: „A Btk. 299. §-a (1) bekezdésének a) pontja az igazgatási jogszabálysértést, az engedély nélküliséget bünteti, függetlenül attól, hogy a vállalkozás illetve a kereskedelmi tevékenység gazdaságilag hasznos-e. A rendészeti szabályszerűségnek azonban nincs olyan jelentős társadalomra veszélyessége, amely a büntetőjogi szankció alkalmazását szükségessé tenné ezért a jogosulatlan kereskedéssel vagy vállalkozással elkövetett üzérkedés további hatályban tartása szükségtelen. A 299. § (1) bekezdésének b) pontjában meghatározott magatartást is azonban kizárólag akkor indokolt büntetőjogi eszközökkel üldözni, ha azt árrágításra alkalmas módon követik el.”

Az 1993. évi CXII. törvény kriminalizálta a *jogosulatlan pénzügyi tevékenységet*, és a *banktitok megsértését*.

Az 1994. évi IX. törvény 10 gazdasági bűncselekmény tényállásának módosítása és a fejezet két alcímének összevonása mellett ismét számos új bűncselekményt alkotott: *az áru hamis megjelölését*, *a fogyasztó megtévesztését*, *a tartozás fedezetének elvonását*, *a hitelezési csalást*, *a valótlan érték megjelölését*, *a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztását*, *a tőkebefektetési csalást*, *az üzleti titok megsértését*, *a számítógépes csalást*, *a pénzmosást*, *a váltóhamisítást*, *valamint két bankkártyával kapcsolatos bűncselekményt*.

A következő témánkat érintő jogszabály az 1996. évi LII. törvény volt, amely egyebek mellett *módosította a csődbüntettet*, *a hitelező jogtalan előnyben részesítését*, *a valótlan érték megjelölését*, *a deviza-bűncselekményt*, és beiktatta a *piramisjáték szervezését*, *a jogosulatlan biztosítási tevékenységet*, *valamint a fedezetlen bankkártya felhasználását*.

Az 1997. évi LXXIII. törvény 6 gazdasági bűncselekmény módosítása mellett kriminalizálta a *jogosulatlan befektetési szolgáltatási tevékenységet* és az *értékpapír-titok megsértését*.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény alig másfél év után újra „korszerűsítette” az *áru hamis megjelölését*, *a fogyasztó megtévesztését* és *a valótlan érték megjelölését* és módosította a *gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének visszaélése*, *az üzleti titok megsértése*, *az értékpapír-titok megsértése*, *a bankkártya hamisítás* és *a bankkártyával visszaélés*, *valamint a pénzmosás* tényállását is.

Az 1999. évi CXX. törvény a különösen jelentős kár illetve hátrány beiktatása és az értékhatarok (ismételt) módosítása mellett¹⁵ megint érdemben érintette a *pénzmosás*, *valamint az adó- és járulékbűncselekmények tényállását*.

A 2001. évi LIX. törvény elővette és leporolta a *jövedékkel visszaélés* 1996-ban feleslegesnek vélt tényállását, és kiegészítette azt további két sui generis járulékos bűncselekményi alakzattal.

Még ugyanebben az évben a 2001. évi CXXI. törvény azokat a változásokat hozta, amelyek – az indokolás szerint – részben nemzetközi szerződéseinkből, részben az európai jogharmonizációs folyamatból fakadnak. Ennek jegyében ismét módosították a *pénzmosás* tényállását, de változott pl. a *számviteli rendjének megsértése*, vagy a *jogosulatlan gazdasági előny megszerzésének szabályozása* is, és új bűncselekményeket iktattak a fejezetbe.

A 2003. évi II. törvény az ún. „nem készpénzes fizetőeszközökkel” kapcsolatos EU-kerethatározat szellemében és előírásainak megfelelően, az átfedéseket is kiküszöbölve átformálta és egységesítette a Btk. korábbi, bankkártyát, váltót, csekket érintő büntetőjogi rendelkezéseit.

¹⁵ Az értékhatarok az utóbbi tíz évben háromszor változtak, 1993-ban, 1997-ben és 1999-ben.

Végül a 2004. évi XL. törvény EU-csatlakozásunk folytán, a csempészet és vámorgazdaság kapcsán hajtotta végre azokat a módosításokat, amelyekre az új háttérjogszabályok rendelkezései folytán elengedhetetlenek voltak.

Noha minden részletszabályt nem is tekintettünk át, a felsorolás már-már ijesztő. Az utóbbi 10 évben mindössze két olyan év volt, amikor a Btk. XVII. fejezete lényeges módosuláson nem ment át, ezt viszont ellensúlyozza az a néhány év, amikor több változtatás is történt. Ilyen mértékű modifikációs hullám komoly akadályokat gördít a gazdasági büntetőjog egységes és kiszámítható alkalmazhatósága elé. Volt több olyan bűncselekmény, amelyet tíz év alatt 4 érdemi változás érintett, s az ügyek átlagos elintézési idejét tekintve olykor ma is három törvényi rendelkezés közül kell kiválasztani a Btk. 2. §-ára is figyelemmel alkalmazandó előírást.

Eljött tehát az idő: át kell adni a helyet egy új törvénynek. A réginek azonban – noha foltok tartják össze és több helyen kifeslett a gúnyája – még sincs oka szégyenkezésre. A bűnözés és a bűnüldözés legaggasztóbb tendenciái soha nem a jogalkotás hibáiból építkeztek. Az új évezred magyar Btk.-jának tehát feltétlenül elődje tapasztalataiból is merítenie kell.

Ám tisztában kell azzal is lennünk: ha az új törvény a megalkotását követő első évtizedben elődje utolsó éveire hasonló utat jár be, az már gyógyíthatatlan sebet üthet a büntetőjog tekintélyén.

2.3 A gazdasági bűncselekmények új szabályozása kapcsán eldöntendő szerkezeti és formai kérdések

Anélkül, hogy e tanulmány akár részben jogot formálna az új Btk. szerkezetét, tagolását érintő kérdések megválaszolására, néhány olyan felvetést mégis szükségesnek tartok, amely tartalmi összefüggések okán nehezen kerülhető meg.

Feltétlenül el kell döntenünk, hogy

a) a nemzetközi példák többségét figyelembe véve indokolt-e az egységes Btk. elvének feladása, s a tényállások egy részének ún. „szaktörvényekbe” utalása,

b) miként tagolódjék a Btk. gazdasági bűncselekményeket érintő része,

c) hogyan alakuljon néhány régóta vitatott bűncselekmény-kategória rendszerbeli elhelyezése (számítógépes csalás, környezetkárosító bűncselekmények) s milyen tere lehet formális, vagy gyakorlati jelentőséggel nem rendelkező szabályszegések dekriminalizálásának.

a) Nézetem szerint nem csupán a tradíciókhoz való ragaszkodás okán, hanem jogbiztonsági szempontból is *helyesebbnek látszik az egységes, Btk.-n belüli szabályozás fenntartása.*¹⁶

¹⁶ Egyetértek tehát Kiss Zsigmond és Soós László meggyőző okfejtésével (Az új Btk. egységességének kérdése. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/2. szám 3–8. old.), amit legfeljebb kiegészíteni tudok néhány adalékkal.

Kétségtelen, hogy ennek ellenkezőjére a nemzetközi kitekintés során több példát találunk. Azt is látnunk kell azonban, hogy azokban az országokban, ahol leginkább széttagolt a büntetőjog, az elméleti szakemberek bírálata mellett a jogalkotásban is hosszú ideje határozott törekvések figyelhetők meg e helyzet megváltoztatására.

Franciaországban pl. *Seuovic* professzor tarthatatlannak minősíti a különböző csalás-szerű deliktumok külön szaktörvényekbe utalását. Nézete szerint meg kellene szüntetni azt az állapotot is, hogy a gazdasági bűncselekmények többsége a Code Penal-on kívül esik.¹⁷ *Giudicelli-Delage* professzor asszony gazdasági bűncselekményekről írt könyvében szintén azon a véleményen van, hogy az egyes bűncselekmény-kategóriák közötti átfedések megszüntetése, s a szükséges kohézió megteremtése csak a szétszórt büntetőjogi normák Btk.-ba tagolásával oldható meg.¹⁸

Az 1992–1993-as büntetőjogi reform Franciaországban e törekvések jegyében indult, a választások közeledte miatt elsietett kodifikáció azonban a kitűzött célt nem tudta elérni.

Németországban kiváló büntetőjogászok szintén már évtizedek óta kárhoztatják a „Nebenstrafrecht” széttagoltságából adódó jogalkalmazási nehézségeket. Jeschek professzor pl. rámutat: „a melléktörvényekben szabályozott büntetőjog, a törvényhozónak azon hajlama által, hogy távoli jogterületek érvényesülését is büntető előírásokkal biztosítsa, lassanként olyan áttekinthetetlen jogszabály tömeggé dagadt, hogy e tényt a büntetőjog generális preventív hatása szenvedni meg. Ezért fontos reformfeladatnak tekintjük e mellékes büntetőjog csökkentését...”¹⁹

A mi egységes Btk.-nk tehát felfogható akár nehezen megszerzett (vagy akár véletlenül, tradicionális okokból kialakított?), ám feltétlenül korszerű szemléletet tükröző vívmánynak is, amit nem szabadna feladnunk.

Jogalkalmazóknak és a törvénnyel összeütközésbe kerülőknek egyaránt megnyugtatóbb, ha valamennyi, a társadalom súlyosabb értékítéletét megtestesítő magatartás a Büntető Törvénykönyvben olvasható.

Azt az érvet pedig, mely szerint logikailag inkább kötődik egy-egy norma az annak alapjait, fogalmait tartalmazó háttérjogszabályhoz, nem tartom igazán meggyőzőnek. Ez akkor lenne meggondolásra érdemes, ha a büntető normák egy

¹⁷ *Jean-Francois Seuovic*: L'incrimination de l'escroquerie: etude legislative et jurisprudentielle. Nancy, 1984, 529–535. old.

¹⁸ *Genevieve Giudicelli-Delage*: Droit penal des affaires. Paris, Memento Dalloz, 1999 15–19. old.

¹⁹ *Hans-Heinrich Jeschek*: Lehrbuch für Strafrecht. Allgemeiner Teil. 3. Auflage. Duncker and Humblot, Berlin, 1982, 33. old. *Günther Jakobs* szintén fenntartásokkal kezeli a „Nebenstrafrecht” indokolatlan terjeszkedését (Strafrecht Allgemeiner Teil, Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1993).

része hagyományos értelemben keretjogszabálynak lenne tekinthető: az elkövetési magatartást és/vagy a tényállás elemeinek többségét nem a Btk., hanem a szaktörvény tartalmazná. Ekkor lehetne érvelni azzal, hogy keret és tartalma formailag is tartozzon össze²⁰. Ma azonban a Btk. egész XVII. fejezetében mindössze két klasszikus kerettényállás van: a számvitel rendjének megsértése és a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása. A többi tényállás nem „keretjogszabály”, mert legfeljebb egy-egy fogalmát, összetevőjét értelmezi valamely háttérnorma.

Az tény, hogy a mai, sokszor hihetetlenül bonyolult gazdasági büntetőjogi előírások megfelelő értelmezése és alkalmazása során semmiképpen nem nélkülözhetjük a szaktörvényekben szabályozott, igen összetett, kazuisztikus mögöttes ismeretrendszert. Ám ha ez így van, belátható, hogy akkor is el kell sajátítanunk a háttérjogszabályok előírásait, ha a büntető norma nem abban kapott helyet. Azzal tehát tudást, felkészültséget nem takarítanánk meg, ha az egységes Btk. - helyett, illetve mellett több tucat további apró Btk. lenne.

b) Ha megmarad a Különös Rész fejezetekre történő tagolása – ami legalábbis az áttekinthetőséget megkönnyíti – nem látok okot arra, hogy a gazdasági bűncselekmények önálló fejezetbe sorolását feladjuk. Akkor sem, ha kétségtelen: a deliktumok tekintélyes része több jogtárgyat sért. Indokolt a jellemző jogtárgy-sérelemből kiindulni, s ha a közös vonások jellemzőbbek az eltérő sajátosságoknál, az önálló fejezetbe sorolás megoldható.

A kérdés csupán az, milyen alcímekre bontható (bontandó) a fejezet.

Ma kétségtelen, hogy a „gazdálkodási köteleseket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények” tekintélyesre dagadt címében egymástól gyakran merőben eltérő jellegű elkövetési tárgyak és magatartások kaptak helyet. Felvetődhet tehát – attól függően, hogy a Btk. Különös Részének egészét tekintve milyen szerkezeti megfontolások vezetnek a jogalkotót – esetleg további alcímek beiktatása, pl. „a gazdasági társaságok törvényes működését védő bűncselekmények”, „fogyasztói és versenytársi érdekeket védő bűncselekmények”, vagy „a hitelezők érdekeit védő bűncselekmények” megnevezéssel.

²⁰ Külön tanulmány tárgya lehetne a kodifikációs technika alakulásának áttekintése. A keretjogszabályi megoldás alkalmazásának feltételeiről *Wiener A. Imre* még két évtizede is azt írta, hogy „a gazdaságigazgatási szabályok akkor tölthetik ki a büntetőjogi kereteket, ha megállapítják, hogy a köteletség megszegése a népgazdaság érdekeit sérti, vagy a köteletség bizonyos mértékű (többszöri, meghatározott értékre vagy mennyiségre történő) megszegése jelent népgazdasági érdeksérelmet. A tényállás ilyen felfogása – folytatja *Wiener* – megfelel mind a nullum crimen sine lege, mind a bűnösség elvének”. Másutt azt írja, hogy „a deviza-bűncselekményt szabályozó kerettényállást büntetőpolitikai szempontból lehet kifogásolni... a nullum crimen sine lege elvének azonban maradéktalanul megfelel”. (*Gazdasági bűncselekmények*, KJK Budapest, 1986, 133. ill. 127. old.) Három évvel később, a Btk. 1989 őszi módosító javaslatának indokolása azonban már kifejezetten azért kívánta megváltoztatni a deviza-bűncselekmény tényállását, mert „a pénzügyi kormányzatnak a bűncselekménnyé nyilvánításra bianco felhatalmazást adó kodifikációs megoldás tovább nem tartható fenn” és „sérti a büntető jogtudomány klasszikus alapelvét, a nullum crimen sine lege elvét”.

c) Szintén a fejezetet érintőnél átfogóbb jogalkotási koncepció függvényében meg kell vizsgálni az egymást csaknem teljesen átfedő tényállások, és egyes tényállástípusok túlbujánzásának kérdését. Magam semmiképpen nem tartom indokoltnak, pl. az adó- és járuléksértő bűncselekmények szétszabdálását (310. §, 310/A. §), a titoksértő bűncselekmények külön kezelését, tekintettel arra is, hogy az egyes titokkörök több azonos, mint eltérő vonást mutatnak (pl. 177. §, 178. §, 221. §, 222. §, 300. §, 300/A. §, 300/D. §), az egyes jogosulatlan gazdasági tevékenységek külön tényállásba foglalását (298. §, 298/D. §, 298/E. §, 298/F. §).

Az egyes esetleg vitatható elhelyezésű bűncselekményekről vagy deliktum-csoportokról röviden annyit, hogy a külföldi szabályozásokat figyelembe véve talán több érveléssel támasztható alá a környezetkárosító bűncselekmények gazdasági fejezetben történő elhelyezése, mint a mai felosztás fenntartása.

A számítógépek személyi használatának általánosává válása és a felhasználás lehetőségeinek bővülése folytán (vásárlások, átutalások) a 300/C. §-ba tartozó tett – ha nem a tradicionális csalás egyik sajátos módjaként szabályozzuk – a jövőben egyre inkább individuális vagyoni viszonyokat, mintsem gazdasági érdekeket sért.

E felvetések persze oka fogyottá válnak, ha pl. a fejezeteket megszüntető, s csupán alcímekben gondolkodó szerkezetet látunk előnyösebbnek.

Néhány bűncselekmény oly csekély mértékben válik ismertté, hogy erősen megfontolandó az elvi fenyegetettség fenntartása.²¹

Ezzel párhuzamosan azt is meg kell vizsgálni, hogy ahol a represszív jellegű igazgatási szankciók is elegendőek, ott nagyobb teret kell adni a büntetőjogi útról való elterelésnek, s a büntetéseket a bírságoknak, pótlékoknak, felemelt illetékeknek kell felváltaniuk. Ez esetenként a bűncselekmény megvalósulásához szükséges értékhatár előírásával vagy felemelésével is megoldható. Bizonyos körben – pl. a társasági jogot sértő cselekmények kapcsán – gyakran igazgatási szankciók is elégségesek lehetnek. Ha (mint hosszú ideje tesszük) csak ismételt deklaráljuk, hogy a büntetőjog a jogsértések elleni küzdelem „végső” eszköze, a kriminalizáció azonban ezt nem támasztja alá, akkor előbb-utóbb az is kérdésessé válik, hogy a Btk. „első”, vagy „kizárólagos” eszközként megfelelően be tudja tölteni a feladatát.

Jóval kisebb, de a teljesség kedvéért megemlítenő azon területek száma is, ahol viszont a kriminalizációt kell megfontolnunk. Ezekre – pl. a számvitel rendjének megsértése kapcsán – a következő részben még visszatérek.

²¹ *Kertész Imre és Stauber József*, „Tényállások inflációja” című írása ugyan már 8 éve jelent meg (*Ügyészek lapja* 1996/4.), ám azóta még megalapozottabbá váltak a szerzők megállapításai.

FÓRUM

Dr. Nacsády Péter

AZ ELTERELÉS MAGYARORSZÁGI LEHETŐSÉGEI

I. Az elterelés fogalmi elemzése

Bevezetés

Amióta világhossá vált, hogy a szabadságvesztés nem tudja a XIX. században vallott quasi terápiás szerepét betölteni, minden országban a törvényhozók egy helyettesítő megoldást keresnek.

Először a felfüggesztett szabadságvesztéstől várták, hogy visszaszorítsa, sőt kiváltsa ezt a büntetési módot. Bebizonyosodott, hogy ez a teoretikus, elvont büntetés a bűnelkövetők jelentős hányadára nem hatott kellő visszatartó erővel, mert ők maguk még csak nem is értették a büntetési forma lényegét és nem jelenített meg számukra érezhető hátrányt. Visszatartó erő hiányában a feltételekkel, vagy akár anélkül felfüggesztett büntetés nem alkalmas a börtön elkerülésére. Bizonyos fokig a büntetlenség illúzióját kelti, mert az elítélt számára a bírósági ítélet csupán azt jelenti, hogy „ezt is megúsztam”. Így általában csekély visszatartó hatása miatt inkább egy ördögi kört jelent az elkövetőnek, aminek a vége sokszor újabb elkövetés és végrehajtandó szabadságvesztés.

Valódi alternatívák, új büntetési nemek kidolgozása vált tehát szükségessé. Előmozdította ezt a mozgalmat az is, hogy a kortársak bírálták a gazdasági szükségszerűségek miatt túlzásúfólt börtönöket. A hatalom mindenütt új alternatív büntetések után kutatott és szélesíteni kívánata a jogalkalmazók által alkalmazható büntetések körét.

Ennek megfelelően a fogalom napjainkig tartó fejlődésének lehettünk tanúi. Az alternatív büntetések fogalma abból a megfontolásból merült föl, hogy a szabadságvesztést helyettesítő büntetéseket vezessen be. A véggél a köztudottan hatástalan és inkább ártalmas rövid tartamú szabadságvesztés büntetés elkerülése volt.¹

Abban egyet értettek a jogtudósok, hogy a büntetőeljárás legfőbb célja a tényállás tisztázása, bizonyítása, a helyes jogi minősítés megállapítása és a szankció kiszabása. Mindeközben a sértett háttérbe szorul. Egyetlen hatóság sem foglalkozik a bűncselekménnyel okozott trauma, konfliktus megoldásával. A sértett a büntetőeljárásban azt érzi, hogy az állami mechanizmus kiszolgáltatottjává vált, nem látja át az eljárási cselekmények és a szakki-fejezések értelmét. Felfoghatatlan számára, hogy miért kell az ő személyes sérelmét és büntető igényét egy tőle elidegenedett, homályos hatalomra átruházni úgy, hogy ő immáron a hatóságokkal szemben, másodsorra is áldozattá válik.

Ez az eljárás nem veszi tudomásul, hogy a konfliktus nemcsak az állami részéről fennálló rosszállásban nyilvánul meg, hanem a sértett és az elkövető vonatkozásában is. Az elidegenedett hatalom, miközben megoldani

törekszik a konfliktusokat, *megszünteti a bűncselekménnyel okozott emberi viszonyokkal való szembesülést*. Felmenti a tettest ettől a kötelezettségtől. Úgy ítéli el, hogy a büntetésnek semmilyen kapcsolata sincs a megsértett emberi viszonnal. Megkérdőjeleződött, hogy feltétlenül *szükséges-e az állami beavatkozás* olyan ügyekbe, ahol mind *az elkövetőben, mind a sértettben megvan a készség a megegyezésre, a kompenzációra*.

A kérdések megoldására a nyolcvanas években először Kanadában, majd az USA-ban alakultak szervezetek a sértett és a támadó közötti kibékülést szolgáló programokkal, *Victim Offender Reconciliation Programmes* néven. Ezek a programok több bíróságon és helyhatóságon bevezetésre kerültek. A fiatalok elkövetők esetében különösen támogatásra talált ez a módszer. A *V. O. R. Pr.* gyorsan teret talált magának Angliában, Franciaországban és Németországban. Nem tekinthető véletlennek, hogy elsőként az *opportunitást elismerő jogrendszerekben* terjedt el, ahol az állam mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy egyes bűncselekményekben érvényesíteni kívánja-e büntető igényét. A *legalitást követő országokban*, mint hazánkban erre lényegesen kisebb a lehetőség.

Az egyik megoldási lehetőségnek látszott az elterelés. Az elterelés oka legtöbb esetben a büntetőjog alkalmazásának nehézsége. Ilyen például a rendőrségi szakaszban, az előadókra eső bűnesetek száma miatti túlterheltség, ami már a felderítés rovására megy. Az eljárás elhúzódása az eredményességet veszélyezteti, és a visszatartó erőt kérdőjelezi meg. A tanúk évek múlva nem emlékeznek pontosan az eseményekre. Az idő múlásával a büntetések egyenes arányban csökkennek, illetve enyhülnek.

Ez a tény, előre számítva a büntetőeljárás éveig tartó elhúzódására és a későbbiekben kapható szinte bizonyosan igen enyhe büntetés mértékére, éppen hogy újabb bűncselekményre serkent. Nem is beszélve a büntető igazságszolgáltatás hivatali útvesztőiben eljárás nélkül elévült esetekről. Az igazságszolgáltatás ilyen jogszolgáltatássá degradálódása a büntető anyagi és eljárásjog korszerűsítésének szükségessé tételét veti fel. Jelenleg éppen ezt a szakaszt kísérhetjük szemmel.²

Az elterelés fogalma tágabb értelemben

Tágabb értelemben az elterelés a büntetőjogi kontroll minden területén alkalmazható. Így e felfogás szerint ide tartozik az is, ha a törvényhozó egy meghatározott büntetőjogi tényállást megszüntet, azaz dekriminalizál, de az is, ha a büntetőbíró a jogerős ítéletben zárt intézeti fogva tartás helyett ambuláns szankciót alkalmaz. E kérdéskörben kell megemlíteni a depöna-

*Dr. Nacsády Péter: *ügyész*

¹ *Dominique Gaillardot*: Alternatív büntető szankciók, Magyar Jog, Budapest, 1999/10. sz. 630. o.

² *Pusztai László*: Elterelés a büntető útról. Kriminológiai Tanulmányok. BM Kiadó, Budapest, 1991. 12–16. o.

lizációt is, amely arra irányul, hogy visszaszorítsa a klasszikusnak mondott szabadságvesztés-pénzbüntetés gyakorlatot, és ezzel egy időben törekszik a túlbujázzott szabályozás visszaszorítására is.³

Az elterelés szűkebb értelemben

Az elterelés vagy diverzió, szűkebb értelemben a hagyományos büntető igazságszolgáltatás megszakítása és egy elterelő intézkedés alkalmazása, a bűnelkövető gyanúsítása és a büntetőjogi normasértés tényének hivatalos megállapítása, illetve a bírósági büntető tárgyalás formális megnyitása között.

Nagy Ferenc idézett művében aggályait fejezi ki atekintetben, hogy a diverzió veszélyezteti a jogállami eljárási garanciális elveket, többek között az ártatlanság véelmének elvét.⁴

Álláspontom szerint az ártatlanság véelmének a büntetőeljárás törvény szerinti meghatározása dilemmára ad okot. A Be. 3. §-ának (1) bekezdése kimondja: Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.

Az ártatlanság véelme, mint jogelv eleve több ponton problémát vet fel. Mit jelent a „senki” kifejezés, amikor a büntetőeljárásnak meghatározott keretei közé szorított, jól körülírt alanyai vannak? Ugyancsak megfontolást igényel a „nem tekinthető” kitétel, ami a büntetőeljárásban szinte megfoghatatlan, hiszen ha nem tekinthető legalábbis potenciálisan bűnösnek, hanem csakis kötelezően ártatlannak, akkor az ártatlan személlyel szemben eljárás sem lenne indítható. Ezt az ellentmondást oldja fel a törvény indokolása, mely szerint ez a jogelv „nem zárja ki a hatóság eljáró tagjának személyes véleményét a terhelt bűnösségét illetően, de elejét veszi annak, hogy a bíróság által el nem ítélt terheltet bűnösnek kezelje.” Eszerint a hatóság tagjának személyes véleménye leronthatja a jogelvet? Természetesen erről szó sem lehet!

Nyilvánvaló tehát, hogy a bűnösneként kezelésen van a hangsúly. Így függetlenül attól, hogy a törvény betűje mit ír, egyértelmű: a bűnösneként kezelést tiltja. Ebből következően az ártatlanság véelmének reális tartalma Tremmel Flórián szerint a következő: „A terhelt nem kezelhető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozata meg nem állapította.”⁵

Az ártatlanság véelmének lényeges eleme a *praesumptio boni viri* (a tisztesség vélelmezése) és az *onus probandi* (bizonyítási teher) elvén kívül, az *in dubio pro reo* (kétség esetén a terhelt javára döntés). A „kétségek a terhelt javára szolgálnak” elv az elterelés körében nem jöhet szóba, hiszen a diverzió lényege éppen az, hogy a bűncselekmény elkövetése és a bűnösség ténye nem vitatott.⁶

Álláspontom az előbbieket alapján annyiban tér el Nagy Ferencétől, hogy a diverzió – főként az általam különös vizsgálódás alá vett mediációnál – kizárólag olyan esetekben alkalmazható, amikor a cselekmény csekély súlyú, könnyű megítélésű, és ami a legfontosabb, az elkövető beismeri és megbánja tettét. Természetesen joga van kérni az ártatlanság véelmére hivatkozva a rendes büntetőeljárást, így az elv nem szenved csorbát.

A diverzió célja

A diverzió fő célja, hogy az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásának *processuális alternatíváját* nyújt-

sa. Minden eltérő elképzelés ellenére az a közös elv figyelhető meg, hogy az elkövetők ne menjenek át a bűncselekmény elkövetésével együtt járó formális eljárás (feljelentés, nyomozati kihallgatások, szembesítés, bírósági eljárás és akár személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések).

A diverzió értelme, hogy ezek az elkövetők megóvhatók legyenek a klasszikus eljárás okozta, rendszerint stigmatizáló hatásoktól és pedagógiai, pszichológiai, orvosi módszerekkel próbálják az elkövetőkkel tudatosítani a társadalom rosszállását az elkövetett cselekmény miatt. Ettől remélik, hogy nagyobb visszatartó erővel fog hatni a későbbiekben az illetőre, mint a hagyományos büntetés.

A diverzió két nagyon lényeges eredménye lehet:

- az elkövető belátja és megbánja tettét, s így elkerülhető a visszaesés

- a formális igazságszolgáltatási mechanizmus válláról jelentős terheket vesznek le.

Az eltereléssel kapcsolatban kérdésként merült fel, hogy mely ponttól indulhat? Nyilvánvaló a bűncselekmény elkövetése az alapfeltétel. Nem hagyható ugyanis figyelmen kívül, hogy az elterelés csak a stigmatizációs korlátokat kívánja kiküszöbölni, de a jogsértés ténye ettől függetlenül megállapításra kerül. Vitathatatlan, hogy legalább a bűncselekmény miatti feljelentésnek meg kell érkeznie a hatósághoz.

Van olyan feltevés is, amelyik a konfliktus megoldási stratégiák visszavételét tartja kívánatosnak a hivatalos jogalkalmazók kezéből. Ennek az elméletnek militáns képviselője a norvég kriminológus, Nils Christie, aki 1977-ben több alkalommal tartott előadást a „Konfliktus, mint tulajdon” címmel. Elméletében kifejti, hogy az igazságszolgáltatás tagjai és az ügyvédek „ellopják” az emberek konfliktusait a mai társadalomban. Azokat vissza kell adni az embereknek! Akié a konfliktus, annak kell megoldani, tehát a résztvevőknek szerepet kell játszaniuk saját problémáik megoldásában. Christie szerint a konfliktus nem feltétlenül negatív dolog. A legtöbb esetben személyiség fejlesztő lehet, és új tapasztalatokat eredményezhet mind a két félnek, illetve megoldási módszerként szolgálhat az őket körülvevő környezetnek is. Elképzelése szerint még a rendőri feljelentés előtt, egy a büntetőjogon kívüli „konfliktusmegelőző ügynökséghez” fordulhatnak az érintettek.⁷ Ez a megoldás a lehető legnagyobb mértékben tehermentesíthetné az igazságszolgáltatást. Elképzelései igen széles körben elfogadottak. Modelljének az amerikai mediációs típusok közül a San Francisco-i felel meg.

Reménykeltő volta ellenére ezt a – főleg a magyar viszonyok ismeretében – mégis ellenzem. A büntető útról való elterelés esetében sem feledkezhetünk meg a törvényesség szigorú szem előtt tartásáról. A teoretikus elv nemcsak a sértettek megfenyegetésének, kényszerhelyzetbe hozatalának, illetve a bűncselekmények pénzzel való elleplezésének útját nyitná meg, hanem ennek következtében az igazságszolgáltatás is elveszítene a társadalmi kontroll és jogtudat formáló szerepét.

A diverziós programok első tapasztalatai

Az első fellendülés után, ami a diverziós programok elterjedését jellemezte, a hetvenes évek végén tartott elemzések nem igazolták vissza oly mértékben a feltevéseket, mint ahogyan azt várták. Az USA-ban volt egy

³ Nagy Ferenc: Jóvátétel, mint a konfliktus feloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. Kriminológiai Közlemények. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1993. 48. sz.

⁴ Nagy Ferenc: i. m. 6. o.

⁵ Tremmel Flórián: Büntetőeljárásjog JPTE, Pécs, 1996. 62. o.

⁶ Tremmel Flórián: i. m. 63. o.

⁷ Ismerteti Nacsády Péter: Mi is az a mediáció? Magyar Jog, 1995. 3. sz.

olyan koncepció, miszerint a fiatalok esetében az előzetes letartóztatás elrendelésének egyik oka, illetve a visszaesés kiváltója a munkanélküli státusz. Ezért szakmai képzési- és munkaközvetítési programokat indítottak. Az értékelő tanulmányok egyértelműen kimutatták, hogy a programban résztvevők között nem csökkent az előzetes letartóztatásba helyezések, illetve az elítélések száma. Hasonló eredményre vezettek a hetvenes években Németországban végzett felmérések is.

A látszólagos eredménytelenség ellenére az alábbiakat senki nem kérdőjelezte meg: „A diverziós kezelésnek nincsenek deszocializációs, bűnözést kiváltó hatásai. A kezelésnek ez a fajtája sem jelent nagyobb biztonsági rizikót a lakosság számára, mint a hagyományos út. Szabadlábban kezelésnél esélye van a társadalomnak arra, hogy a bűnöző reszocializációjában aktívan közreműködjen és hozzájáruljon a bűnözést kiváltó okok felszámolásához.”⁸ Ráadásul nem elhanyagolható az a tény sem, hogy legrosszabb esetben is ugyan azt a hatást, mint a hagyományos út lényegesen olcsóbban lehet elérni a társadalom számára. Legeredményesebb a diverzió, szinte minden felmérés szerint az első büntényes fiatalok esetében.

A mediáció által a törvényhozó minél hamarabb szembe akarta állítani az elkövető cselekménye következményeivel, és a sértettnek gyors elégtételt, kártalanítást biztosítani. Megpróbálta megakadályozni, hogy az elkövető belekerüljön a bűnözés spiráljába, amelyet a társadalmi reakció hiánya megfoghatóan táplál. Büntetlenséget biztosít ezzel egy olyan eljárásban, amelynek nem feltétlenül kell a klasszikusnak mondott szabadságvesztéses-pénzbüntetéses elítéléshez vezetnie, amely amúgy sem alkalmas a szóban forgó bűnözési formának a visszaszorítására. A törvényhozó ezzel a megoldással egyben véget akart vetni a városi bűnözésben a minimális büntetéseket a „büntetlenség érzetéként” felfogó hozzáállásnak, azáltal, hogy a társadalom válasza az elkövetés után azonnal érezhető úgy az elkövető, mint a sértett és a környezet felé.⁹

A mediáció lényege

A mediáció lényege, hogy az elkövetők bizonyos csoportjánál a sértettel való konfrontáció felkeltheti a megbánást, a szégyenérzetet és a büntudatot, így ez is rögzül az elkövető tudatában. Nem a kívülről jövő elvont eljárásjogi keretek között találkozik a sértettel. Nem anyagi jogi szankciók eredményezik a későbbiekben a *prevenciót*, hanem az *elkövetőben lezajlott lelki tényezők*.¹⁰

A találkozót a mediátor bonyolítja le kellő előkészítés és a felek megfelelő felkészítése után. A tettes és az áldozat ezt követően lehetőség szerint egyezsége jut, amely az elkövetőnek biztosítja, hogy „levezekelve bűnét”, a sértettnek pedig a bűncselekménnyel okozott trauma feloldását és a gyors reparációt. Az állam érdekét az szolgálja, hogy a mediátor hozzájárul ahhoz, hogy tudatosítsa az elkövetőben a törvénysértés tényét. Jelezze számára a társadalom rosszallását, de büntetőjogi kereteken kívül, *lehetőséget adva tettének kijavítására*. Ezt követően a tetséssel szemben megszűnik az eljárás. Mindez pedig hatalmas terhet vesz le az igazságszolgáltatás válláról.

A büntető mediáció fő fajtái

Először a hetvenes években kezdtek Észak-Amerikában foglalkozni a mediációval. Ekkor pusztán az ún. „*restitúciós*” megoldás volt az elterjedt. Kizárólag az okozott kár megtérítésére helyezték a hangsúlyt. Az elkövető és a sértett viszonyának rendezése még másodlagos volt.¹¹

A nyolcvanas években az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Németországban többirányú kutatási csomagtervet dolgoztak ki, csakúgy, mint Kanadában és az USA-ban. Ennek keretében a mediációt kiterjedten kezdték alkalmazni a fiatalok által elkövetett bűncselekmények esetében. Minden esetben jellemző volt, hogy a viszonylag csekély súlyú bűncselekményeknél alkalmazták. A kutatások másik része a fiatal felnőttek és a felnőtt korú elkövetők súlyosan minősülő cselekményei voltak.

Az Egyesült Királyságban Cumbria-ban foglalkoztak fiatalokkal, míg Leeds-ben, Coventry-ben és Wolverhampton-ban a felnőtt korúakkal. Franciaországban a kutatások egyik központja, ahol mindkét elkövetői körrel külön szervezet foglalkozott, Bordeaux volt. Németországban szintén mindkét modell vonatkozásában végeztek kutatásokat.

A fiatalok esetében inkább a javító-nevelő intézkedések alkalmazása volt a jellemző. A felnőtt korúaknál a *reparáció* volt az elsődleges. A súlyosabb bűncselekmények elkövetőinél pedig egyértelműen a várható büntetés enyhítése volt a cél.

Valamennyi országban folytak kutatások az ún. *konfliktus megoldó központok* működésével kapcsolatban is. Ennek lényege, hogy a mediáció tipikusan a családi, lakóhelyi és munkahelyi problémákkal foglalkozik. Ebben nem pusztán két vagy több érdekelt fél vesz részt, hanem a családi vagy lakókörnyezet több tagja is. Ezek függetlenek az igazságszolgáltatási rendszertől, inkább a közösségi együttélés szabályozására szolgálnak.

A büntető mediációs eljárások fő alapelei

– A bűncselekmény konfliktust, megosztott problémát jelent. (Nemcsak a támadót kell kárhozatni.)

– A támadót meg kell próbálni megnyerni céljainknak, az együttműködést, nem a szembenállást kell szorgalmazni.

– Mindkét félnek jó érzéssel kell támogatnia, a kreatív *nyerő-nyerő* megoldást kell elérni a *nyerő-vesztő* felállás helyett.

– Meg kell próbálni a problémát racionálisan megoldani. A tényekkel kell foglalkozni és nem prejudikálni.

– Lényeges az érzelmek nevesítése éppúgy, mint az anyagi szükségletek.

– Mindennek a célja a megelőzés. Kevesebb jövőbeni bűncselekmény, nem pedig a több és szigorúbb büntetés a cél.¹²

A mediáció elrendelése, lefolytatása

Francia és német példák szerint a feljelentést a rendőrség megküldi az államügyésznek, akinek megvan a lehetősége, hogy mielőtt elrendelné a nyomozást, áttegye az iratokat a mediátorhoz. Egyúttal küld egy értesítést az elkövetőnek, amelyben előírja számára, hogy vegye fel a kapcsolatot a mediátorral. Figyelmezteti, hogy ennek meghíúsulása esetén vele szemben nyomozást rendelnek el.

Ezzel a lehetőséggel az államügyész abban az esetben él, amikor

⁸ Puztai László: i. m. 35. o.

⁹ Toni F. Marsall: Jelentés a mediáció és a büntető igazságszolgáltatásról az Egyesült Királyságban, Belügyminisztériumi Közlemények, London, 1990. Fordította: Kara Ákos, Budapest, 1996. 5–6. o.

¹⁰ Toni F. Marsall: i. m. 6. o.

¹¹ Puztai László: i. m. 22. o.

¹² Toni F. Marsall: i. m. 6. o.

- az ügyet könnyű megítélni,
- ha az elkövető beismeri tettét,
- ha első bűncselekménye elkövetéséről van szó,
- ha a büntetendő cselekmény véletlen elkövetésre utal,

vagy a családi környezet elég biztos nevelő garanciákat nyújt.

Az így megbízott mediátor felveszi a kapcsolatot a jogsértés elkövetőjével. A levél, amelyet elküld nem jelent kötelező idézést, mivel a mediáció legfontosabb elve az önkéntesség. E formalitások után kezdődik meg a mediátor valódi munkája. Az elkövető megjelenik előtte és beszámol arról milyen jogsértést követett el. A mediátornak ezt különös odafigyeléssel kell mérlegelnie. Az elkövetett cselekményeket gyakran lehet annak tulajdonítani, hogy lázadás a konvenciók ellen, felhívás a környezetnek. Sokszor, különösen fiatalok elkövetőknél, inkább a figyelemfelkeltést célozza, hogy magukra vonják mások figyelmét vagy csodálatát. Az első találkozás után a mediátornak gyakran a másik féllel is külön kell találkoznia mielőtt a felek találkoznának. Nem ritka, hogy neki kell meggyőznie magát a sértettet is közbenjárói szerepe fontosságáról. Az első személyes találkozások sokszor döbbenetes erejű megrendülést okoznak mindkét félnek. A mediátori eljárásnak gyorsnak és törvényes kereteket respektálnak kell lennie. Az elkövető és a sértett közötti, gyakran többszöri találkozás és közvetítői tevékenység dönti el, milyen kötelezettségei legyenek a tettesnek.

A bűnelkövető jobb megismerésére a közbenjáró és reparációs intézmény különböző szakértőkkel veszi körül magát, így például: pszichiátereket, pszichológusokat, pártfogókat, ügyvédekkel kérhetnek fel a fiatalok viselkedésének megértésére, a cselekménye értelmezésére és az alkalmazandó megoldásokra, hogy elkerülhető legyen a visszaesés.

A mediátor vigyáz arra, hogy az egész eljárás rigurózan felügyelt legyen. Nem feledheti el, hogy államügyész által kirendelt, és érvényesíteni tartozik az állam büntető igényét az ő nevében. A mediátor tájékoztatja az ügyész eljárásának eredményéről, és az ügyész dönt arról, hogy a megegyezés módját jóváhagyja vagy sem.

A mediátor feladata, hogy felügyelje a reparáció végrehajtását. Természetesen a fő elv, hogy az elkövető tartozik fizetni a reparáció kivitelezését. Arra is figyelni kell, hogy a sértett ne vehessen bosszút a vele szemben elkövetett jogsértés elkövetőjén. Ha a kártalanítás befejeződött, a mediátor tájékoztatja az ügyészt eljárásának eredményéről és az észrevételeiről. Az ügyész ennek alapján megszüntetheti az eljárást arra hivatkozással, hogy a bűncselekménnyel a sértettnek okozott kár megtérült és így a cselekmény csekély társadalomra veszélyessége megszüntet minden nyomozási érdeket. Az ügyész felhívja egyben az elkövető figyelmét – hogy tudatosítsa benne – arra, hogy az elkövetett cselekménye bűncselekményt valósított meg és arra, hogy az ő érdekében áll tartózkodni újabb jogsértéstől. Ellenkező esetben nem kerülheti el, hogy vele szemben büntető nyomozást rendeljenek el és az ügye hasonló enyhe elbírálásban ne részesülhessen.

A reparáció formái

A kár megtérítésének legegyszerűbb módja, ha a tettes a sértett konkrét kárát reparálja. Ezt hívják *direkt reparációnak*.

Az *indirekt reparációra* akkor kerül sor, ha a sértett nem akar a tettesrel személyesen találkozni, de magát a

mediációs eljárást nem ellenzi. Ilyenkor a sértett beleegyezik, hogy bár ő maga nem kap kártérítést, de az okozott kár erejéig a tettes másol közmunkát végezzen. Elképzelhető a két megoldás együttes alkalmazása is.

Amennyiben léteznek erre szakosodott szervezetek, azok nyújtanak egy bizonyos összegig kölcsönt a tettesnek és a közmunkát ott dolgozza le, amíg a kölcsönt vissza nem fizeti. Németországban különböző alapítványokból 2000–3000 euró erejéig lehet kölcsönt felvenni és azt az alapítvány érdekében végzett közhasznú munkával törleszteni. Természetesen ebben az esetben a mediációs eljárás a kölcsön visszafizetésével fejeződik be. A sértett ilyen fajta kártérítését nevezik indirekt reparációnak.¹³

II. Az elterelés magyarországi lehetőségei

Az elterelés tágabb értelemben

Hazánkban a tágabb értelemben vett elterelési technikák közül mind a dekriminalizáció, mind a depönalizáció létezik. Az elsöre példa a szabálysértési értékhatár folyamatos emelése, ami által az elkövetett vagyoni elleni bűncselekmények száma bár csak statisztikailag csökken, mégis jelentős terhet vesz le az igazságszolgáltatás tagjainak válláról, vagy a Btk. 309. §-ba foglalt deviza-bűncselekménynek a 2001. évi XCIII. tv. 6. §-a (1) bek. p) pontja alapján, 2002. január 1-jével történő hatályon kívül helyezése. A depönalizáció esetén maga a törvényhozó határoz meg olyan eseteket, amikor valamely társadalmi érdeket fontosabbnak ítél mint az állam büntető igényét. A jogszabály ezt, mint büntethetőséget kizáró körülményt, a törvényben meghatározott egyéb okként foglalja össze, pl. a Btk. 229. §-ának (6) bekezdése.

Az elterelés szűkebb értelemben

A vizsgálódás során az elterelés során alkalmazott megoldásokat két szempont alapján osztályozom. *Az eljárás egyszerűsítését* szolgálóak, amelyek természetesen, már így is, nagyban segítik az amúgy is leterhelt hatóságokat, és *az eljárás elkerülését* szolgáló megoldások. Az első csoportba sorolható a tárgyalás mellőzésével kiszabott büntetés, a tárgyalásról való lemondás és a magánvád intézménye. Ezeknél az eljárásoknál megállapíthatjuk, hogy a nyomozati és a vádemelési szak nem szűnik meg, csak az eljárás egyszerűsítése által gyorsabbá válik a menete. Az említett esetekben tehát az eljárás mindig eljut a bírói szakba, pusztán a terjedelmes és sokszor hosszadalmas bizonyítási eljárást könnyítik meg.

A második csoportba sorolható megoldások további két részre oszthatók *Az elterelés anyagi jogi formái*: a parancsnoki hatáskörbe utalás, a már hatályát veszített társadalmi bíróság elé utalás, és az ügyészi megrovás, melyek az opportunitásnak a magyar büntetőjogban meglévő formái. *A diverzió eljárásjogi formái*: a vádemelés elhalasztása és a nyomozás megtagadásának illetve megszüntetésének bizonyos esetei, illetőleg a nyomozás és a vádemelés mellőzése. Ezek közös jellemzője, hogy a büntetőeljárás során nem található meg a klasszikus hármasság, nyomozati, vádemelési és bírósági szak, az ügyben mégis döntés születik. Tulajdonképpen ezt tekintem a bírói útról történő valódi elterelésnek.

¹³ Puszta László: i. m. 37. o.

A parancsnoki hatáskörbe utalás

Az 1973. évi I. tv. 342. § (1) bekezdése lehetővé tette, hogy katonai vétségek esetén – figyelemmel a Btk. 125. §-ra –, amennyiben a bűncselekményt nem rendeli a törvény egy évnél súlyosabban büntetni, és a büntetés célja ezáltal is elérhető, katonával szemben vétség miatt fegyelmi fenytés alkalmazható. A katonai ügyész, a nyomozás megtagadásaival vagy megszüntetésével, az ügy iratait fegyelmi eljárás lefolytatására visszaküldhette a parancsnoknak. Ezzel tulajdonképpen katonai vétség esetén az ügyész dönthetett úgy, hogy nem áll érdekében a hosszadalmas büntetőeljárást lefolytatni, és vádat emelni. A bűncselekmény miatti következmény kiszabását a parancsnokra bízta, aki büntetés helyett fegyelmi fenytést alkalmazott. Ezzel, az ügyészi és bírói szakot elkerülve rövidítette le a büntetőeljárást.

Az 1979. július 1-jétől hatályba lépett módosítás egyenesen a parancsnok feljelentéséhez kötötte a büntetőeljárás megindítását. Ennek hiányában, akár a magánindítvány elmulasztása esetén, büntethetőséget kizáró ok állott fenn. A valóságban a parancsnok vagy a nyomozótiszt többnyire referált a katonai ügyésznek, kikérte véleményét.

Ezt a megoldást akár a klasszikus opportunitás megjelenésének is tekinthetjük az officialitást hirdető jogrendünkben. A Btk. egyébként tizenhárom katonai bűncselekményt minősített vétségnek, mint például a szolgálati tekintély megsértése, a parancs iránti engedetlenség, jelentési kötelezettség megszegése vagy a köteleességszegés szolgálatban. A hivatali bűncselekmények közül pedig a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége esett bele ebbe a sorba. Az 1993. évi XVII. tv. hatálybalépését követően ez a lehetőség lényegesen leszűkült.

Jelenleg a Be. 604. § (4) bek. felhatalmazására hivatkozással, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tagjai által elkövetett katonai vétségek nyomozásáról szóló 7/2003. (VI. 27.) MEH–IM rendelet, a büntetés-végrehajtási szervezet katonai nyomozóhatóságairól és a bűncselekmények parancsnoki nyomozásáról szóló 16/2003. (VI. 20.) IM rendelet, valamint a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katonai nyomozó hatóságairól és a parancsnoki nyomozásról szóló 25/2003. (VI. 24.) BM–IM rendelet alapján van joga a parancsnoknak, kizárólag katonai vétségek esetén, a feljelentés elutasítására, a nyomozás elrendelésére, illetve a Be. 190. § (2) bekezdésében és a Be. 192. § (1) bekezdésében foglaltakra hivatkozva a nyomozás megszüntetésére.

A változás elvi indoka természetesen az volt, hogy bármely bűncselekmény elkövetése esetén, csak bíróság alkalmazhasson felelősségre vonást és joghátrányt. Nyilvánvalóan azt a privilégiumot is eltörölték, hogy kizárólag a parancsnok feljelentésére indulhatott az eljárás.

A társadalmi bíróság elé utalás

A társadalmi tulajdon védelméről szóló 1956. évi 11. tvr. szerint a büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett cselekmény miatt a fegyelmi úton történő felelősségre vonás is kielégítőnek mutatkozik. E rendelkezés a tárgyalási szakban eljáró bíróság által is alkalmazható, ha a megfelelő feltételeket ekkor fedezik fel. Ebben az esetben a bíróság a tvr. rendelkezése szerint elbírálja az ügyet, azaz ügydöntő végzéssel megszünteti az eljárást. Ez a döntés jogerővel bírt, „ugyanazon cselekmény miatt tehát az ügy, bíróság előtt ismét folyamatban nem tehető”.

A tvr. 11. §-a kimondta: a sértett vállalat (intézmény, szövetkezet stb.) vezetője, igazgatója, fegyelmi hatóság

ga) a büntető feljelentés mellőzésével, fegyelmi úton bírálja el a vállalattal (intézménnyel, szövetkezettel stb.) munkaviszonyban álló személynek, vagy szövetkezet olyan tagjának a cselekményét, aki vagyon elleni szándékos büntett miatt öt éven belül büntetve nem volt és a kár megtérítését vállalta. Abban az esetben, ha az eset összes körülményeire – különös tekintettel az elkövető személyiségére – tekintettel a fegyelmi úton történő felelősségre vonás is kielégítőnek mutatkozik, a feljelentés is mellőzhető volt. A cselekménye a fegyelmi hatósága által közvetlenül elbíráható volt. A csekélyebb súlyú vagyon elleni bűncselekmények miatt tehát, ilyen esetben az ügyet a fegyelmi hatósághoz lehetett áttenni. A Szakszervezeti Bizottság indítványára, társadalmi bíróság elé tartozott az előbb említett vagyon elleni bűncselekményeken kívül, a vállalat dolgozói között felmerült becsületsértés, rágalmazás és könnyű testi sértés is.

A társadalmi bíróság megállapíthatta, hogy a dolgozó terhére róható a kérdéses cselekmény. A felelősségre vont dolgozóval szemben figyelmeztetést, megrovást alkalmazhatott. A társadalmi bíróság a legközelebb kifizetésre kerülő nyereségrészesedés vagy ilyen jellegű jutalom egy részének, de maximum a felének, továbbá a vállalat igazgatója által esetenként adható jutalom meghatározott időre, de legfeljebb egy évre szóló elvonását is kimondhatta. Becsületsértés, rágalmazás vagy könnyű testi sértés, továbbá kisebb jelentőségű büntett vagy szabálysértés miatt a társadalmi bíróság a felelősségre vont dolgozót ötszáz forintig terjedő pénzbírsággal is sújthatta.

A társadalmi bíróságnak említésre méltó lehetősége volt, hogy elrendelhetette, hogy a felelősségre vont megrongált dolgot saját munkájával hozza helyre. Javasolhatta továbbá, hogy az alkoholistát kötelezze kényszerelvonó kezelésre. Tartás elmulasztásának esetén, javasolhatta, hogy a munkahely a dolgozó munkabérének egy meghatározott részét valamely családtag vagy a gyermek gondozója részére utalja át. Rágalmazás, becsületsértés vagy könnyű testi sértés esetén a társadalmi bíróság először megkísérelte a békéltetést. Ezt követően felszólíthatta a felelősségre vont dolgozót, hogy a sértettől kérjen bocsánatot, vagy illetve és az általa okozott kárt térítse meg. (Hasonlóan a mediációhoz.)

Az eredményes békéltetés után az 1962. évi 24. tvr. 23. §-a előírta, hogy a társadalmi bíróság az anyagi természetű vitás ügyekben arra törekedjék, hogy az adós önként vállalja az okozott kár vagy a tartozás teljesítését. Ha az adós erre nem hajlandó, a társadalmi bíróság őt arra kötelezhette, hogy az igényét érvényesítő dolgozónak járó pénzösszeget fizesse meg, vagy megfelelő szolgáltatást teljesítsen.

A társadalmi bíróság elé utalás feltételeiben és a „bíróság” működésében teljes egészében megtalálható a klasszikus elterelés minden eleme. A társadalmi bíróságok működésével kapcsolatban kiadott könyv szerint: „Kisebb súlyúnak minősíthető a bűncselekmény általában akkor, ha a kár csekély, továbbá ha az elkövető személyi körülményei, a bűncselekmény elkövetésének indítékai, az elkövetés módja és más, egyéb körülmények ezt nem zárják ki.”¹⁴ Az intézmény megszüntetése a jogpolitikai elvek változásának volt köszönhető. Meglepő, hogy a Nyugat-Európában óriási humanitárius cselekedetnek tartott eljárás az elterelés és a büntetések perszonalizációja – amerikai minták alapján – csak a

¹⁴ A társadalmi bíróságok kézikönyve, Táncsics kiadó, Budapest, 1963. 31. o.

hetvenes években alakult ki, míg ezek a jogi lehetőségek, igaz politikától nem mentesen, de Magyarországon majd húsz évvel azelőtt már léteztek.

A NET 1962. évi 24. tvr.-nek a társadalmi bíróságok feladatairól szóló 1. §-hoz fűzött kommentárja szerint: a jogintézmény „nevelőereje elsősorban nem a tárgyalás során hozott intézkedésben rejlik, hanem magában az eljárásban. A megtévedt dolgozónak ugyanis legközelebbi munkatársai, az üzem kollektívája előtt kell számot adnia az általa elkövetett cselekményről, s azok mondanak felette ítéletet, akikkel együtt dolgozik.”¹⁵

Azaz nagyobb a visszatartó erő. Igaz, hogy az indoklás a szocialista erkölcs és a szocialista törvényesség nevében hirdette, hogy az elkövető és a sértett kibékítése, az okozott kár megtérítése érdekében, az elkövető személyi körülményeinek figyelembevétele, és a cselekmény csekély társadalomra veszélyessége esetén, olyan személyek ítélik meg az illető cselekményét, akik megfelelő visszatartó erővel tudtak hatni, mégis ezzel a nyomozó hatósági, az ügyészségi és a bírósági útról terelték el az ügyet. A nyilvánvaló ideológiai magyarázat ellenére pontosan azokat az elveket fedezhetjük fel a nyugat-európai elterelési megoldások indokaként. A társadalmi bíróságok kérdését úgy oldották meg, hogy az 1973. évi I. törvényből egyszerűen kihagyták. Minden esetre szép példa arra, hogy saját jogfejlődésünket sincs miért szégyellni, még ha a történelmi kor nem is volt a legdemokratikusabb.

A megrovás mint intézkedés

Az ügyészi megrovást a jogszabály részletesen tartalmazza, így azzal külön nem kívánok foglalkozni. Egy megjegyzésem azért mégis lenne. Az ügyész tehát mérlegelési jogánál fogva dönt, igényli-e az adott körülmények között a kérdéses bűncselekményre az állami válaszlépést. Az ügyésznek a cselekmény társadalomra veszélyességének kérdésében való döntése, valójában az oportunitás alkalmazásának lehetősége. Felmerülhet a kérdés, hogy nem vonja-e el a döntés lehetőségét a bíróságtól?

Természetesen, mint minden elterelési mód azáltal válik eredményessé és zárja le az eljárást, hogy a döntést az arra feljogosított személy, meghatározott keretek között, megfelelő jogi garanciákkal magához vonja. Felmerülhet a kérdés, hogy ezzel vissza lehet-e élni? Erről az a Belgiumban lezajlott vita jut az eszembe, ami a tranzakció vagy megváltás bevezetése ügyében zajlott, amikor is az igazságügy-miniszter kijelentette: „az ügyészek szakmai felkészültsége és értékelő képessége, az ügyészség vezetőinek ellenőrzésével elég biztosítékot jelent arra, hogy a jogintézményt megfelelően alkalmazzák.”¹⁶

A megrovás intézményének átgondolását tartanám szükségesnek. Nyilvánvaló, hogy célja a változó társadalmi viszonyok megfelelő figyelembevétele, de a törvényi tényálláshoz fűzött indoklás szerint abban az esetben alkalmazandó, ha a törvényileg alkalmazható legenyhébb büntetés is méltánytalanul túl súlyos lenne. Ezt az álláspontot személy szerint értelmezhetetlennek tartom.

A törvényileg alkalmazható legenyhébb büntetés jelenleg, a törvényi minimum a Btk. 51. § (2) bekezdése szerinti 30 napi pénzbüntetés, amit napi 100 forinttal kell számolni. *Tremmel Flóriánnal* egyetértve, nehéz elképzelni olyan jogsérelmet, ami abban az esetben, ha az állam a rosszallását akarja kifejezni, függetlenül az el-

követő anyagi helyzetétől, a mai viszonyok között legalább háromezer forintnyit ne érne meg, mert az is méltánytalanul túl súlyos. Felmerülhet akkor a jogos kérdés, megvalósult-e bűncselekmény vagy csak formálisan jogsértő a cselekedet? Ebből viszont az következik, hogy igazi alkalmazásának területe az elterelés lehetne. Amennyiben ezt kiterjesztően lehetne alkalmazni, úgy valóban be tudná tölteni azt a szerepét, amit az elterelés ilyen formájától elvárhatnánk.

A nevelő célzat szempontjából sokkal hatásosabbnak tartom az 1908. évi XXXVI. tc. 19–20. §-hoz fűzött indokolásban foglaltakat. *Angyal Pál* szerint a fiatalok elkövetőkkel szemben igénybe vehető dorgálás „abban áll, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes komoly intelmet intéz és figyelmezteti őt, hogy újabb büntetést vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni”.¹⁷ Erre a mai viszonyok között a bíróságnak is lehetősége van és már nem csak fiatalok esetében, csak akkor az elterelés jellege vesz el. Inkább a büntetések perszonalizációja körébe vonható ez az intézkedés.

A vádemelés elhalasztása

Nem új jogintézmény. Nyomait már korábban is megtalálhatjuk a magyar jogrendben. Az 1973. évi I. törvény 137. §-ának (4) bekezdése ugyanis kimondta, hogy a Btk. 196. §-ába ütköző tartás elmulasztásának vétsége miatt a nyomozás egy esetben legfeljebb 6 hónapra felfüggeszthető, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható. Jelenleg ezt a Be. 222. § (3) bek. szabályozza. A törvény szövege arról beszél, hogy a nyomozást fel lehet függeszteni, de valójában itt arról van szó, hogy a fizetési hajlandóság kikényszerítése fontosabb érdek, mint az állam büntető igénye. Ezért leginkább a feltételhez kötött vádhalasztáshoz lehetne hasonlítani.

A vádemelés elhalasztásának lehetőségét az 1995. évi XLI. tv. 17. §-a teremtette meg, 1995. szeptember 1-jei hatállyal, a fiatalok elkövetőkre nézve. A módosított 1973. évi I. törvény 303/A. § (1) bek. kimondta, hogy az ügyész a vádemelés feltételeinek fennállása esetén ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény miatt – a fiatalok helyes irányú fejlődése érdekében – a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre elhalaszthatja. Jelenleg ezt a Be. 459. § (1) bek. szabályozza. A jogintézmény bevezetése a New Yorkban, 1989. november 20-án kelt a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 40. cikkének 3/b pontjára figyelemmel vált lehetővé. Általánosan, a felnőtt korú elkövetőkre is alkalmazhatóan, az 1998. évi LXXXVIII. tv. 38. §-a vezette be, 1999. március 1-jei hatállyal jogrendünkben. Az 1973. évi I. tv. 147/A. § (1) bek. szerint is, a vádemelés elhalasztására csak akkor van lehetőség, ha egyébként a vádemelés feltételei fennállnak További feltétel, hogy a cselekmény, ne legyen súlyosabban fenyegetett háromévi szabadságvesztésnél. Jelenleg ezt a Be. 222. § (1) bek szabályozza, továbbá a (2) bekezdés egy újabb lehetőség ad a vádhalasztásra, miszerint egyévi időtartamra elhalasztható a vádemelés, ha a kábítószer-élvező gyanúsított vállalja, hogy kábítószer függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vesz részt.

A vádemelés elhalasztása esetén az ügyész megállapítja, hogy a terhelt pártfogó felügyelet hatálya alatt áll. Ennek szabályait a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 92–102. §-ai a határoz-

¹⁵ A társadalmi bíróságok kézikönyve, Táncsics kiadó, Budapest, 1963. 8. o.

¹⁶ *Alain de Nauw*: A konfliktusok alternatív rendezésének módjai a belga büntetőjogban, Paris, Revu de droit penal 1997/4, 363. o.

¹⁷ *Angyal Pál*: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, Athenaeum, 1920. 221. o.

zák meg. A tvr. 97. § (1) bek. kimondja, hogy a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályok is előírhatók.

Amennyiben a vádemelés elhalasztásának határideje eredményesen eltelt, az ügyész a nyomozást megszünteti. Ugyanabban az ügyben már az eljárást – a kommentár szerint, függetlenül attól, hogy az elévülés még nem következett be – nem folytathatja.

Abban az esetben, ha olyan bűncselekmény miatt ítélik el, vagy alkalmaznak próbára bocsátást a terhelttel szemben, melynek elkövetési ideje a vádemelés elhalasztásának idejére esik, úgy a korábbi megszüntetett ügyben is vádat kell emelni. A vádemelésnek nem akadálya a korábbi megszüntetés, ha ezt követően az újabb bűncselekményre még az elévülési időn belül fény derül. Fiatalkorú esetében az ügyész akkor is vádat emel, ha a terhelttel szemben a bíróság javítóintézetit nevelést alkalmazott. A vádemelés elhalasztása esetén a gyanúsított pártfogó felügyelet alatt áll, melynek szabályait az ügyész állapítja meg. A magatartási szabályok súlyos megsértése esetén szintén vádemelésre kerül sor. A magatartási szabályok semmibe vétele ugyanis azt igazolja, hogy a megelőlegezett bizonyságotra a gyanúsított méltatlanná vált.

Az 1999. évi CX. tv. 79. §-a 2000. március 1-jei hatállyal tilalomként iktatta be, hogy a vádemelés nem halasztható el, ha a gyanúsított többszörös visszaeső. Nem halasztható el akkor sem, ha a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt, vagy szándékos bűncselekmény miatti végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt követte el. A törvény tulajdonképpen a vádemelés elhalasztására méltatlanok körét bővítette ki azzal, hogy e személyeknél nem várható a rendelkezés kedvező hatása. Megállapíthatjuk tehát, hogy a nemzetközi normákat is figyelembe vevő, humánus elterelési jogintézménnyel gazdagodott jogrendünk. A gyakorlatban azonban még nem működik teljesen.

A nyomozás megtagadása illetve megszüntetése a fedett nyomozóval szemben vagy nemzetbiztonsági érdekből

A nyomozás megtagadásának, illetve megszüntetésének feltételeit az 1998. évi LXXXVIII. tv. 25. §-a és 32. §-a iktatta be, 1999. március 1-jei hatállyal. Az 1973. évi I. törvény 127. § (2) bekezdése, a 127/A. §-a, valamint a 139. § (3) bekezdése értelmében bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja esetén megtagadható a nyomozás elrendelése, illetve a folyamatban lévő eljárás megszüntethető, ha bűncselekmények bizonyos körének felderítéséhez, egyes elkövetők kézre kerítéséhez, felelősségre vonásához olyan nyomós érdekek fűződhetnek, amelyek indokolják, hogy a nyomozó hatóság fedett nyomozót is igénybe vegyen. Erre az a magyarázat, hogy a fedett nyomozó adott esetben kerülhet olyan helyzetbe, hogy konspirációs okból szolgálati feladatának ellátása közben kénytelen bűncselekmények részesévé vagy elkövetőjévé válni. Csak is kizárólag bűnüldözői érdekek magyarázhatják a bűncselekmény elkövetését, de ez a fajta privilegizált elbánás sem vonatkozik arra az esetre, ha a fedett nyomozó más életének szándékos kioltásával gyanúsítható alaposan.

A nemzetbiztonsági érdekből alkalmazott, sokak által vádalkunak – sokkal inkább nyomozati alkunak nevezhető – nyomozás megtagadás, illetve megszüntetés intézményének az a lényege, hogy a terhelt az adott ügy vagy más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva együttműködik a hatósággal, és ehhez az együttműkö-

déshez fűződő bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági érdekek meghaladják az állam büntetőjogi igénye érvényesítéséhez fűződő érdeket.¹⁸

Az előbb említett jogintézménynél már szó sincs ügyészségi vagy bírósági szakról, az eljárás már a nyomozati szakban lezárul, ha egyáltalán elrendelték annak teljesítését. Azt azért meg kell jegyezni, hogy az eljárást megtagadó vagy megszüntető határozatokhoz nem fűződik jogerő, ezért ezek nem akadályai annak, hogy a hatóság ugyanabban az ügyben utóbb az eljárást folytassa. Az opportunitás egy sajátos esetével állunk szemben, amikor az állam már a törvény szövegében is rögzíti, hogy a „minden bűncselekmény nyerve el méltó büntetését” elven túl igenis léteznek fontosabb és praktikusabb érdekek is, és ezért büntető igényét nem kívánja érvényesíteni.¹⁹

III. Az elterelés további lehetőségei

A nyomozás elrendelés alternatívája

Szintén egy olyan megoldás, amit már Nyugat-Európában eredményesen alkalmaznak. Az elkövető, az ügyész döntése alapján megjelenik a mediátornál, aki magatartási szabályokat állapít meg részére. A mediációs eljárás sikeres befejezése után az ügyész, mintegy „a társadalomra veszélyesség csekély fokára illetve csekélyé válására” hivatkozva nem rendeli el a nyomozást. Ez a jelenlegi Be. minimális változtatásával megvalósítható lenne, pusztán a nyomozás elrendelésének körülményeit kellene egy bekezdésnyi törvényi szöveggel módosítani, mert a többi lehetőség jelenleg is megvalósítható lenne a pártfogó felügyelők beiktatásával.

A bírói szakban, az eljárás felfüggesztése melletti elterelés

Természetesen erre is találunk számtalan példát. Amennyiben úgy tekintjük az elterelést, hogy az igazságszolgáltatás válláról vegye le a terheket, akkor helye lehet a bírói elterelésnek is. Álláspontom ezzel ellentétes. A diverzió szűkebb értelméből kiindulva, valójában akkor beszélhetünk elterelésről, ha a könnyű, egyszerű megítélésű, különösebb jogi megítélést nem kívánó ügy el sem jut a bírói szakba. Amennyiben igen, akkor, szerintem már csak egy eljárást könnyítő megoldásról beszélhetünk. A bíró által a tárgyalás kitűzése előtt elrendelt elterelésnek nem sok értelmét látom. Magyarországon a meglévő bírói gyakorlat is ellentétes ezzel. Abban az esetben, ha különösebben nem súlyozott cselekményről van szó, s az elkövető be is ismeri a bűnösségét, a bírónak egyszerűbb a törvényi feltételek mellett tárgyalás mellőzésével pénzbüntetést kiszabni. Ezáltal számára statisztikailag az ügy befejezett, s nem kell az esetleges eredménytelen mediáció következményeitől tartania.

Ki lehet alkalmas a mediáció elvégzésére?

Hazánkban a mediációt kizárólag ügyészi felügyelet mellett tudom elképzelni. Az állam büntető igényét az ügyészség érvényesíti. A bíróság törvényes vád hiányában el sem járhat, illetve a törvényes vád mellett is érvényes rá a vádhoz kötöttség elve. Így, kizárólag az ügyészséget tartom olyan feljogosítható szervezetnek, aki dönthet az opportunitás kérdésében. A teljes, vagy San Francisco-i modell szerinti elterelésnek bármennyire látvá-

¹⁸ Tremmel Flórián: Magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001 363–379. o

¹⁹ Tremmel Flórián: i. m. 379–380. o.

nyosak az eredményei, hazánkban veszélyesnek tartanám annak megengedését, hogy önálló szervezetekhez vagy ügyvédekhez forduljanak a sértettek, akik majd közvetítenének az elkövető és a sértett között. Ez az igazságszolgáltatás kizárólagos állami monopóliumát veszélyeztetné. Mint említettem, ez további bűncselekmények elkövetését, illetve jogsértések eltitkolását tenné lehetővé.

A pártfogó felügyelői intézmény, amelyet az 1973. évi I. tv. vezetett be, alkalmas lehet arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás terheit csökkentse. A büntetések és intézkedések személyre szabottságának kérdése már régi probléma az európai jogirodalomban. Eszerint törekedni kell arra, hogy a törvényt alkalmazó bíró vagy ügyész úgy határozza meg a szankciót, hogy figyelembe veszi az elkövetett cselekményt, az elkövető személyiségével szemben a társadalom védelmét és mind azt, ami az elkövető személyiségének sajátja. Az elkövetett cselekményt összeveti a törvény generális és absztrakt szabályaival, megpróbálja megérteni az elkövetőt a maga ellentmondásaival együtt, majd ezek alapján határozza meg a felelősség mértékét, illetve állapítja meg a bűnösséget. Meg kell kísérelnie megérteni az elkövetett cselekményt a maga mély összefüggéseiben, az elkövető szubjektumát, majd pedig meg kell találni az ezeket figyelembe vevő, lehető leginkább megfelelő szankciót.

Folytatva ezt a gondolatmenetet, a szankciók személyre szabottságának meghatározása, egy olyan erőfeszítés, amely keresi a visszatartás és a büntetések rendszere közötti leginkább megfelelő összhangot. A jogalkalmazónak lehetőséget nyújt, hogy válasszon a törvényben meghatározott, a konkrét ügyre leginkább ráillő, legigazságosabbnak tűnő, legmegfelelőbb intézkedések, büntetések között. Az ítélethozatalra visszavonulás lehetőséget nyújt a bírónak arra is, hogy a büntetés lényegi elvén elgondolkodva, akár konkrét büntetés kiszabása nélkül döntsön a bűnösség megállapításáról.²⁰

Erre azért van szükség, hogy az ügyész vagy a bíró képet alkothasson az elterelés vagy a szankció alkalmazása lehetőségeiről, indokoltságáról, a terhelt hozzáállásáról az általa elkövetett bűncselekményhez és az ellene folytatott büntetőeljáráshoz. Ehhez a pártfogó felügyelet reformja adott lehetőséget. A 2003. évi II. törvény 39. §-ával beiktatott Be. 114/A. §-ához fűzött indokolás szerint a pártfogó felügyelői intézmény reformja és kiszélesítése azért történt, hogy a kisebb súlyú és a társadalomra kevésbé veszélyes bűncselekmények vagy ne a büntető igazságszolgáltatás rendes menetében kerüljenek elbírálásra, vagy ha igen, akkor lehetőség szerint a szabadságvesztés büntetés kiváltására alkalmas más jogintézmények alkalmazásával. Ilyen lehet a sértett kártalanítása vagy a közösség kiengesztelésének az intézménye. Az indokolás hozzáfűzi, hogy ezek az intézmények még törvényileg nem szabályozottak, de egyben ki is jelöli a leendő Btk. reform irányát is. A kidolgozás alatt álló

Btk. módosítás és ezt követően, a kapcsolódó törvények minimális erőfeszítést kívánó összhangba hozatala megteremtheti az Európai Unióban már ismert elterelés magyarországi kiteljesedésének feltételeit.

Ne feledjük, a vádemelés elhalasztása már létező jogintézmény. A szigorú legalitást követő jogrendünk eljutott már odáig, hogy a rigurózus elveket képes és kénytelen feledni. Egyre inkább teret nyer nálunk is az opportunitás. Amennyiben a pártfogó felügyelői intézményt a jelenlegi jogalkalmazók komolyabban vennék, akkor a sokszor sematikus, semmitmondó magatartási szabályok helyett már most is szakszerűbben lehetne azt alkalmazni. Semmi nem tiltja, hogy akár a vádemelés elhalasztása feltételeként, mint magatartási szabályt elő lehessen írni, hogy az elkövető kérjen bocsánatot a sértettől, vagy tőle telhetően térítse meg az okozott kárt. Már a jelenlegi szabályozás szerint is a pártfogó felügyelőnek tájékoztatni kell az ügyészt, illetve a bíróságot arról, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e, arra képes-e, illetőleg, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez.

Ezzel a mostani lehetőségek között is a Franciaországban és Belgiumban ismert és alkalmazott, feltételes vádhalasztást lehetne meghonosítani. A pártfogói rendszer reformja óta nem telt még el elég idő, az intézmény nem vált még a jogrend integráns részévé. Igaz, a pártfogó felügyelői véleményt egyre többször veszik igénybe a bizonyítékok beszerzése során. A korábbtól eltérő kiemelt jelentőségét már az is mutatja, hogy a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésének szabályai megegyeznek a szakértői vélemény szabályaival. Ezáltal nemcsak a két vélemény között teremt hasonlóságot, hanem a megfelelő különbségek figyelembevételével, a szakértő és a pártfogó felügyelő jogállása is összhangba kerül a büntetőeljárás során.

Összegzés: A fentiekben megpróbáltam bemutatni, hogy Magyarországon is létezik már az elterelés. Természetesen nem olyan széles körű és nem annyira elterjedt formában, mint Nyugat-Európában vagy Amerikában. A diverzió kezdeteként számon tartott, Jonhson elnök által 1965-ben létrehozott *President's Commission on Law Enforcement and the Administration of Justice* bizottságtól,²¹ csaknem negyven év jogfejlődése során alakult ki a jelenlegi helyzet. Hazánkban erre csak a rendszerváltás után került sor, mégis figyelemre méltó az elmúlt több mint tíz év fejlődése. Ezzel is megkezdődött az Európai Unióban alkalmazott jogi megoldások átvételét, amelyekről különben sem zárkozhatunk el a belépés után. Utalnék a Tanács 2001. március 15-i kerethatározatára a sértett eljárásjogi helyzetéről, amelynek 10. cikke a közvetítés eredményének a büntetőeljárásban történő elismerésére, illetve az intézmény alkalmazásának az előmozdítására hívja fel a tagállamokat.

Helyreigazítás

A Büntetőjogi Kodifikáció 2004. évi 2. számában közölt »A jelentéktelen súlyú bűncselekmények kezeléséről« c. cikk kéziratában két hiba maradt.

1. A folyóirat 28. oldalán a jobb oldali hasáb alulról 20. sorába a zárjel elé beszúrandó: »nem az említett tényezőkkel függnek össze ...«

2. A 30. oldalon lévő táblázatban a szabálysértés miatt alkalmazható járművezetéstől való eltiltás maximuma nem 6 hónap, hanem 1 év.

A figyelmetlenségért az Olvasók szíves elnézését kérjük.

²⁰ Papatheodoru Théodore: Az új francia törvénykönyv a büntetések perszonalizációjáról, Magyar Jog, 2000/1. 45. o.

²¹ Pusztai László: i. m. 28. o.

HOZZÁSZÓLÁS MAJOR RÓBERT: A KÖZLEKEDÉSI BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ MÚLTJA CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

Az alábbiakban Major Róbertnek a Büntetőjogi kodifikáció 2004. 1. számában „A közlekedési büntetőjogi kodifikáció múltja” címmel megjelent tanulmányához szeretném az alábbi kiegészítést tenni.

A szerző tanulmányában részletesen elemzi különböző európai országok büntető törvénykönyveit a közlekedési bűncselekmények szabályozásának szempontjából. Ezzel kapcsolatban egyetlen észrevételem lenne csupán, amely talán magát a kérdéskört is újabb megvilágításba helyezi, vagy leginkább, egy régebbi kérdéskört hoz ismét felszínre. A francia megoldás tárgyalásakor a szerző ismerteti a Code pénal vonatkozó rendelkezéseit, megemlíti elsőként, hogy a francia Büntető Törvénykönyv nem ismeri a közlekedési bűncselekmények önálló csoportját. Ez a megállapítás annyiban kétségtől helytálló, hogy a Code pénal nem tartalmaz önálló fejezetet a közlekedési bűncselekményekről. Azonban a közlekedési bűncselekmények kodifikációja kapcsán elkerülhetetlen annak megemlítése, hogy bizonyos országokban, így például Franciaországban és Belgiumban, a Büntető Törvénykönyvön kívül más jogszabályok (törvények és rendeletek) is tartalmazzak büntetőjogi normákat¹. A francia Code pénal a bűncselekmények súly szerinti felosztása kapcsán ugyanis az ún. trichotom rendszert képviseli² azzal, hogy a bünteteket és a vétségeket törvény, a kihágásokat pedig rendelet határozza meg³. A büntető kódex fogalma így szélesebb tartalmat nyer, mint nálunk⁴.

A közlekedési bűncselekmények szabályozására visszatérve, a francia megoldás kapcsán az állapítható meg, hogy e területen magán a Code pénalon kívül más törvények, illetve rendeletek is tartalmazzak büntetőjogi rendelkezéseket. Így, a teljesség igénye nélkül, a vasúti közlekedésről szóló 1845. július 15-i törvény 1. cikk 16. pont (1)–(2) bekezdése szól például a vasúti közlekedés biztonsága elleni egyfajta bűncselekményről⁵. A közúti közlekedéshez kapcsolódóan, a Major Róbert cikkében említett rendelkezéseken túl, a 2001. június 1-jén

hatályba lépett Közúti közlekedési „törvénykönyv” emelendő ki (Code de la route). Ezen, lényegében törvényi⁶ és rendeleti⁷ részből álló kódex törvényi része (partie législative) tartalmaz rendelkezést többek között az ittas járművezetésről (L. 234-1. cikk), illetve például a gyorsjátsáról (L. 413-1. cikk).

Természetesen e rövid kiegészítéssel nem a francia közlekedési bűncselekmények minden részletbe menő ismertetése a fő célom, hanem annak rögzítése, hogy a francia megoldásnak nem elsősorban az a legfőbb sajátossága, hogy a Code pénal nem tartalmaz önálló közlekedési bűncselekményi fejezetet, hanem az, hogy a Büntető Törvénykönyvön kívüli, külön közlekedési törvények és rendeletek tartalmazzák a közlekedési szabályszegésekkel és magával a közlekedéssel összefüggő deliktumokat. Az ezzel kapcsolatban felmerülő (egyik) legfontosabb kérdés pedig a közlekedési (és hasonlóan a szakmai) bűncselekmények szabályozásával összefüggésben az új magyar Büntető Törvénykönyv egységére vonatkozik. Nálunk az ilyen típusú bűncselekményeket illetően jelenleg a keretdiszpozíciós megoldás érvényesül, azaz a Btk. határozza meg egyedül a bűncselekményeket, azonban bizonyos tényállásokat, jelen esetben a közlekedési bűncselekmények jelentős részét, más jogábeli jogszabály tölti ki tartalommal (azaz határozza meg pl. a közlekedési szabályok körét). Ezzel szemben a röviden ismertetett francia, vagy akár a belga megoldás⁸ is ettől eltérő álláspontra helyezkedik.

A nemzetközi összehasonlítással kapcsolatban tehát igazából az a kérdés vetődik fel, illetve annak (is) lehet gyakorlati konzekvenciája, hogy az új magyar Büntető Törvénykönyv a tipikusan kerettényállásos deliktumokat a jövőben miképpen szabályozza. Azaz a francia vagy belga modellnek megfelelően az ágazati törvények tartalmazzanak büntetőjogi rendelkezéseket a továbbiakban⁹, vagy megmaradjon továbbra is a Btk. egysége¹⁰. A Major Róbert által végzett széleskörű nemzetközi kitekintés és a fentebb tett kiegészítés ezirányú konzekvenciája az, hogy az európai büntetőjogi szabályozásban található példa mindkét megoldásra, így e kérdést pusztán külföldi minta alapján nem lehet eldönteni, a végső megoldást ennél mélyebben kell megalapozni.

* A szerző a SZTE-ÁJK, Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékének PhD. hallgatója

¹ Teillot, Line–Urbansky, Pascale: Droit pénal général. Bréal, 2002. 15. p.

² Cp. 111-1. cikk: A bűncselekmények súlyuk szerint büntettek, vétségek és kihágások. A francia Büntető Törvénykönyv kapcsán alapul vett forrás: Code pénal. Dalloz. Paris, 2003. (szerkesztette és a vonatkozó joggyakorlattal és bibliográfiával kiegészítette: *Mayaud, Yves*)

³ Cp. 111–2. cikk

⁴ Ezt támasztja alá, hogy ezen országokban, így például Franciaországban és Belgiumban a Code pénal különböző kiadásai nem csak magát a Büntető Törvénykönyvet tartalmazzák, hanem az összes olyan jogszabályt, ami büntetőjogi rendelkezést tartalmaz. Lásd például a francia Btk.-t: Code pénal. Dalloz. Paris, 2003. (szerkesztette és a vonatkozó joggyakorlattal és bibliográfiával kiegészítette: *Mayaud, Yves*), illetve a belga Btk.-t: Code pénal. Bruylant. Bruxelles. 2003. (szerkesztette: *Bernaert, Marie-Aude–Tulkens, Françoise–Vandermeersch, Damien–Druetz-De Wispelaere, Anne-Michèle*)

⁵ Ennek nyers fordítása a következőképp szól: Aki szándékosan felhasznál valamilyen eszközt abból a célból, hogy kisiklasson egy járművet, vagy ezek összeütöközését idézze elő, 5–10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ha ebből halál vagy testi sérülés keletkezik, az első esetben életfogytig, a második esetben 10–20 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶ A „törvényi” részt valójában egy ún. ordonnance tartalmazza (Ord. N. 2000–930 du 22 sept. 2000), ami igazából egy köztes kategória a törvény és a rendelet között. Ezt korábban a gyakorlat alakította ki, ma azonban a francia alkotmány 38. cikke rendelkezik róla. Ordonnance-ot törvényhozási területre tartozó tárgyban a kormány a parlament engedélye alapján adhat ki, majd a parlament ratifikációja után törvényerejűvé válik. Forrás: Courbe, Patrick: Introduction générale au droit. Dalloz. Paris, 1999. 46–47. p.

⁷ Ezen rendeleti rész (partie réglementaire) két dekrétummal egészíti ki a törvényi részt: Décr. N. 2001–250 du mars 2001, illetve Décr. N. 2001–251 du mars 2001.

⁸ A közúti közlekedésről szóló külön törvényt (Loi relative à la police de la circulation routière) lásd: Code pénal. Bruylant. Bruxelles. 2003. 1003–1034. p.

⁹ Ennek egyik fő képviselője *Wiener A. Imre*, lásd uő: A büntető Törvénykönyv szerkezete. A szakmai bűncselekmények és az értelmező rendelkezések. In: Büntetőjogi kodifikáció. 2001. 1. sz. 12–19. p.

¹⁰ Ennek képviselői többek között *Kiss Zsigmond* és *Soós László*, lásd uők: Az új Büntető Törvénykönyv egységességének kérdése. In: Büntetőjogi kodifikáció. 2002. 2. szám. 3–9. p.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert

KODIFIKÁCIÓS JAVASLATOK A BTK. XIII. FEJEZETÉHEZ – II. RÉSZ / 3

Dr. Tóth Mihály

NÉHÁNY SZEMPONT A GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJ SZABÁLYOZÁSÁHOZ
I. RÉSZ / 20

FÓRUM

Dr. Nacsády Péter

AZ ELTERELÉS MAGYARORSZÁGI LEHETŐSÉGEI / 33

Dr. Mészáros Ádám

HOZZÁSZÓLÁS MAJOR RÓBERT:
A KÖZLEKEDÉSI BŰNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ MÚLTJA CÍMŰ
TANULMÁNYÁHOZ / 41

BŰNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévy Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegyek borítódekorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587-5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.